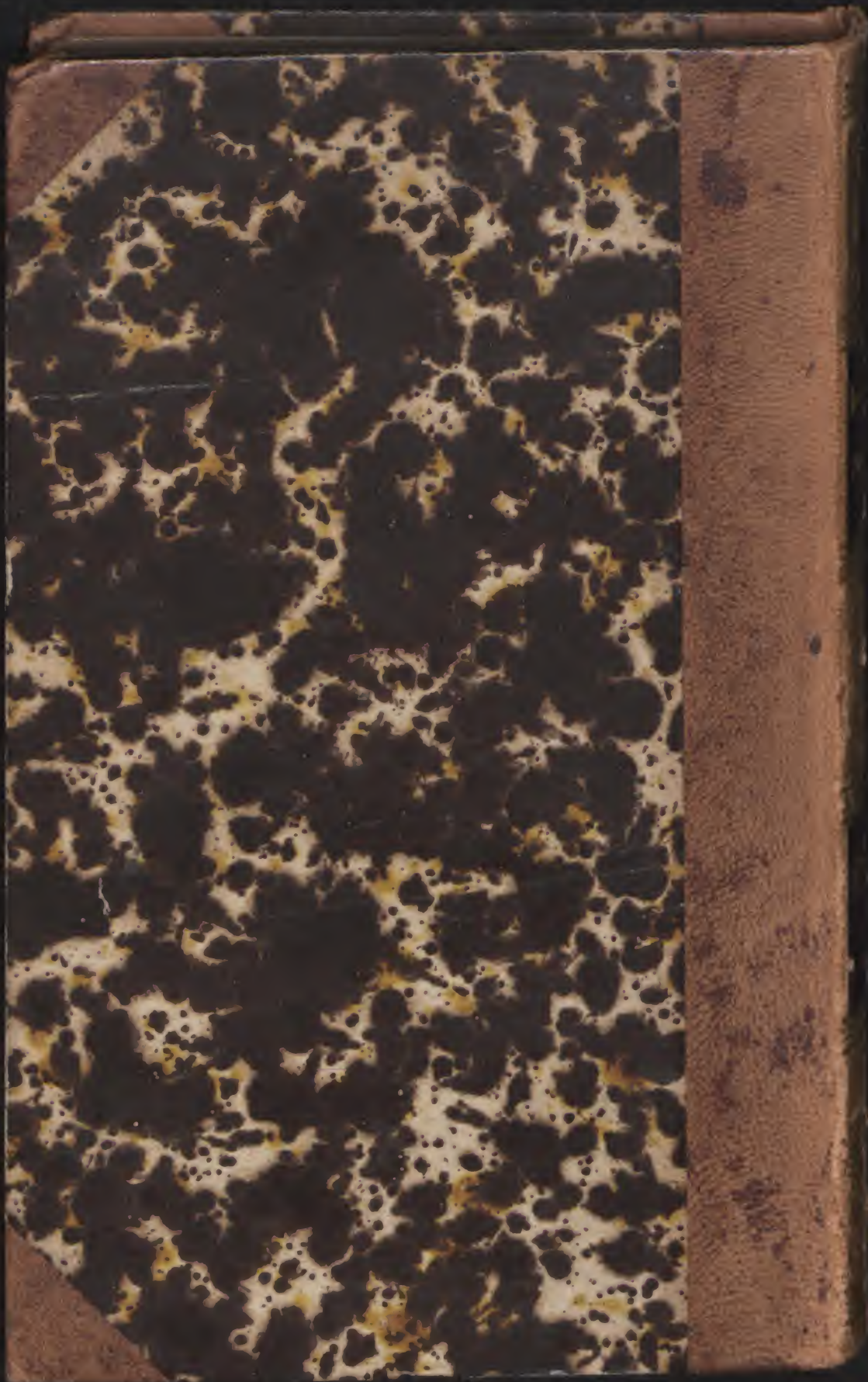

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 864 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 864 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 864 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 864 8°

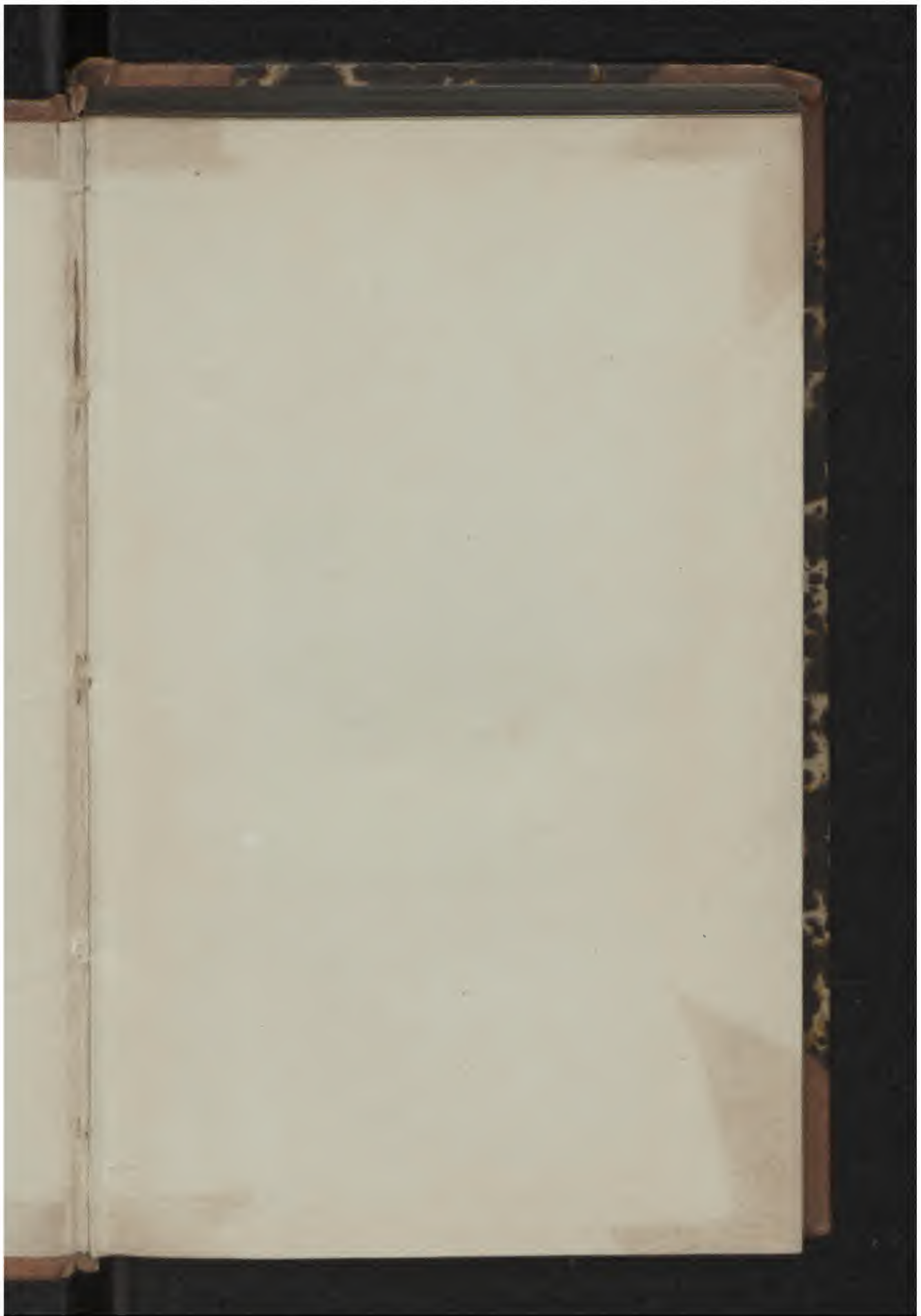
F. - 6

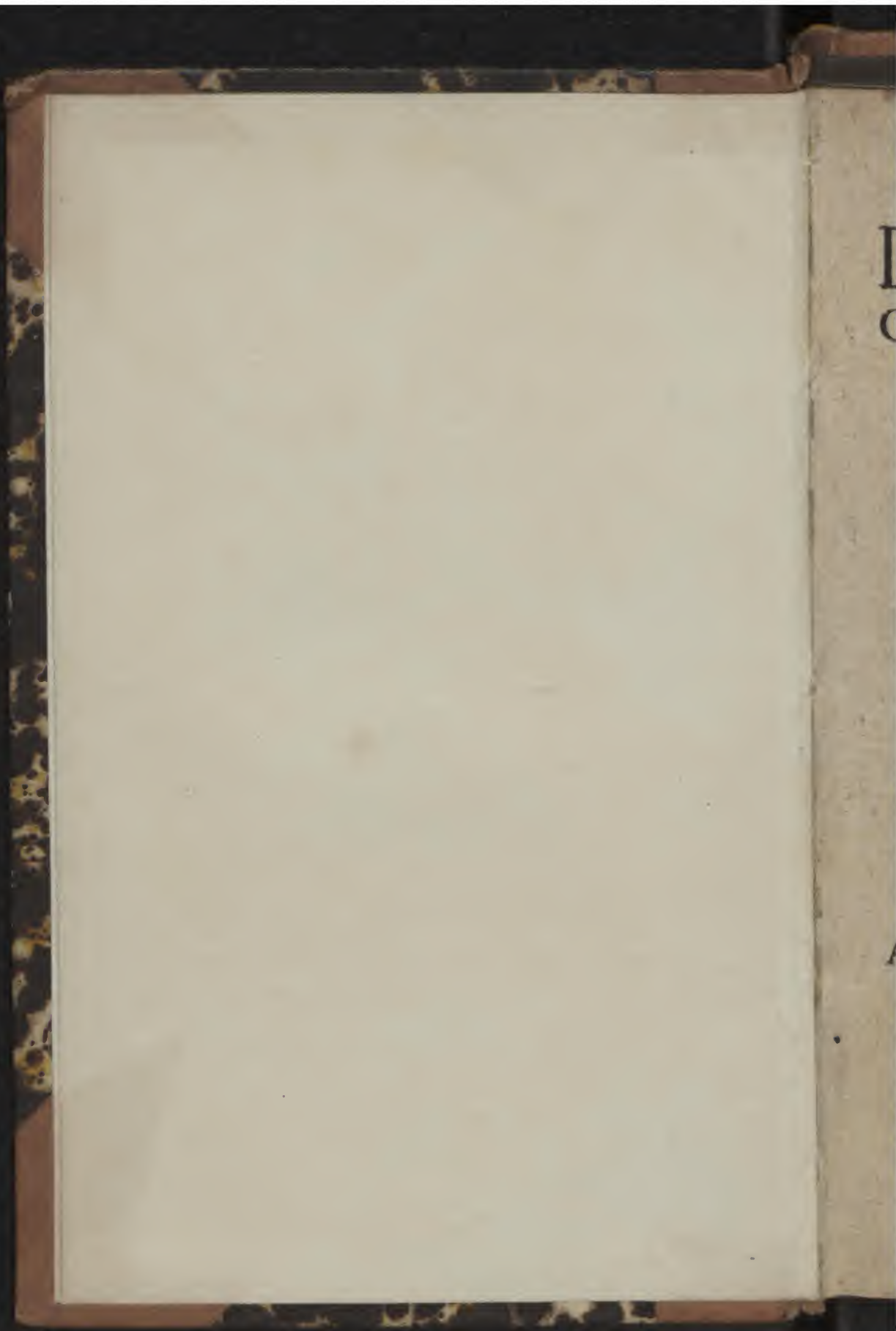
DA BOX

LN 864

M

PASTOR
SIVE
PASTORIS
OPTIMVS VIVEN-
DI AGENDIQUE
MODVS, PER

Nicolaum Hemmingium.

Acceſſerunt huc xxxvii. propoſitiones
de legitima veri cultus Dei ratione.

A N N O

M. D. LXXV.

CVM PRIVILEGIO.

REVERENDO
VIRO DOCTRINA AC
PIETATE PRAESTANTI,
Magistro Tyconi Asinundo, Ecclesiarum
Scanicarum Episcopo vigilantissimo, suo
fratri in Christo charissimo, gratiam
& pacem precatur

Nicolaus Hemmingius.

CUM HAC PROXIMA AESTATE,
charissime frater, unà essemus, se-
pè incidimus in iustissimam laxata disci-
plinæ Ecclesiastica querelam: quæ sanè
querela procul dubio nobis cum omnibus
pijs est communis. Fieri enim non po-
test, quin pijs cogitantes de veteri Eccle-
siæ disciplina perturbentur multum: præ-
sertim cum videant nostri seculi mores
corruptissimos, procul abesse à gravitate
ac modestia Ecclesiæ Apostolicæ, & eius
quæ proximè tempora Apostolorum est
secuta.

Et si autem veterem illam & lauda-
tam disciplinam, multi Ecclesiarum gu-
bernatores reuocare studuerunt: pauci

A 2

tamen

PRAEFATIO.

tamen dextrè satis hanc prouinciam
sunt aggressi. Multi enim nimis visi sunt
rigidi, plures plus iusto remissi, plurimi su-
perstitiosi. Hinc natae sunt Monacho-
rum sectae ferè infinitae: hinc extracta
Eremitarum Mandra: hinc inuecta tot
ἐπιτίμια καὶ ἀσκήσεις, quib. paulatim puri-
tas doctrinae tantum non turbata est, &
in locum fontis limpidissimi, effosse sunt
cisternae humanarum traditionum fœ-
tentes & turbatissimae. Vt autem hæ
præstigia magnifierent apud populum,
Monachi Satanica fraude effecerunt.
Nam iusticiae, necessitatis, meriti & cul-
tus opinione, suas ἀσκήσεις & histrioni-
cas fabulas palliarunt: non sine ingenti
in filium Dei contumelia, & infinita-
rum animarum certissimum interitum.
Quanquam autem nostro hoc seculo istos
errores taxarunt doctissimi viri, quo-
rum veluti duces fuerunt apud omnem
posteritatem piam celebrandi, Martinus
Lutherus & Philippus Melanthon: qui
duo viri etsi seriā purgandae doctrinae,
& reuo-

P R A E F A T I O.

et reuocāda sancta disciplina vsq; ad extremū spiritum nauarunt operam: mores tamen hominum cum doctrina emendare non potuerunt: id quod eos conqueri saepius cum multis audiui.

Cum autem hac inter nos, frater, ageretur querela, quarundam Ecclesiarum meminimus: in quibus disciplina, medicris saltem, velut ex postliminio est reuocata: idq; industria & diligentia pastorum, qui easdem Ecclesias, quarum tunc meminimus, primi post reuocatam doctrinae puritatem, administrarunt. Hi enim cum sanctissimē vitam transigerent ipsi, facilius voce potuerunt alijs persuadere, quod ipsi vita pia & sanctis moribus expresserunt. Non enim est alia docendi ratio expeditior, quam quum regule congruit exemplū. Regula quid faciendū quidq; fugiendū sit monet: cuius cum viua pictura exemplum accedit, tenacius haeret quod docetur, & magis mouet. Hec ergo duo, regula videlicet & exemplum, coniuncta in illis pijs pastoribus

P R A E F A T I O.

storibus, pium permouerunt magistratum, ut unà cum pastoribus manum adhiberet, quò coniunctis viribus disciplinam collapsam erigerent. Vt autem reuocata quodammodo disciplina maneret diuturnior & constantior, praefecerunt ei graues & cordatos viros, qui censores morum essent, ac gubernatores reuocata disciplina. Hanc felicitatem illis Ecclesijs gratulor, oroq; aeternum Deum, ut indies magis abundant in omni cognitione & sensu, ut probent quæ sunt potiora, & sint sinceri ἀπεόσκητοι, & pleni fructibus iusticiæ in laudem & gloriam Dei: utq; perpetuò ita cum regula consentiat exemplum, ne vel regula à luce Euangelij, vel exemplum à regula aberraret. Nam ubi exemplum cum regula non congruit, parum proficit docentis labor. Verè enim à poëta dictum est:

Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis

Cum subeant animos autoribus.

Chrysostomus de suæ ætatis sacerdotibus
conque-

conqueritur his verbis: Sunt multi sacerdotes, & pauci sacerdotes. Multi nomine, & pauci opere. Videte ergò quomodo sedetis super cathedram Mosi. Quia cathedra non facit sacerdotem, sed sacerdos cathedram: non locus sanctificat hominem, sed homo locum: non omnis sacerdos sanctus est, sed omnis sanctus sacerdos est: qui bene sederit super cathedram, honorem accipit ab illa: qui malè sederit, iniuriam facit cathedra. Ideo, malus sacerdos de sacerdotio suo crimen acquirit, non dignitatem. In iudicio enim sedes, siquidem bene vixeris & benè docueris, omnium iudex es: si autem benè docueris & malè vixeris, tui solius condemnator es. Nam benè viuendo, & benè docendo, populum instruis, quomodo debeat vivere: Benè autem docendo, et malè viuendo, Deum instruis quomodo te debeat condemnare. Hæc Chrysostomus.

Noctissima proinde Ecclesia pestis est malus pastor. Malus autem est, &

qui

P R A E F A T I O.

qui malè docet, maleq; viuit : & qui benè docet, sed malè viuit : & qui malè docet, sed benè videtur viuere. Contra autem solus is meretur audiri bonus pastor, qui ut rectè docet, ita & sanctè viuit. Is enim utraq; manu cœlestem Ierusalem ædificat. Doctrina enim quid, exemplo quomodo agendum sit ostendit.

Hinc patere existimo, fundamentum disciplina ouium esse vitam pastoris, ad regulam nō errantem expressam. Quamobrem nihil magis ad reuocandam sanctam disciplinam facere arbitror, quam si ministri Euangelij seriò cogitent de se-ipsis primum regendis pia & sancta disciplina, ut doctrina & vita pulchrè consentiant. Hoc ubi fecerint seriò, sperandum est, ut aliquando rectius agatur in Ecclesia, & minus oriatur scandalorum, quibus supra modum rudis offenditur populus.

Vtinam omnes pastores magnitudinem sui muneris cogitarent : utinam non carnalibus tantum oculis regnum Christi

P R A E F A T I O .

Christi intuerentur. Quando externi hostes irrumpunt in alienum regnum, atq; ferro & igni omnia vastant, nemo non dolet: nemo non, animo generoso praeditus, arma capit, ut se hostibus patriae opponat, eosq; à patrio solo arceat: idq; ideo ut in tuto sint corpora, & facultatula qualescunque salua maneant. Hac animi fortitudo meritò predicatur: hic amor paterni soli laude inprimis est dignus.

Contra autem, qui in tali necessitate fugiunt discrimina, & occultant se, ut suae tranquillitati consulant, meritò accusantur ut ignavi, ut timidi, ut in patriam ingrati, ut patriae desertores, ut ara & foci proditores. At quando spirituales hostes multò truculentiores carnalibus istis, regnum Christi inuadunt, quid fit? pleriq; pastores, proh dolor, dormiunt, parū memores quod excubias eos agere oporteret, & in prima acie stare aduersus hostium insultus. Sed, ut dixi, hac minus curantur, quia corporalibus oculis minus cernuntur, & ab Epicurais

A S prorsus

P R A E F A T I O.

prorsus ut fabulosa contemnuntur. Verum hîc speculatores ciuitatis Dei, hoc est, Ecclesiae pastores decet, ut oculos spirituales aperiant, ut cladem Christianae Reipublicae seriò animaduertant, quae sane clades maior est quàm ut ullis verbis explicari, grauior quàm ut ullis querelis satis deplorari possit. Muri ciuitatum Dei beneficio & sapientum gubernatorum consilio, stant integri & illasi: sed morum munimenta & pietatis ornamenta magna ex parte cecidère. Tecta ab ignibus sunt libera: sed corda funestioribus cupiditatibus ardent. Facultates tuto possidentur externa: sed animi vera diuitiae diripiuntur. Prædia salua manent: sed præsidia cœlestis Ierusalem inuaduntur. Robora corporum augentur: sed pectora minuuntur. Matronæ & virgines vim militum non patiuntur: sed animi turpissimis voluptatum blanditijs succumbunt. Non abducuntur nobiles, non ciues, non rustici, in tristissimam Turcici tyranni seruitutem: sed, quod est multo

P R A E F A T I O.

est multò crudelius, tot dominorum tyrannide premuntur, quot vicijs laborant. Verè enim dicit Augustinus: Malus etiam regnet, servus est: non quidem unius hominis, sed, quod est multò gravius, tot dominorū quot vitiorum. Hac mala omnem barbaricam vastationem facile superant: Imò ideo atrociora sunt multò, quia non corporum, sed animorū: non fortunarum, sed salutis sunt exitia. Quibus, quæso, iustè imputabuntur hac mala? Etsi autem hac non solis pastoribus rectè imputantur: magna ex parte tamen non pauci illorum in culpa sunt. Nam si illi exaltarent (iuxta Prophetæ consilium, imò iuxta Dei mandatum) ut tubam, vocem suam contra scelera grassantia, & obijcerent se spiritualibus istis hostibus, induti spiritualibus armis: minus vastationis morū esset in mundo, minus scelerum & minus petulantia & contumacia aduersus Deum. Multi fortè se excusari putant, quod sæpe aduersus scelera in publicis concionibus declamitent

P R A E F A T I O .

mitent : quod sanè perinde est ac si quis
se strenuum militem gloriaretur, qui ta-
men in aciem contra hostem prodire re-
cusaret. Nam cum in genere tantum ac-
cusantur scelera, quilibet vel nocentissi-
mus os tergit, ac si ad se nihil pertineret,
quod dicitur. At qui in faciem probrũ
obijcit, ut tyrannidem, libidinem, iniu-
sticiam, violentiam, ebrietatem, obtre-
ctationem, veneficia, Diabolicas artes,
acceptationẽ personæ in iudicio, & alia
huiusmodi : is verè cum hostibus conserit
manus, regnum Satanae fortiter inuadit,
atque à castris regni Christi hostes pellit.
Sic fecit Helias, sic Nathan, sic Ieremi-
as, sic Petrus, sic Paulus, sic Ambrosius,
sic omnes Prophetæ, Apostoli, adeoq; om-
nes veri pastores, hoc est, qui pluris fece-
runt ouium sibi commissarum salutem,
quàm aut fauorem pulueris & cineris,
aut fortunas, aut deniq; propriam vitã.
Quicunq; hinc pericula fugit, ac castra
Christi relinquit abiectis armis, meritò
ut ignauus, ut timidus, ut in Deum Pa-
trem

P R A E F A T I O.

trem ingratus, ut Ecclesiae Christi deser-
tor, ut religionis omnis & pietatis prodi-
tor pessimus habendus est: cuius portio
in resurrectione erit cum Iuda proditore,
qui curam marsupij maiorem quàm le-
gationis sibi commissæ habuit.

Cum autem huiusmodi sermones, fra-
ter charissime, inter nos cõferremus, cœ-
pisti à me petere, ut ex verbo Dei ὡ-
θύνας quasdam colligerem, quæ contine-
rent solidam, quantum quidem id per
me fieri posset, disciplinam, qua pius pa-
stor regi, & cum fructu suo uberrimo, &
cum auditorum suorum commodo, posset.
Hoc etsi arduum & difficile mihi fore
animaduerti, ideoq; id oneris in tuos po-
tius humeros imposuissẽ: tamen quia
te accusasti nimis impeditum gravissimis
visitationibus Ecclesiarum, quæ tuæ fidei
commissæ sunt, tibi idem à me sæpius ef-
flagitanti meam operam condixi, et pro-
missi me conaturum, ut aliquo modo tuæ
petitioni responderem.

En igitur Pastorem meum in publicũ
emitto

P R A E F A T I O.

*emitto, eumq; fortune subijcio, ut ferat
quicquid & bonis & malis visum fuerit.
Quod si autem aliquem fructum ex hoc
nostro Pastore, p̄i perceperint pastores,
tibi acceptum ferant, qui & autor huius
scriptionis fuisti & suasor. De Momis,
quib. nihil placet, nisi quod ipsi fecerint,
nihil sum sollicitus. Rumpantur sanè ilia
Codris.*

*Quod reliquum est oro æternum De-
um, Patrem Domini nostri Iesu Christi,
ut det suæ Ecclesiæ pios & fideles pasto-
res, & nos unà coniungat, ut unum si-
mus in ipso, eum celebrantes, corde, lin-
gua, & tota vita, quò tandem beata
immortalitate donati, fruamur conspe-
ctu δεξιποιμένων & mediatoris nostri
Iesu Christi in omni æter-
nitate, Amen.*

INVO-

INVOCATIO.

8

TE principem pastorem, Domine Iesu Christe, inuoco, qui solus animam tuam pro ouibus tuis dedisti, vt eas è faucibus lupi, qui est Diabolus, eriperes: solus oues tuas in ouile tuum humeris tuis portasti: solus sanguine tuo precioso lauasti: Spiritu tuo sancto sanas, & pabulo æternæ vitæ pascis. Tibi supplico, vt mihi indignissimo seruo tuo adesse tua gratia velis, & ea scribenti suggerere ex fontibus verbi tui digneris, quæ ad piam faciant instructionem eorum, quibus oues tuas pascēdas commendasti: quibusq; nomen, quod tibi soli proprium est, communicasti, nempe vt dicantur ouium tuarum pastores, tuā solius vocem sonantes, quam solam vt oues tuæ agnoscunt: ita te solum norunt, & sequuntur pastore. Nam in te vno omnes sinceri pastores vnum sunt: quia vna vox est omnium qua tu aggregas oues tibi, quaq; pascis

I N V O C A T I O .

scis in amænissimis tuis pratis aggregatas , ac fontib. salutis liberalissime potas ac reficis. Vt igitur ministris tuis, quos pastorum nomine dignaris optimum viuendi agendiq; modum præscribam , tu effcito : & simul da gratiam , vt ipse cum illis iuxta disciplinæ præscribendæ normam , vitam totam peragã : donec curriculo vitæ præsentis expleto, tibi, qui Episcopus animarum nostrarum es , tradam spiritum quem dedisti. Tibi pastori animarum nostrarum , ac soli Deo cum Patre & Spiritu sancto, sit benedictio & gloria , & sapientia , & gratiarum-actio, honor & virtus , & robur in secula seculorum,

A M E N .

PA-

PASTOR, SIVE

PASTORIS OPTIMVS VL

uendi agendiq; modus.

PTIMUM Pastoris, hoc est, eius qui pascendo gregi Christi legitimè præfectus est, viuendi agendiq; modum & disciplinam, duobus contineri capitibus arbitror: quorum vnum ad personam, alterum ad officium pastoris pertinet.

In **PERSONA** quidem pastoris spectentur tria. Priuata & solitaria vita, quæ soli Deo patet. Domus propriæ, & familiæ administratio. Et externa, quæ in oculos hominum incurrat, vita & conuersatio.

In **OFFICIO** verò, legitima pascendi ratio, cum suis partibus consideretur.

Erunt itaq; quatuor nostræ institutionis partes.

PRIMA, vita pastoris priuata & solitaria.

SECUNDA, domus pastoritiæ, ac familiæ administratio.

TERTIA, conuersatio pastoris politica & externa.

QUARTA, officium pastorale, seu legitima pascendarum ouium Christi ratio.

B

De hisce

De hisce quatuor partibus, ad personam & officium Pastoris dominici gregis spectantibus, eo, quo à nobis propositæ sunt, ordine dicturus, perspicuas de singulis regulas tradam: quas si secutus fuerit Pastor, quem instruendum suscipimus, non solum in hac vita fructus vberimos percipiet, verumetiam in futura coronam immarcescibilem, quam Princeps Pastor promisit, reportabit.

DE PRIMA PARTE

QUAE EST VITA PASTO-

*ris Priuata & Soli-**taria.*

PASTOR ouium Christi, omnium primum seriò cogitet, se nusquam ita occultari posse ullis latebris, siue solus sit, siue cum alijs, quin perpetuò pateat, & conspectui Christi Pastoris (pro quo legatione fungitur, cuiusq; vices agit) & oculis Sathanæ hostis Christi, & aduersarij humani generis. Quorum ille quidem puritatem hominis amat, atq; impuritatem abominatur. Hic verò contrà, vt impuritate hominis summè oblectatur: ita puritate eiusdem grauissimè offenditur. Quemadmodum enim Christus ipsa lux est, ideoq; luce delecta,

delectatur: Sic Sathan tenebrarum princeps, tenebras amat, ijsq; afficitur.

Proinde tu quisquis es Christi Pastor, eiq; dedisti nomen, caue ne cum ipsius aduersario, cui in Baptismo primùm, deinde officij ratione renunciasti, colludas: existimans calari posse, quod intra parietes tuos agitur. Imò hoc potius sit tuum perpetuum studium, vt quæ grata sunt ei, cui iurasti & cuius vice fungeris, facias. Iam autem nihil quicquam gratius est illi, quàm puritas mentis & corporis: & contra nihil ipsum magis offendit, quàm animi sordes. Atq; ea de causa Paulus commendat suo Pastori Timotheo puritatem, cum inquit: Te ipsum purum exhibe, i. Timoth. 5.

Et si autem hæc puritas Pastori & ouibus communis esse debet: vt quæ prouenit ex virtute sanguinis summi Pastoris, quo abluti sunt vtriq;, modò verè in Christum credant: Tamen Pastori vel ideò studiosius est sectanda, quia alijs suo ministerio puritatem commendare debet. Manum enim illam mundam esse oportet, quæ alienas diluere vult sordes, ne tactu suo quæ munda-ri deberent, foediùs inquinet. Meritò ergò Apostolus Pastorem Ephesiorum instruens ait: Attende tibi ipsi. Quo mandato ostendit singularem in Pastore requiri dili-

gentiā, vt se purum & immaculatū seruet.

Quæ hætenus de puritate pastoris diximus generatim, placet particulatim explicare, vt clarè pateat in quibus sita sit ista, quā in pastore nostro requirimus, puritas.

Cū itaq; puritatem requirit Apostolus in pastore suo, vult absq; omni dubio, vt & animus sit purus, & corpus castum, adeoq; vt totus homo vt noua creatura se Deo subijciat in vera sanctitate.

Quantum autem ad animum attinet, in eo spectentur hæ partes: *MENS, COGITATIO, AFFECTVS, VOLVNTAS, STVDIVM*. Ita enim hæ partes natura deuinctæ sunt, vt ab vna in aliam puritas vel impuritas promanet & deriuetur. Vt enim mente contaminata, contaminantur cogitatio, affectus, voluntas, studium: ita eadem purgata, & reliqua purgari incipiunt.

Quò autem commodius disciplina his partibus adhiberi possit, spectandum est, & quid has partes inquinare, & contrà quid easdem purgare possit. De principe igitur parte, quæ mens est, primùm dicamus.

MENS, inquit Bernhardus, bona, preciosa possessio. Sed Paulus infidelium mentem & vanam & inquinatam pronunciat. Tito enim scribens ait: Quorum (infidelium) mens & conscientia inquinatæ sunt.

Ad

Ad
ait
sua
vit
est,
Paul
sun
se a
ma
te i
aut
ger
cat
ho
DE
loc
mi
fiti
ext
me
cor
nè
im
aqu
me
pur
que
aqu

Ad Ephesios longiùs progreditur, cum ita ait: Gentes ambulant in vanitate mentis suæ, excæcatæ in intelligentia, alienatæ à vita Dei, propter ignorantiam, quæ in ipsis est, propter duritiem cordis eorum. Hic Paulus apertè omnium hominum, qui nō sunt conuersi ad Deum, mentem vanam esse affirmat. Quæ cūm fons sit, vnde cætera manant, facile iudicare est, ex impuro fonte impuros manare riuulos. Complectitur autem mentis vox tria. *PRIMUM*, intelligentiam contemplantem, in qua collocatur σωτήρις ea scilicet quæ προτάσας, hoc est, propositiones suppeditat. *DEINDE*, intelligentiam practicam, in qua collocatur conscientia, quæ assumptiones promittit. *TERTIO*, τὸ κριτήριον, quod ex propositionibus, & assumptionibus conclusiones extruit. Verūm cum nunc, teste Apostolo, mens sit vanā & inquinata, quales, quæso, conclusiones erunt? nonnè vanæ? nonnè inquinatæ? Certè fieri non potest, vt ex impuro fonte limpida & pura hauriatur aqua. Quare Pastor hīc videat, & quæ sit mentis illa inquinatio hæreditaria, & vnde puritas petenda, qua mens purgari possit, quo ex fonte purgato, puræ depromantur aquæ.

Sanctus Maximus libro tertio de chari.

B 3

tate,

rate, Capitulo 34. quibus rebus mens hominis contaminetur, exponit his verbis: Mentis impuritas est in his quatuor sita: *PRIMUM*, si in ea sit falsa & erronea de vlla re persuasio. *DEINDE*, si ignoret id quod sciri oportuit. *TVM*, si cogitationibus affectibus obnoxius langueat. *POSTREMO*, si peccato assentiatur.

Et si autem hic Autor generalius accipit mentis vocabulum, quàm nos facimus: tamen pulchrè quæ sint inquinamenta eius ostendit, nempe ignorantia recti, & persuasio falsi: quæ vicia cum in omnibus hominibus sint, qui non sunt edocti verbo Dei, Paulus hortatur conuersos, ne conforment se huic mundo: sed transfigurentur in nouitatem mentis suæ, & probent quæ sit voluntas Dei bona, & placida & perfecta. Hic Paulus nouam mentem requirit, & cur id faciat ostendit, videlicet quòd nemo possit sine nouitate, id est, purificatione mentis probare quæ sit voluntas Dei bona, & placida & perfecta. Huc proinde pius Pastor contendat, vt impura sua mente valere iussa, transfiguretur in nouitatem mentis.

Sed vnde fit hæc transfiguratio? seu quomodo ex impura mente pura fieri poterit?

Verbum Dei purissimus ille fons est,
qui

qui rectè applicatus, sordes animi abster-
git: hic mentem contemplantem illustrat:
hic intelligentiam practicam reformat:
hic *τὸ κριτήριον* gubernat. Lex Domini (in-
quit David) immaculata, conuertens ani-
mam: Testimonium Domini est verax, sa-
pientiam præstans paruulis: Mandata Do-
mini sunt recta, lætificant cor: Præceptum
Domini purum, illuminat oculos. Et Psal.
119. Lucerna pedibus meis verbum tuum,
& lumen pedibus meis. Lectio proinde &
meditatio doctrinæ cœlestis dum fide reci-
pitur, purgat mentem, vt & rectè intelli-
gere, & quæ rectè intelligimus accommoda-
re ad vsum incipiamus.

Verùm quia nostra lectio, & nostrum
studium, nisi Princeps ille Pastor suo Spiri-
tu nobis legentibus aspiret, frustrà suscipi-
tur: sequi debet pius Pastor Davidis exem-
plum, qui oratione impetrauit, quod ope-
ratione obtinere non potuit. Ita enim Psal.
25. ait: Vias tuas Domine ostende mihi, &
semitas tuas doce me, deduc me in veritate
tua, & doce me, quoniam tu es Deus salutis
meæ, te expecto tota die.

Vt ergò mens Pastoris sit pura, tribus
opus est: POENITENTIA, LECTIO, &
ORATIONE. POENITENTIA facit
ne imputentur sordes reliquæ. LECTIO
B 4 men-

mentis nubeculis dispellit. ORATIO impetrat digitum Dei, quo mens ad discendum formetur.

Hoc cùm animaduerneret vetustas, pio consilio ordinavit in Ecclesia lectiones Prophetarum, & Psalmorum, & potissimum ea elegit, quæ & optimè docerent, & maximè homines ad precandum excitarent. Verùm cùm cœpit paulatim legendi & orandi studium refrigescere, accessit lex pontificia de necessitate & opinione cultus, & coacti sunt sacrificuli in Papatu certum numerum Psalmorum quotidie recitare, manè, meridie & vesperi. Qui huic pontificio decreto satisfecerunt, putârunt se isto opere aliquid à Deo mereri. Contrà qui hoc neglexerunt, existimârunt se mortaliter peccare. Atq; hoc potissimum factum est, postquam humanis traditionibus obstructa est doctrinæ puritas.

Etsi autem rectè taxata est à pijs Doctoribus ista conductitia Psalmorum decantatio, quæ partim ab impijs, partim à non intelligentibus fiebat: tamen vtile esset reuocare consuetudinem & disciplinam veteris Ecclesiæ. Habet enim multò maiorem fructum quàm vulgus cogitat. Nam non solùm homini canendi consuetudine scriptura fit familiarior, & vsu ad intelligendum

dur
run
&
tur
sup
tio

na
cer
bus
gra
fac
cit
ista
po
ne
dal

bru
mi
Hu
mi
ne
ru
vu
lar
in
rie
qu

dum facilius, modò assit pius animus: verumetiam, fides, inuocatio, spes, dilectio, & aliæ virtutes excitantur & confirmantur, ac ita mentes eorum, qui se ita absq; superstitione exercent, redduntur purgatiores.

Basiliius Magnus in suis Ecclesijs ordinavit, vt Psalmi canerentur ita, vt sibi inuicem responderent canentes alternis versibus, idq; non cultus causa, sed disciplinæ gratia. Putauit enim sanctus Vir isto pacto facilius & Psalmos disci posse, & radium recitantium vicissitudine leuari. Verum quia ista psallendi consuetudo ubiq; seruari non potest, nolumus nostro Pastori istam canendi legem imponere, consilium tamen dabimus, quod vtile fore speramus.

Nostrium itaq; consilium hoc esto. Liberum Psalmorum quàm familiarissimè omnibus pijs Pastoribus notum esse cupio. Hunc Basiliius ille Magnus vocat κοινὸν ταμιεῖον ἀγαθῶν διδασκαλῶν, hoc est, commune promptuarium bonorum documentorum. Nam antiqua (vt inquit) animarum vulnera sanat: recentia citò corrigit: quod languidum est & morbidum reficit: quod integrum est, conseruat: & affectus, qui variè animabus in vita hominū molesti sunt, quantum fieri potest, tollit, &c. Hæc cū

B 5

fit

sit Psalmorum incomparabilis vtilitas, velim in eorum lectione præcipuè occupatum esse pium Pastorem, idq; hoc modo.

Quindecim Psalmi, qui graduum vocantur, sint familiarissimè noti, ac ita legantur à Pastore, vt singulis septimanis semel finiantur. Psal. 25. cuius initium est: Ad te Domine animam meam leuavi: & sic. Miserere mei Deus: alternis vicibus subiiciantur precationi matutinæ. Facto prandio quotidie recitetur Psalmus 147. qui incipit: Laudate Dominum, quoniam bonum est psallere Deo nostro. A cœna legatur Psal. 23. Dominus Pastor meus. Precationi vespertinæ, Psal. 130. De profundis, subiiciatur. Diebus festis Psalmus 119. Beati immaculati, seruiat.

Restant iam Psalmi 129. quos ordine velim recitari, ita vt semel in mense absoluantur.

Porrò etsi multæ & doctæ extant Psalmorum versiones: tamen meo Pastori commendo versionem Georgij Maioris, quia hæc & plana est, & scholia habet in marginibus addita, quæ vice iustorum commentariorum esse possunt. Hoc nostrum consilium esto de lectione Psalmorum, sequatur qui volet.

Præterea pium Pastorem assidua manu
versa.

versare oportet Epistolas Pauli, ad Romanos, Galatas, Ephesios, Timotheum, & Titum. Item Euangelium Iohannis, cum eiusdem epistola prima. Hæc noui Testamenti scripta optarem ordine legi à pio Pastore, ita ut ad minimum vnum Caput legeretur quotidie, donec ad finem ventum esset, unde ad principium redeundum: non tamen hoc volo, ut cætera scripta noui Testamenti non legantur, sed cupio hæc quàm maximè familiaria esse.

In veteri Testamento præ alijs legi cupio Genesin, Proverbia Salomonis, Isaïam Prophetam, & Danielelem, idq; eo modo, ut de præcipuis noui Testamenti libris dictum est. Reliqui libri veteris & noui Testamenti per ocium legantur, ita ut semel finiantur intra anni aut biennij spacium.

Hæc legendi disciplina non solum mentem purgatorem reddit, verum etiam alios vberimos fructus afferet ijs, qui hoc meum consilium non contemserint.

Haftenus de lectione sacrorum librorum dictum est: iam de commentarijs scriptorum Ecclesiasticorum aliquid adiendum videtur.

Etsi autem Pastorem antè susceptum tam angustum officium instructum esse velim

lim in doctrinæ corpore: tamen iudico pastori semper esse vtile, vt integram doctrinæ corpus subinde ordine euoluat. Nam illud satis disci nunquam potest. Diligenter enim (vt rectè monet Cicero) cauendum est, ne incognita pro cognitis habeamus, ijsq; temerè assentiamus, sed adhibeamus ad considerandas res, & tempus & diligentiam. Si hoc Cicero in rebus humanis, quæ rationi subiectæ sunt, necessarium iudicauit, profectò hoc multò magis requiritur in doctrina Ecclesiæ, cuius fides rationis fines, humanæ naturæ vsum, experientiae terminos, vt testatur Bernhardus, transgreditur.

Proponat itaq; sibi pastor integram doctrinæ corpus, illudq; sæpiùs euoluat: hac adhibita amissi, vt nihil recipiat, quod non quadrat ad Canonicam Scripturam: nihil absurdum iudicet, quod claro Dei verbo traditum est: tribuat Deo cum Abrahamo laudem veritatis, etiam si tota rerum natura, id quod legit in Prophetis & Apostolicis scriptis, improbare videatur.

Verùm etiam si multa multorum scripta extant, quæ integram doctrinæ corpus continent: tamen meo pastori in primis commendatum volo Corpus doctrinæ, à sanctissimo viro, Philippo Melanchthone, scriptum.

ptum. In eo enim nihil est obscuri, nihil ambigui, nihil falsi: sed omnia clara & certa, extructa ex ipsis scriptis Prophetis & Apostolicis. Hūc adiiciat pastor alios commentarios ab eodem Viro scriptos, quos legat studiosè. Nam in illis plus solidæ pietatis & eruditionis inueniet, quàm fortè in multorum Veterum, Latinorum & Græcorum scriptis. His ergò si contentus fuerit simplex pastor, qualem ego instruo, plus proficiet, quàm si plurimorum scriptorum veterum & recentium lectione se fatigaret.

Nihil tamen hīc detractum volo, aliorum doctissimorum Virorum scriptis, quæ & magnifacio, & legenda iudico, sed ab ijs potissimum, quorum & iudicium magis confirmatum est, & quibus tempus ob Ecclesiarum curam suppetit. Ego enim nunc simplicioribus & occupatioribus do consilium, quod iudico ijs maximè profuturum. Nam ea quæ aliquis sæpius & familiariùs agit, fiunt veluti domestica, & difficiliùs veniunt in obliuionem, iuxta illud Senecæ:

Dediscit animus serò, quod didicit diu.

Hæc sunt dicta de purgatione mentis, quæ fons est aliorum motuum & actionum. Quæ (vt rem vniuersam in summam contraham) naturæ prauitate inquinata, & vana

vana effecta, renouanda est iuxta Pauli consilium, & abluenda sanguine Christi, atque; ita perpetua poenitentia, assidua lectione, & ardenti precatione instauranda: ut quotidie magis magisque purgetur, donec in hac vita sumus. Quamdiu enim hoc mortale corpus circumferimus, nunquam ita purgabitur mens nostra, quin aliquid semper purgandum restet. Quare rogandus est purgator noster Christus, ne maculas praesentes nobis imputet, sed ut quotidie suo Spiritu, & verbo magis nos purget.

COGITATIONVM principia tria facit Damascenus, cum ita ait: Illud sane pra omnibus nosse debemus, tria cogitationum nostrarum esse principia. Sunt enim aliae cogitationes à Deo, aliae à Diabolo, aliae ex nobis ipsis.

A Deo quidem sunt cogitationes salutare, quibus homines excitat Deus, ad ea, quae pia & salutaria sunt, agenda, iuxta mandata expressa.

A Diabolo sunt perniciosae cogitationes, quae sunt via ad interitum. Cogitatio Iudae de prodendo Domino, fuit à Diabolo. Nam ita clare scribitur: Et coena facta cum iam Diabolus misisset in cor Iudae Simonis Iscarioth, ut traderet Dominum. Et iterum: Post buccellam introiuit in illum
Sathana.

Sathanas. Hoc & Petrus testatur loquens Anania: Quare (inquit) tentauit Sathanas cor tuum, vt mentireris Spiritui sancto.

Ex nobis autem oriuntur cogitationes, cum ea quæ gerimus, aut gessimus, aut audiuius, recordamur.

Primum ergò genus cogitationum, vtile & salutare est, medium & vltimum noxium. Nam sicut fumus Apes, sic prauæ cogitationes, si illis locus datur, fugant Spiritus sancti gratiam. Neq; enim leue existimandum est, perniciosis cogitationibus locum dare. Videntur quidem leuiora peccata, sed si non vitantur, certum interitum afferunt. Nam semper maiora peccata superueniunt nobis, & vim inferunt animabus nostris, cum quæ minora videntur, non vitantur. Sæpè homicidium commisit, qui iræ cessit: Sæpè adulterium perpetravit, qui impuræ cogitationi locum fecit. Vt ergò qui minima contemnunt corporum vulnera, sæpè mortem incurrunt: Ita qui animorum exiguas plagas despiciunt, in maiora labuntur crimina. Principijs ergò obstandum est.

Porro vt præsentius remedium Pastori nostro contra insultus malarum cogitationum dare valeamus, causas huiusmodi cogitationum, & modos altius examinemus.

Bern.

Bernhardus tres facit formas cogitationum, quæ ex nobis sunt. *QVÆDAM*, inquit, sunt omninò ociosæ, videlicet, quæ ad rem non pertinent. Hastàm facilè abijcere, quàm recipere potest animus. Atq; hoc genus cogitationum ociosarum, luto confert, sed simplici, hoc est, nec inhærenti, nec fœtenti, modò moram non fecerit. *ALIAE*, inquit, sunt violentæ, magis & fortiùs adhærentes: vt quæ ad necessitatem naturæ pertinent. Hoc genus confert Bernhardus luto non simplici, sed limoso & viscoso, non tamen fœtenti, si modum naturæ non excesserit. *QVÆDAM*, inquit, cogitationes sunt immundæ ac fœtidæ. Hoc tertium genus confert luto adhærenti immundissimo ac fœtidissimo, quod genus nulla ratione admittendū esse monet. Nā animam coinquinat, & ad interitum ducit.

Harum perniciosarum cogitationum, quarum peccatum hæreditarium fons est, causas (quò remedium arte adhibeatur) particulares enumerabo varias. Aliàs enim Diabolus huiusmodi cogitationes suggerit (vt paulò antè attigimus.) Aliàs oriuntur à sensu: Aliàs à memoria: Aliàs à completionē ortum habent. Hæ quatuor causæ sunt perniciosarum cogitationum.

Verùm quia vicia aliter curari non possunt,

sunt
tur,

præ
mir
diat
fas,

obi
dan
iusu

tia
tur
culc
sup

cles
min

hui
den

de
pre
quo
mor
est.

quic

sunt, nisi radices & causæ eorum extirpentur, de singulis generibus dicam.

Diabolus hostis humani generis, qui præcipuè aduersatur pastoribus gregis dominici, aliàs doctrinæ, aliàs moribus insidiatur, ac suggerit cogitationes perniciosas, nunc in doctrina, nunc in moribus.

Quando itaq; doctrinæ insidiatur, & obijcit cogitationes pugnantes cum fundamento, triplex est modus superandi huiusmodi cogitationes.

PRIMUM opponatur verbum, potentia & veritas Dei. Quicquid enim suboritur in cogitationibus nostris contra articulos fidei, verbo Dei obruendum est, & superandum.

DEINDE opponatur Catholicæ Ecclesiæ consensus, hoc est, sanctorum hominum suffragia, & exempla.

AD HÆC, in toto conflictu aduersus huiusmodi cogitationes opponatur ardens & seria inuocatio.

Sæpè turbat animos piorum cogitatio de resurrectione mortuorum: sed hanc premet & superabit clarum Dei verbum, quod certum decretum Dei de excitandis mortuis proponit, cui nihil impossibile est. Potest enim quicquid vult: vult autem quicquid certò decreuit se facturum. Hoc

C

verbum

verbum fortiùs premet istam cogitationem, vbi accesserit consensus omnium piorum, qui inde vsq; à mundi exordio, præcipuam suam consolationem collocârunt in fide resurrectionis. Huic consensui ancillatur inuocatio, ne Sathanas vlla sophistica nos à fide resurrectionis abstrahat. His igitur armis vtatur Pastor, aduersus cogitationes quæ Sathanam immediatè autorem habent.

COGITATIONES ortæ à sensu, sunt quæ ab obiectis, quæ in sensus incurrunt, animis imprimuntur: seu quæ generantur quoties res nobis offeruntur, quibus animi nostri ad cogitandum excitantur: vt cùm Dauid vidit nudam fœminam, lauante se, commouetur animus, & quomodo eius amore potiatur, cogitat. Hûc illud Augustini pertinet, qui in quodam loco dicit: Morrem per quinque sensus, tanquam per fenestras, ad animam nostram ingredi. Quod quàm verum sit, docet experientia (proh dolor) in multis. De his ergò quinque fenestris ordine dicam, & simul ostendam ex scripturis, quomodo pius Pastor eas occludere debeat, & adhibere solertem custodiam, ne hostis per ipsas ingrediatur.

PRIMA fenestra est visus. Hîc præcæteris

ceteris singularem habet vim. Vnde Christus apud Matthæum: Si oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tenebrosum erit. Syracides: Nequius oculo quid creatum? memento quoniam malus est oculus nequam. Tritum est quoq; prouerbum: Animum habitare in oculis. Hûc illud Augustini: Impudicus oculus, animi impudici est prænuncius. Hæua vidit pomum esse pulchrum aspectu, mox cogitat de eo fruendo, & per oculos concupiscentia in animum prorepfit. Dauid visis nudis Bersabeæ pedibus, mox de ea comprimenda cogitat. Samson visu ad amandam alienigenam est illectus. Augustinus exemplo Terentiani Chereæ usus est, qui incitatus pictura stupri Iouis, virgini vicium intulit.

Quomodo quæso, hæc fenestra occludenda? Occludetur ista fenestra, ne mors per eam ingrediatur, varijs modis.

PRIMUM, cogitatione prohibitionis. Qui enim verè de pietate cogitat, diuinis prohibitionibus tangitur in primis. Proverb. 23. Ne intuearis vinum quando flauescit, & cum splenduerit in vitreo calice color eius. Syrac. 9. Auerte oculos tuos à foemina comita. Et Psalm. 118. Auerte oculos tuos, ne videant vanitatem. Ambrosius: Cum videris aliena monilia, aurum,

rum, argentum, & concupieris vt extorqueas, intrauit mors per fenestram: claudere ergò hanc fenestram.

DEINDE, claudetur hæc fenestra exemplis Sanctorum. Pepigi, inquit Iob, fœdus cum oculis meis, ne alienam mulierem concupiscerent. Moses, Ioseph, Daniel, & multi alij hanc fenestram amore castitatis clauserunt. Vt igitur pastor meus habeat ipse castam coniugem cupio, ne alienarum visu periclitetur.

AD HÆC, cogitatione periculi obstruetur hæc fenestra. Qui enim quid mali mala concupiscentia gignere attendit, maiori cura aduigilabit, ne incautus capiat.

POSTREMO omnium maximè hinc requiritur, vt fugiamus occasiones: & si quando grauius pulsauerint obiecta mentem & cogitationem, confugiendum est ad Deum seria prece, is non sinet nos tentari supra vires nostras.

SECUNDA fenestra est auditus. Per hunc enim blanditiæ, adulationes, prophanae & turpes cantilenæ ingressæ, cogitationes excitant, & venena in cor transmittunt. Hinc Propheta: Tibia & tympanum in conuiuijs vestris, & opus Domini non respiciatis. Ambrosius: Intrat etiam mors per fenestras aurium, si acquiescas loquenti.

Occlu-

Occludenda est ergò & hæc fenestra Pastori, adeoq; omnibus pijs, ne inde in exitium ruant: Salomon Prouerb. 1. ait: Fili, si inuitauerint te peccatores, ne audias. Syracides: Sepi aures tuas spinis, ne audias linguam nequam.

TERTIA fenestra, est Odoratus.

QUARTA, Gustus.

QUINTA, Tactus.

Ab his minus periculi est Pastori meo, nisi fortè à gustu, de quo dicam, vbi agetur de eius externa conuersatione & ciuili.

COGITATIONES ortæ à memoria, sunt quando ea reuocamus, quæ aliquando vel gessimus ipsi, vel audiuius, vel vidimus. Harum rerum memoria, primùm nudam cogitationem ad mentem pertrahit: quæ postquam aliquandiu moram in animo fecerit, excitatur affectus: huic si indulseris paulisper, voluntatem secum rapit, ut iam frustrà voluntatem imperantem retrahere coneris. Quare vbi talis cogitatio ex memoria rerum nascitur, mox ad aliud aciem mentis conuerte, ne figat pedem.

COGITATIONES ortæ à complexione hominis, sunt variæ. Alijs enim cogitationibus obnoxius est Melancholicus, alijs Phlegmaticus, alijs Cholericus, alijs Sanguineus. Hic ut Pastor senserit suum mor-

C 3

bum,

bum, occurrat maturè, ne malum nimium
ferpat. Qui scit se Cholericum esse, ideoq;
magis iracundum, refrenet naturam, cu-
ius morbum nouit, & sic de alijs.

Dixi de cogitationibus malis, & ostendi
aduersus eas remedia, & summa hûc redit,
vt illis occurramus legendo, canendo, o-
rando, laborando, ocium omne fugiendo.
Verùm cùm non habeamus nisi malas co-
gitationes: Nam, vt Paulus inquit, 2. Cor.
3. Non sumus idonei ad cogitandum quic-
quam tanquam à nobis: debet pastor totis
viribus puluerem malarum cogitatio-
num, præcipuè oratione, excutere, & De-
um seriò orare, vt ipse nobis pias & saluta-
res cogitationes suggerat. Is enim solus
creat cor mundum.

Iam ad Affectus veniamus, de quorum
proximis causis hætenus est dictum. Quæ
quia de natura humana non possunt ita e-
uelli, quin quædam vestigia relinquant: fit
vt sæpè suboriantur etiam in Sanctis prauis
affectus, atq; omninò accidit, sicuti quidam
ex sanctis Patribus ait: Quemadmodum
passerculus, pede alligatus, volare incipi-
ens, in terram funiculo detrahitur: sic quo-
què mens hominis, nondum affectibus li-
berata, & ad rerum cœlestium meditatio-
nem volare contendens, ab affectibus duci-
tur, & in terram detrahitur. Affectus

tr.
fe
co
ha
qu
de

te
de
ve
m
cr
sic
m
lo
ni
na
vo
lat
po
po
co
he
un
cu

ph
co

Affectuum suborientium disciplinam tradituri, initium sumamus à diuisione affectuum. Sunt itaq; affectuum quidam *CORPORALES*, qui ab ipso corpore suas habent occasiones: quidam *ANIMALES* qui è rebus externis proueniunt. Primum de priori dicamus genere.

CORPORALIVM AFFECTVVM mater est *φιλαυτία*, quam definiunt esse immoderatum & cœcum corporis amorem, & verè eam affirmant omnium malorum matrem, cuius primæ quidem proles sunt: crapula, auaricia, & vana gloria: quæ occasiones ferè ex necessitatibus corporis sumunt. Ex his deinde nascitur omnium malorum ac viriorum catalogus. *φιλαυτία* enim, primum corporis curandi & gubernandi prætextu, facit, vt homo sensim in voluptatis, & intemperantiæ foueam prolabatur. Hanc pestem (*φιλαυτία* μ dico) oportet Pastorem in primis quantum fieri potest, contundere, ne propter nimium corporis amorem conijciatur anima in gehennam. Castigo, inquit Paulus, corpus meum, & in seruitutem redigo, ne quo modo cum alijs prædicauerim, ipse sim reprobus.

Vides mi Pastor, quantum periculi cum philautia coniunctum sit. Quare grauiter contra illā depugnandū est, sobrietate ani-

mo præfenti contento, & vera humilitate.

PRIMA huius filia, quæ est γαστριμαργία, gulositas seu crapula, corpori quidem grata est, sed grauat corda. Vnde Christus: Caute ne grauentur corda vestra crapula, & ebrietate. Et sapiens: Vinum & ebrietas auferunt cor.

SECUNDA filia auaritia est, non minus perniciofa suis amatoribus, quàm prima illa. Hanc Paulus vocat idololatriam, quia facit vt homo loco Dei suis diuitijs confidat. Quare pij Pastoris est cauere, ne huius deterrimæ pestis veneno inficiatur, ac ita salute miserè excidat.

Sed quodnam affert Pastor contra istam pestem remedium? videamus finem, quo impellitur quis ad auarè cumulandas diuitias. Hic autem triplex est. *PRIMVS*, amor voluptatis, quæ græcè φιλαυδία dicitur. *SECUNDVS*, est κενδοζία, gloriæ inanis affectatio. *TERTIVS*, propulsatio inopiæ, quam fortè metuit.

Voluptati deditus amat diuitias, vt earum adminiculo indulgeat delicijs.

Ambitiosus, & inanis gloriæ cupidus, aurum expetit, vt eius præsidio clarus, & magnus, & honorandus habeatur.

Homo metuens futuram inopiam, cumulat per fas & nefas, vt eas conditas & ccla-

celatas conseruet, aut famem, aut senectutem, aut morbum, aut exilium pertimescens, atq; in ijs plus spei habet repositum, quàm in Deo omnium rerum conditore, qui vel extremorum & minutissimorum animalium curam habet.

Fines habemus, quos sibi proponit avarus animus in cumulandis diuitijs, voluptatem, ambitionem, inopiæ propulsationem. Hos si Pastor contemnere potuerit, & è mente sua euellere, ipsam avaritiam haud difficulter contemnet. Videamus proinde ordine remedia aduersus ista mala.

Quid ergò remedij habes aduersus voluptatis plagam? Primùm conferat pius Pastor turpitudinem huius pestis, cum dignitate hominis, qui Christi sanguine ablutus & redemptus, iam templum Dei uiuentis est. Gentiles Philosophi dixerunt, nullam capitaliorem pestem, quàm voluptatem, datam esse mortalibus. Quare & eandem affirmant indignam esse homine, sed concedendam esse bestijs. Quid iam, quæso, indignius est, quàm maculare stolam illam sanctam, quam induisti in baptismo? quid foedius, quàm Dei templum isto foetore Sathanæ conspurcare? In pio Pastore fides, charitas, patientia, modestia, iusticia, & cæteræ virtutes esse debent.

C 5

Quid

Quid, obsecro, in hoc virginum honestissimo coetu, faceret turpissima & foedissima meretrix voluptas? Verè dicit Plato: Voluptatem escam malorum esse. Sed multò verioris, qui affirmat præsentem vitam hamum esse Diaboli, opertum abominabili voluptate tanquam esca, per quam seducti, ad profundum trahuntur inferni.

Vide mi frater, qualis in se sit Voluptas: vide quid cum ea coniunctum sit: vide eius finem: vide poenam. Ipsa turpis est, coniunctam habet infamiam, famem sui habet, & transacta non satiat, finis eius est mala conscientia, poena, infernus. Hæc mi pastor si perpendas, facilè hanc deterrimam pestem detestaberis, modò ores, ieiunes, legas casta, ac ocia vites, iuxta illud nostrum distichon:

*Ores, casta legas, ieiunes, ocia vites,
Si servare voles corpora casta Deo.*

Dixi de primo fine, cur avarus animus divitias cumulet, & quomodo is contemni possit.

Sequitur secundus, qui est *κενοδοξία*, hoc est, gloriæ inanis appetitio. Hæc, quia ex diametro pugnat cum Christianismo, deberet meritò ab omnibus pijs contemni, non secus atq; coenum foetens, imò veluti virus Diaboli perniciosissimum. Non enim
potest

potest cum ſiti inanis gloriæ, ſtare Chriſti-
ana humilitas.

Hanc inanem gloriam Bernhardus Ba-
ſiliſco comparat. Ita enim ait. De Baſiliſco
quid dicemus? monſtroſius cæteris, ſolo
viſu hominem inſicere & interficere per-
hibetur. Nî fallor vana gloria eſt. Videre
ne (inquit) iuſticiam veſtram faciatis co-
ram hominibus, vt videamini ab ijs. Ac ſi
dicat: Cauete oculos Baſiliſci. Sed cui no-
cere dicitur Baſiliſcus? Ei qui non viderit
Baſiliſcum: alioqui ſi prior cum videas,
iam non tibi nocet (vt aiunt) magis mori-
tur ipſe. Ita eſt, fratres non videntes, necat
inanis gloria, cœcos & negligentes, qui ſe
ei oſtentant, qui ſe exponunt, & non poti-
ùs ipſi inſpiciunt, non attendunt, non diſ-
cutiunt illam, non vident deniq; quàm ſit
friuola, quàm ſit caduca, quàm vana, quàm
inutilis. Si quis eum intueatur hoc modo,
moritur Baſiliſcus. Nec iam occidit eum
gloria, ſed occiditur magis, & accidit ei,
quodammodo verſa in puluerem, imò re-
ducta in nihilum. Hæc ſcitè & eleganter à
Bernhardo ſunt dicta, quibus ſatis graphi-
cè turpitudine inanis gloriæ deſcribitur. Hûc
addamus & vocem Prophetarum. Ieremi-
as ait: Arrogantia tua decepit te, & ſuperbia
cordis tui. Cùm enim (inquit Salomon)
super.

superbia, venit & ignominia. Et Petrus: Deus superbis resistit. Dominus in Euangelio: Qui se exaltat, humiliabitur.

Hæc & huiusmodi alia oracula Dei, pastorem refrenare debent, ne sinat se, inanis gloriæ stimulis incitari. Quæ si viderit parum proficere, consideret suas sordes, consideret poenam imminentem, proponat sibi exempla sanctorum Patrum, qui istam beluam confecerunt: cogitet eam esse nunciam Sathanæ, & prænunciam mortis. Ad extremum confugiat ad seriam inuocationem, & meminerit illius dicti: Qui se exaltat, humiliabitur.

Tertius finis, cur auarus animus sibi diuitias cumulandas censet, est propulsatio futuræ inopiæ, quæ à diffidentia oritur. Hac ergo impulsus homo, sibi in futurum prospicere cogitat. O quàm iniquum est tantam corporis habere curam abiecta omni salutis sollicitudine. Diffidentiam damnat Christus, & tu qui vice Christi fungaris, diffidentia tua excitaris, ad quærendas opes per fas & nefas? An non apertè contemnis mandatum Christi? An non manifestè promissionem ipsius conculcas pedibus? Mandatum est: Nolite solliciti esse, quid edatis, & quo vestiamini. Mandatum est: Quærite primùm regnum Dei, & iusticiam

etiam eius, hoc est, Dei. Promissio est: Pater coelestis alit volucres coeli, nonne vos multò præstatis eis? Item: Nouit Pater vester coelestis, quòd indigeatis his omnibus. Promissio est: Et cætera omnia adijcientur vobis. Sequatur ergò pius verbi minister mandatum pastoris sui: Ne sitis solliciti de crastino. Abijciat Ethnicam diffidentiam, ac certò statuat, quòd Christus non velit se deserere, præsertim cùm scriptum sit: Non in abundantia hominis vita eius. Auarus enim plerunq; inter medias opes esurit. Solent homines auari vitæ suæ præsidia in opibus collocare, adeò vt quò quisq; ditior est, eò minùs omnia pericula, atq; adeò ipsam mortem reformidet. Hùc illa diuitum arrogantia & supinitas, quasi Deum ipsum in cistis & horreis inclutum habeant in potestate. Contrà verò ostendit Dominus Lucæ 12. vt quispiam sit locupletissimus, adeò vt omni opù genere redundet: tamen quòd viuit, hoc minimè debere acceptum opibus suis, cum ipsius vitam, ne temporis quidem momento, possint vllæ bonorum copiarum conseruare. Vnus enim Deus qui vitam dedit, eam scilicet, quamdiu libuit, & fouere & extinguere, pro suo iure potest. Quorsum igitur quispiam à diuitijs pendear, vt ij solent,

solent, qui ijs accumulandis tanto operè sunt solliciti. Memineris ergò ô Pastor, huius summi Pastoris præcepti: Videte & caute ab avaricia. Abijce itaq; diffidentiam, Christum veracem esse statue.

Atq; hi sunt fines, cur homines student cumulandis diuitijs, voluptas, inanis gloria, & propulsatio imminentis inopiæ. Hos qui extremè contemserit, facilè animum suum ab avariciæ sordibus purgabit.

Sed quî sit, quòd hæc tria, quæ scriptura abijcienda esse monet, adeò tamen hominum animos moueant, vt quàm paucissimi inueniantur, qui istis non capiantur? Caro nostra illa amat, ijsq; mens excæcatur cò magis, quò caro minus imperio Spiritus subijciatur. Excitetur proinde Spiritus, vt magis magisq; auctus viribus; carnis ferociam domare, & suo imperio subijcere possit.

Hæc sint breuiter dicta de affectibus corporalibus, de philautia, eiusq; filiabus, à quibus omnia oriuntur mala & vicia: & de remedio aduersus venenum, quo homines incautos ista pestis inficere soleat.

Sequuntur *AFFECTVS ANIMALES*, Ira & Concupiscentia, de quibus nonnulla breuiter adijciemus.

IRA quid sit, notum est, eius genera
tria

tria numerantur. Bilis, χόλος. Iracundia, αἷμα. Et Infensio, κότος. Bilis citò & facilè commouetur, sed & leuiter sedatur. Iracundia, diuturnior animi commotio, ex frequenti mali illati, iniuriæq; recordatione, continuum sumit pabulum, & maius incrementum: & hæc magis animo occultatur, abditaq; latet, quàm exteriori prodatur indicio. Infensio, est exulcerati animi perturbatio granior opportunitatem vindicandi illatam iniuriam de industria quærens & nancisci studens. Atq; idèο κότος dicitur, quia κέτα, hoc est, iacet, donec occasionem fuerit nacta. *PRIMUM* genus, sæpè necessarium est Pastori: debet enim irasci vicijs. *SECUNDUM* genus, malum est, à quo alienum meum Pastorem opto. *TERTIUM*, est pessimum, quod in sanctis diuturnum esse non potest. Pugnat enim cum lenitate, & patientia Christiana. Quare velim pium Pastorem meminisse dicti Pythagorici: Ollæ vestigium cinere turbato. Quo symbolo significat iræ non indulgendum esse. Et huius Pauli, Ephes. 4. Sol non occidat super iracundiam vestram. Hic Paulus vult, ne nos nox iracundos deprehendat. Quoniam autem fieri non potest, quin in hac infirmitate sæpè irascamur, sequatur Pastor consilium Davidis

uidis & Pauli: Irascimini, & nolite peccare: hoc est, si contigerit irasci, iram ita cohibete, vt ad facta non profiliat, aut moram aliquam in vestris animis faciat. Verum vt hoc malū studiosius caueri possit, Pastor iniuria lāsus, hæc meditetur. *PRIMUM*, cogitet, quoties ipse Deum offenderit, & tamen veniam expetierit. *SECUNDO*, meminerit, quòd vbi non sit remissio iræ & offensæ, illíc nec venia peccati apud Deum: iuxta parabolam de Debitore, Matthæi 18. *TERTIO*, recordet se etiam hominem esse, & posse alios offendere, ideoq; oportere se æquiores esse in alios. *QUARTO*, perpendat, quòd iratus sibi ipsi maximè noceat, turbando animum. *QUINTO*, æstimet malum, quod inde sequi potest. Vir iracundus, inquit Salomon, rixas prouocat: qui verò patiens est, mitigat suscitatas. *SEXTO*, sciat quòd magna sit virtus, iram reprimere. Vnde Ambrosius: Præclarum est, motum temperare consilio, nec minoris virtutis dicitur, cohibere iracundiam, indignationemq; compescere, quàm omninò non irasci, cùm plerunq; hoc leuius, illud fortius æstimetur. *SEPTIMO*, de damno, quod sequitur iram, cogitet. Per iram, inquit Gregorius, sapientia perditur, vt quid quoue ordine agendum sit ne.

fit nesciatur. Idem: Per iram, Spiritus sancti splendor excutitur, qui super humilem & quietum requiescere dicitur. Quia cum ira subtrahit quietem, Spiritui sancto habitationem claudit.

Hæc quæ hætenus de ira à me dicta sunt, volo intelligi de ira, quam impatientia generat, non de illa laudabili ira, quam zelus pius excitat. Illa enim ex vicio: hæc ex virtute generatur. Ita per viciū oculos mentis excæcat: Ita per zelum, turpitudini irascitur, vt Phinees, Paulus, Christus, & sancti multi sæpè zelo Dei sancto irasci leguntur. Verūm cauendum est, ne viciū virtutis larua pingamus, fallentes nosmet ipsos. Videat ergò Pastor, & diligenter examinet cor suum, an ira qua æstuat, ex amore Dei sit, an ex vicio impatientiæ.

Affectus animalis, qui Concupiscentia dicitur, est duplex: Naturalis & non Naturalis.

CONCUPISCENTIA naturalis triplex est. Aut enim circa cibum & potum, aut circa ἀλυσία, vt quis dolore omni sit vacuus, aut circa amorem Venereum versatur. Hi affectus naturales quidem sunt, quatenus φόβος νόμος καὶ ὁρθὸς λόγος, vt Plato ait, reguntur & frenantur. Nam aliās naturam corrumpunt, & Deum grauiter offendunt.

D

NON

NON NATURALIS Concupiscentia, est rei alienæ appetitio, quæ peculiari lege Dei prohibetur: Nec concupisces domum proximi tui, nec desiderabis vxorem eius, nec seruum, nec ancillam, nec bouem, nec asinum, nec omnia, quæ illius sunt. Syracides: Ne zeles gloriam, & opes peccatoris. Non enim scis, quæ futura sit illi subuersio. Hoc duplici freno volo pastoris mei concupiscentiam reprimi.

Est & alia diuisio Concupiscentiæ apud Paulum Galat. 5. vbi ait: Caro concupiscit aduersus Spiritum, & Spiritus aduersus carnem. CARNIS vocabulo per metonymiam intelligit corruptionem, & viciositatem humanæ naturæ, & impetus inde pululantes, qualis omnium est, qui nondum sunt regenerati. SPIRITVS significat regenerationis gratiam, quam Spiritus Dei operatur in renatis, & impetus excitatos à Spiritu sancto in credentibus.

Breuitè, Concupiscentia carnis, est concupiscentia veteris hominis. Concupiscentia Spiritus, est concupiscentia noui hominis, hoc est, regenerati, quatenus regeneratus est.

Concupiscentiam veteris hominis, definit Paulus Ephes. 2. esse per quam inclinatur homo, ad faciendum ea, quæ libent
carni

carni & menti: hoc est, ad viuendum ad ingenij mentisq; arbitrium.

In hac definitione Pauli, duæ ponuntur partes veteris hominis, *σὰρξ & διάνοια*. *σὰρξ*, caro, ea est animi pars, quam Philosophi *ἄλογον* vocant. *διάνοια*, mens quam illi *τὸ λογικόν* appellant. Sed frequentissimè carnis vocabulo, totus vetus homo significatur.

Concupiscentiam noui hominis definio esse, qua renati moliuntur deponere veterem hominem, & induere nouum, ex quo fit, vt iusticiæ & sanctimonix verè studeant. Effecta vtriusq;, hoc est, & spiritus & carnis, recitat Apostolus, Ephes. 4. & Galat. 5.

Bonus itaq; Pastor spiritum pijs excitabit exercitijs, iuxta illud Pauli, 2. Timoth. 1. Commonefacio te, vt exuscites donum Dei, quod in te est. Est autem donum Dei, viua quædam flamma, in cordibus renatorum accensa, quam nituntur caro & Sathan suffocare. Paulus igitur suum Pastorem commonefacit, vt illam flammam sopitam magis foueat & exuscitet. Nam vt flamma faciliè extinguitur, nisi flabello, impositis subinde nouis lignis, excitatur: Ita dona Dei, & Spiritus in renatis paulatim dispereunt, nisi assiduè exuscitantur.

D 2

Sed

Sed dicas. Quomodo excitentur illa dona? Homo renatus, donatus est Spiritu sancto, qui non est in homine ocium, sed flamma & agitatio diuina, repugnans Diabolo & carni, & accendens motus tales, qualis ipse Spiritus sanctus est.

Huiusmodi motus Spiritus, *PRIMUM* omnium cogitatione doctrinæ mouentur. *DEINDE*, in inuocatione per Spiritum excitantur. *POSTEA*, augentur exercitijs poenitentiae, consideratione nostrae infirmitatis, repugnando subitis incendijs affectuum, sustinendo certamina & pericula in officio & confessione. In huiusmodi exercitijs excitatur Spiritus, crescunt dona, & apparet imperium Spiritus aduersus carnem. Quare hortor Pastorem meum, vt diligenter insidias Sathanæ & carnis caueat, ne extincta flamma Spiritus, rursus Sathanæ & carnis laqueis implicetur.

Quidam ex Patribus dehortaturus Christianos à carnali concupiscentia, hanc pulcherrimam prosopopœiam facit. Quilibet Christianus in se habet Paradysum. Adam, voluptatem Paradyfi, & Serpentem. Paradyfus, est verbum Dei, quo veluti fragrantia dulcissima, afficitur pia anima. Adam, est vetus homo & rea natura, quæ Sathanæ fraudibus exposita & obnoxia est.

Volu-

Voluptas Paradyſi, eſt participatio Spiritus ſancti, qua mirum in modum afficitur anima ſancta. Serpens, eſt carnalis voluptas, cui qui obedierit, mortem ſibi ſua accerſit culpa. Igitur non ſecus cauendæ ſunt inſidiæ mundanarum & carnalium concupiſcentiarum, quàm ipſius Serpentis: quibus ſi aliquando captus fueris, maturè accurre ad arborem vitæ, Ieſum Chriſtum, ne mors te apprehendat.

Haſtenus ſit dictum de affectibus, quantum quidem noſtro inſtitutō deſervire videtur. Sequitur *DISCIPLINA VOLUNTATIS*, de qua ideò breviùs dicam, quia mentis, cogitationum, & affectuum motibus & conſilijs obedire ſolet.

Eſt autem *VOLUNTAS*, facultas naturalis, qua aut appetitur, quod placet, aut declinatur, quod diſplicet. Quatenus autem naturalis facultas eſt, à Deo eſt, & quò ad ſubſtantiam ſemper bona. Verùm quantum ad habitum attinet, variat. Nam eſt voluntas mala, eſt & voluntas bona. Malam habemus ex corruptione naturæ, bonam ex gratia. Mala ſequitur mentem, cogitationes & affectus carnis: bona comitatur mentem, cogitationes & affectus ſpiritus. Iam quicquid homo facit, bonum eſſe non poteſt, niſi ex bona procedat voluntate.

D

luntate.

luntate. Quare ut Pastor carnis voluntati renunciare: ita Spiritus voluntatem facere, operosè studebit. Quæ Spiritus voluntas, perpetua ad imperandum Domina esse debet. Norma autem imperij verbo Dei continetur.

Sequitur *STVDIVM*, quod inter partes eas, quas animo subiecimus, postremum locum occupat. Hoc nihil aliud est, quàm ut Pastor, renunciata carne perpetuò studeat, ut pulcherrima harmonia consentiant, mens, cogitatio, affectus, & voluntas, vnicum scopum Deum sibi proponentes: Ut, quæ mens rectè intelligit, cogitet sedulò animus: quæ animus cogitat, ad illud rapiantur affectus: quæ pij affectus suadent, hoc seriò imperet voluntas.

Haftenus de disciplina animæ: nunc de corpore pauca subiiciemus.

In corpore suo Pastor curabit, ne vel mollitie torpescat, vel duritie seu austeritate frangatur. Sicuti enim Deus vetat, ne præter modum indulgeamus corpori: ita quantum necesse est, illi dari præcipit, ne nimia inedia & duriori disciplina frangatur. Hûc perrinet dictum Pauli Col. 2. honorem habere corpori pro modo necessitatis præcipientis. Debetur autem honor corpori, quia domicilium & organon est
Dei.

Dei. Quare cauendum est imprimis, ne vel
crapula, vel inedia, aut nimis rigido ieiunio
destruatur. Vt autem Pastor melius intelligat,
quid sentiendum sit de corporis disciplina,
genera exercitiorum corporis recitabo, quorum
quædam laudabilia sunt, quædam extremè vituperanda.

Est itaq; quadruplex exercitium corporis.
Epicureum: Pharisaicum: Politicum: Christianum.

EPICVREVM exercitium pessimum est, & planè hominis dignitate indignum.
Nam qui huic se dederunt, potando & suauiter
edendo, & molliter vestiendo se flagrant,
ac delicijs varijs quasi corpora sua emasculant.
Verè enim dictum est: Scoratio, vinum, & ebrietas,
auferunt cor. Et Homerus ait: *ὅτ' αὐτῷ πρῶτον κακὸν εὐρετὸ
δίνος ἀρείων*. Hoc est, sibi ipsi primo malum
inuenit vino grauatus. Et Esaias minatur
malum ijs, qui ebrietatem sectantur, dicens:
Væ qui potentes estis ad bibendum vinum,
& viri fortes ad miscendam ebrietatem.

Cùm ergò Epicureum viuendi genus, &
valetudinē lædat, & infame sit apud sanos
Philosophos, & verbo Dei damnetur, vt
quod reddat hominē inutilē prorsus ad omnia
hominis officia: sit minister parcus in

D 4

cibo,

cibo, temperans in potu, vestibus ne luxuriet, ut possit esse idoneus ad cogitationes de Deo, & ad motus diuinos, & ut corpus possit esse durabilius & firmitus in senecta.

PHARISAICVM exercitium est, quo superstitiosi omissa doctrina de vera iusticia, remissione peccatorum, & satisfactione pro peccatis, se macerârunt ieiunio, longis preculis, chameuneis, & alijs asperimis laboribus: putantes huiusmodi opera esse cultum Dei, iusticiam, & satisfactionem, & mereri remissionem culpæ & pœnæ. Hinc manauit Monastica vita & Eremitica, eorum qui in mandatis suis durissimam vitam vixerunt, ut Iosaphat, Aueniri regis filius malè instructus ab hypocrita Barlaam suo magistro. Hic enim patre mortuo regni diadema suscepit quidem: sed Subditis commendata religione Christiana, se abdidit in Eremum, ubi multis annis squalore, ieiunio, & durissimo victu se maceravit, ut isto pacto cœlum mereretur. Sic multi reges, & homines alij non mali, monasticam vitam elegerunt, ut in ea, ieiunio, preculis ad certam mensuram recitatis, sordidis vestibus, duris cubationibus satisfacerent pro peccatis suis, & mererentur cœlum.

Hoc suo facto quadrupliciter peccauerunt.

runt. *PRIMUM*, læsione corporum, quibus Paulus præcipit honorem haberi. *DEINDE*, falsis opinionibus. *TERTIO*, contumelia in filium Dei, cuius satisfactionem contemserunt. *POSTREMO*, malo exemplo, quod cum multi secuti sunt, cum suis autoribus malè perierunt.

Sciat ergò pius pastor, quo in loco habenda sint huiusmodi hypocritarum exercitia, & potius vnum Abrahamum sequatur, qui absq; omni dubio absolutum Christianæ perfectionis exemplar exhibet.

POLITICVM exercitium est, quod suscipitur, vel habitus alicuius induendi gratia, vt palestricum, gladiatorium, technicum, vel sanitatis conseruandæ gratia, vt ambulationes, labores, &c. Huiusmodi exercitia non improbantur, imò vtilia, & in omni vitæ genere sunt laudabilia.

CHRISTIANVM exercitium est, quod ex fide proficiscitur in bonum finem, exclusa opinione cultus, iusticiæ, meriti & necessitatis. Hoc genus potissimum suscipitur à pijs, quando sentiunt sua corpora pigriora effici, & veluti languere circa desideria carnis. Tùm enim pij solent vigilijs, ieiunijs, laboribus, lectionibus longioribus se excitare, vt caro imperio Spiritus subijciatur. Verùm hoc exercitium dua-

D 5

bus re.

bus regulis regi debet: quarum vna est Pauli, qui præcipit honorem, hoc est, curam habere corpori, seruato modo necessitatis. Altera est Athanasij. Bonum (inquit) est exercitium corporis, modò vera scientia & moderatione fiat. Vera scientia est, vt non suscipiatur cultus, aut meriti gratia: sed vt eo tantùm corporis ferocia reprimatur, ne sit Spiritui nimium molestum. Moderatio necessaria est, vt nec impediatur necessaria officia, nec valetudinem lædat.

Dictum est de disciplina animi & corporis, & ostensum est quid Pastor noster debeat fugere, vt quod contamine corpus & animam, & quod debeat sectari, quo corpus seruetur castum, & animus purus. Iam vtrunq; coniungendum est. Neq; enim animus mundus esse potest, nisi castum sit corpus: neq; corpus castum, nisi animus sit purus.

Sit ergò animus purus, & corpus castum, vt alterius puritas alterius testetur castitatem: vt fiat id, quod Paulus optat suis Thessalonicensibus, cum ait: Ipse autem Deus pacis sanctificet vos totos, vt integer vester Spiritus, & anima, & corpus inculpate in aduentum Domini nostri Iesu Christi seruentur. Glorifica ergò & tu, ô pastor, Deum corpore tuo, & Spiritu tuo
quæ

quæ sunt Dei, vt ita integer sis totus: caue ne impunè putes te euasurum, si oculos hominum lateant tua facta. Ipse enim Deus imaginem futuri iudicij, in vnoquoq; nostrum reliquit.

Nullus (fortè dicis) accusat, nullus est testis factorum meorum, quis iudicabit? quis puniet? Conscientia tua iudicatrix est, eam audi, ascolta quid dicat: Memoria tua est testis factorum, vt ea negare nequeas: Ratio iudex præsens est, etiam in densissimis tenebris: Timor carnifex intus in te est, & ad casum cadentis folij se prodat. Quod enim conscientia accusat, memoria testificatur: & quod ratio iudicat, timor excruciat.

Quare hæc ita in te diuinitus fiunt? vt hoc domestico iudicio admoncat te Deus futuri sui iudicij, quod nequaquam euades, nisi illud maturâ pœnitentia anteuertas.

Dictum est, vt opinor, satis de prima parte nostræ instructionis, in qua ostendimus, quæ conueniat disciplina animæ Pastoris, & quæ corpori: & quomodo totus homo debeat integer esse, quò sanctificetur Deus, & corpore, & Spiritu Pastoris. Iam coronidis loco adijciam precandi formulam, qua pius Pastor ea precabitur quotidie, quæ in priuata eius vita, nostra requirit instructio.

PRE-

PRECANDI FORMULA.

DVLCISSIME DOMINE IESV
CHRISTE, te inuoco: tu enim lux
mea es: tu vita: tu salus: tu Deus meus viuus:
Pater meus sanctus: Deus meus pius: Ma-
gister meus viuus: Pastor meus bonus: Ad-
iutor meus optimus: Te deprecor, tibi sup-
plico, te rogo, vt per te ambulem, ad te per-
ueniam, in te requiescam: fac vt per tuum
auxilium sanctè, piè, & rectè viuam: men-
tis meæ tenebras discute: cogitationes pra-
uas cohibe: affectuum malorum flammæ
extingue: voluntatem peruersam tuo re-
prime imperio, ac luce tua mentem illu-
stra: cogitationes pias suggere: affectus bo-
nos accende, & voluntatem meam ad te
conuerte, vt quæ tu vis, velim & ego. Præ-
terea, cum corpus meum domicilium sit a-
nimæ meæ, fac quæso, vt illud tuo auxilio
castum & mundum conseruem: quo ani-
ma purgata in corpore mundo habitet:
quò integer sim, anima, spiritu, & corpore:
& te perpetuò in corpore, & in anima mea
glorificem: tibi Pastori meo, ac soli Deo,
cum Patre & Spiritu sancto sit benedictio
& gloria, & sapientia, & gratiarum actio,
honor & virtus, & robur in secula seculo-
rum Amen, Amen: FIAT, FIAT.

DE

DE SECVNDA

PARTE, QVAE CONTINET

instruccionem, iuxta quam Pastor suam domum & familiam regat.

INSTRVXIMVS Pastorem nostrum solitarium, & ostendimus quali cupiamus eum gubernari disciplina, quando solus secum agit, atq; eius vita soli Deo patet. Nunc ipsi de solitudine educto domum committamus, monstremusq; qua deceat ipsum disciplina domum ac familiam administrare. Quàm autem sit domestica hæc disciplina necessaria Pastori, Paulus ostendit 1. Timot. 5. cum inquit: Si quis suos, & maximè domesticos non curat, fidem abnegavit, & est infideli deterior. Et Bernhardus inquit: Nemaledictio intret domum, custos in porta disciplina ponenda est.

Cum itaq; Pastori pio incumbit, ut suam domum & familiam, pia & sancta regat disciplina, Capita certa proponam, ad quæ totam disciplinam domesticam referam. Sunt autem hæc Capita:

- I. Qualis vxor ducenda parocho.
- II. Affectus Pastoris erga vxorem.
- III. Instructio vxoris & tractatio.
- IIII. Educatio liberorum.

V. Tra.

- V. Tractatio familiæ, hoc est, seruorum & ancillarum.
- VI. Cura & prouidentia de victu & necessarijs.
- VII. Liberalitas in pauperes.
- VIII. Totius domus precandi ratio, & tempus.

QUALIS VXOR DUCENDA
PAROCHO.

SALOMON dicit: Domus & diuitiæ, hæreditas patrum est: à Domino autem accipitur vxor prudens. Hæc verissima gnoma monet, vt Pastor ducturus vxorem, ante omnia Deum roget, vt sibi vxorem adiungat, cum qua pacificè, & in timore Dei viuere possit. Multi iustas pœnas luunt, qui non à Domino, sed à Baccho, & Venere, vxores accipiunt. Quare Pastor, cum primùm animum ad coniugium applicuerit, seriò & ardentè oret Deum, vt ipse sibi monstret, quæ futura est commoda. Deniq; vbi à Domino cœpit vxorem petere, consilia amicorum, ac præcipuè piorum adhibeat. Nam amor sæpissimè, etiam in pijs, cœcus est. Etiuxta Theocriti dictum: Quæ non sunt pulchra, amorì pulchra apparent. Opus est ergò hîc amicorum oculo & consilio.

Post.

Postquam autem monstrata est persona placens, rursus ad orandum se conuertat Pastor, vt Deus, si futurum est è re sua, coniungat animos vera storga. Hoc autem cum senserit, non more Lenonum animum puellæ, aut viduæ explorabit: sed honesta legatione amicorum, petet ipsius consensum. Qui si negatus fuerit, non est, quam Deus illi donare decreuit: si consentit, speret eam diuinitus sibi monstratam fuisse. Verum interim hoc Pastori diligenter cauendum, ne spontè accersat sibi malum: hoc est, ne eam ducat, quæ vel publicè antea corpus suum prostituit quæstus gratia, vel ab alio est stuprata, aut est suspecta. Qui autem hoc facit, prolibus suis, antequam nascantur, inurit infamiæ notam, ac domum propriam perpetua ignominia dehonestat: vt interim taceam, vix fore tutam vitæ sociam, quæ alios antea turpiter amauit. Fieri autem posse fateor, vt quæ fuit corrupta, poenitentiam agat, fiatq; pia & honesta matrona: tamen nolim Pastorem meum tali spe periclitari.

Leuit. 21. Lex proponitur leuitico Sacerdoti, his verbis: Mulierem meretricem aut stupratam non accipient, neq; mulierem repulsam à Viro accipient, quia sancti sunt Deo suo. Neq; hoc tantum

tantum propter typum factum est, sed multo magis propter publicam honestatem, ut recte Procopius interpretatur. Non enim solum Pastoris est, ut fugiat manifesta mala: sed etiam ut declinet illa mala, quae famam ipsius suggillant. At quidam dicunt opus misericordiae esse, si quis errantem reuocauerit, & ex vili scorto fecerit honestam matronam: Imò, quod melius est, è schola Sathanæ in scholam Christi receperit. Nam Pastoris domum scholam Christi esse oportet. Fateor quidem ista magna esse. Verum ut rarum est è scurra fieri bonum patrem familias: ita rarum est ab impudica foemina, fieri pudicam matronam. *καλεῶν*, inquit Theocritus, *χορίων κῶα γεύσασθαι*, hoc est, difficile est canem gustasse intestina. In scholam Christi recepta meretrix, haud dubie pudicitiam & castitatem disceret, ut Lupus fertur in scholam receptus, didicisse syllabicare, pa & ter, interrogatus quid facerent p, & a, respondit pa: rursus quid facerent t, e & r, respondit ter. Haetenus non infeliciter in schola versatus est Lupus. Verum cum idem iussus sit coniungere syllabas, pa, & ter, respondit, agnus. Quare ita? quia aliud os, animus aliud loquebatur. Os Praeceptoris vocem secutum est, sed quod in animo latuit tandem

dem erupit. Simile periculum timendum iudico, si in scholam pietatis recepta meretrix, iuberetur syllabas facere, ex c & a. s, t, & i. & t, a, s. diceret quidem primum ca: deinde sti: tum tas. Sed iussa coniungere has tres syllabas in dictionem, haud dubiè sonaret Amasius. Sed sanè quòd subito ex meretrice fieret matrona, ex impudica, pudica, ex publica foemina, vno contenta: (etsi huiusmodi metamorphosis est rara) tamen in pastoris domum non tam tale periculum sponte recipi, praesertim cum debeat esse alijs exemplum pietatis, pudicitiae, & honestae famae: ut interim taceam nonnullam labem adhærere ministerio, ex vxoris moribus vitiosis.

Quare nullo pacto ferendum iudico, ut is qui ad sanctissimum ministerium vocatus est, cuiusq; domus debet esse veluti officina quædam omnis pietatis, castitatis & veritatis, ducat vxorem quæ publica infamia laborat, aut quæ alioqui ob aliquod crimen suspecta est.

Qualem ergò iudicas ducendam esse? Pastor ducturus vxorem, quatuor hæc diligenter examinet. Num pij & honesti sint parentes puellæ, quæ placere cœpit. An puellæ mores graues & honesti sint. An ipsa aliquod artificium sciat. An obnoxia
E sit publi.

fit publicæ famæ. Parentes requiro pios & honestos, cùm propter futuram affinitatem, tùm propter spem de pietate & honestate vxoris ducendæ. Nam à bonis nasci boni solent. Deinde, mores in puella graues & honestos postulo. Sæpè enim fit, vt quæ nata est ex bonis parentibus, & cuius fama est illæsa, prodat tamen signis externis, qualis intùs lateat animus. Philosophus quidam ait, non multùm referre, qua in parte corporis quis sit impudicus. Aliquando vultus & oculi, interdum incessus, nonnunquam vestitus, haud rarò lingua animum impudicum prodit. De impudicitia ex oculis cognoscenda, hoc modo Syracides: Impudicitia mulieris elucet in elatis ipsius oculis, atq; in palpebris eius cognoscitur. Hic Syracides mulieris oculos, libidines eius indices, & in supercilijs certa signa esse dicit. Atq; ita vultu & oculis, prodit puella, quod occultum esse putat. Benigni oculi, summam animi pulchritudinem comitari solent: procaces oculis, animo etiam procaci sunt vt plurimùm.

Quare Pastor vxorem ducturus, pudicis oculis præditam quærat. Ea enim videtur ingenio ad temperantiam, iusticiam, pudicitiam, continentiam, ad omnem deniq; virtutem nata. Incessus quoq; haud
rarò

rarò animi vicia prodit. Nam & superbix
& impudicitix signum est, arte veluti for-
matus incessus. Multæ cum incedunt, in
vndarum more torquent corpus: multæ
aërem occipitio feriunt: aliæ alias ineptias
exprimunt, quibus impudicum produnt
animum. Præterea, Vestitus & pudicitix
& impudicitix testis esse solet. Quæ enim
fœminæ nimium cultui vestium student,
& præcipuè si status sui & conditionis non
habent rationem, libidinem animi in ve-
ste pingunt. Maximè omnium lingua &
sermo, animi character est. Loquaces fœ-
minæ apud omnes, infames sunt: Contrà
singulare mulierum ornamentum, est si-
lentium, sicuti & Ajax suæ obicit loquaci
fœminæ: Pauca, inquit, mihi loquere, &
grauia. Mulieribus enim silentium orna-
mento est.

Haftenus de moribus. Summa hûc re-
dit, vt puella ducenda pastori in vxorem, sit
pudica facie, incessu composito ad pudici-
tiam & grauitatem, vestitu decenti, & lin-
gua minimè petulanti. De artificio restat.
Non est vtile pastori eam ducere, quæ tan-
tùm nata ad deutorandum videtur. Quare
eam quærat, quæ muliebria artificia nouit,
pro conditione suæ personæ, quæ assuevit
in parentû adib. ea curare & administrare,

E 2

quæ

quæ ad matronarum officia pertinere videbuntur. Breuiter, sit talis, quæ, si res postulauerit, victum honestè quærere possit suis manibus, honesto aliquo artificio. Non enim decet, vxorem Pastoris ocio deditam esse: quales solent esse, quæ apud parentes nimis teneræ sunt educatæ. Nam Pastor cum sua vxore, ad quamuis fortunam paratus esse debet.

Sequitur fama publica, cuius etiam rationem habere debet Pastor. Etsi enim cum ea sint salua, de quibus iam diximus, hoc est, si nata est puella ex honestis parentibus, si bonis moribus est prædita, si honestum aliquod artificio nouit, fama honesta comitari solet: tamen vtile est, eam etiam in consilium adhiberi. Illa enim verè honesta est, de qua fama veretur mentiri. Verùm si fama aliquid contra ea, quæ foris videntur, ferat, prudenter circumspiciendum, vt quid veri sit inquiratur. Nam sæpè vsu venit, homines vana loqui, idq; vel beneuolentiæ, vel odij affectu ductos, vt verè Nazianzenus refert. Quare hîc prudens circumspectio adhibenda est.

Dixi qualem velim Pastorem meum quærere sponsam, quam cum nactus fuerit, debet in timore Dei & sponsalia & nuptias celebrare, & inuitare filium Dei suis precibus,

bus, vt aspera, quæ fortè inciderint in ista noua societate, velit mollire, & aquam in vinum conuertere, hoc est, tenues ipsorum facultates, sua benedictione prosequi & augere.

AFFECTVS PASTORIS
ERGA VXOREM.

VT autem Pastor sciat, qualem affectum oporteat ipsum habere ergà vxorem, quam iam accepit, respiciat cùm ad Deum, à quo vxorem petijt, tùm ad primam coniugij institutionem.

Si ad Deum respexerit, admonetur amoris ergà donum Dei. Non enim debet vt vilem contemnere, quam scit sibi à Deo datam esse: imò potius vero & sincero charitatis affectu prosequi.

Si ad primam coniugij institutionem respexerit, animaduertat Heuam de costa Adam extractam esse, & datam fuisse Adamo in vxorem. Debet igitur eam amare, vt propriam carnem: debet eam fouere, vt propriam costam: debet illam imbecillem refocillare, vt proprium membrum. Quis enim tam crudelis est, vt suam ipsius carnem amare, fouere & reficere non velit?

Deinde, quia Heua non de Adæ capite, neq; de pedibus est facta, sed ex latere est

E s. for.

formata, admonetur Pastor de rebus tribus: videlicet, quòd vxor non sit domina sua, quia de capite non est sumpta: Nec serua, quia non est de pedibus formata. Sed quòd sit socia, quia de medio, hoc est, de latere prodierit. Vt igitur non debet Pastor, imperium in vxorem habere vt in seruam, nec illi subijci vt seruus: ita debet ex lege instituti coniugij, eam vt propriam carnem, atq; sociam vitæ, intimo amore complecti. Hic amor fundamentum erit reliquorum officiorum in tota vita.

INSTRUCTIO VXORIS.

INSTRUCTIONEM vxoris, hinc intelligo eam informationem, per quam consuetudo coniugum amabilis, dulcis, & sine omni molestia reddi possit. In primo enim congressu, iaciendum est fundamentum futuræ consuetudinis in tota vita.

Primum itaq; Pastor vxorem nactus, diligenter instruat eam, & veluti de nouo paciscatur cum ea, de constantia & perseverantia in vera pietate: hoc est, quòd velint vnà Deo obedire, statuantq; se pietatem omnibus rebus mundi velle antepone. Hoc iacto primo instructionis fundamento, omnia postea erunt facilia.

Hinc amicitiam mutuam pendere doceat.

at. Nulla enim stabilis & firma amicitia esse potest, nisi à Deo ortum habeat. Admoneat omnem inimicitiam inter coniuges, cum pacto pietatis pugnare, quod pactum violare summa temeritas est. Adhæc ex eodem fundamento doceant vxorem, quòd virtus ac morum probitas, inter coniuges mutuam oblectationem pariat.

Quare vt pastor ipse virtutis ac probitatis exemplum, vxori esse debet: ita eandem sedulò hortetur, vt in eius vita morum quædam probitas reluceat, doceatq; non in auro & splendidis vestibus, sed in morum probitate, præcipuum honestæ matronæ ornamentum esse situm: iuxta hoc insigne Cratetis dictum, de ornatu mulierum. Ornatus est, inquit, quod ornat. Ornat autem quod ornatorem vxorem facit: facit autem ornatorem neq; aurum, neq; smaragdus, neq; coccus, sed quæcunq; grauitatis, modestiæ, & ingenui pudoris indicium addunt. Hoc comprobet pastor verbis Petri, 1. Pet. 3.

Instituatur præterea pastor vxorem, de mutua ἐπιεικεία, hoc est, de æquitate & moderatione, qua vterq; alterius æqui boniq; consulat mores & errores. Hanc æquitatem omninò necessariam esse doceat. Nam in hac naturæ imbecillitate multa errata in
E 4
cidunt,

cidunt, quæ nisi mutua condonatione te-
rentur, horrendi tumultus orirentur, & ci-
tò fieret alienatio animorum inter coniu-
ges: præsertim cum Diabolus insidiatur
coniugibus, & præcipuè incumbit, vt con-
iuges suo veneno inficiat: quò postea inde
prodeant homines apti ad propagandum
Sathanæ regnum. Mutus ergò sit pastor,
præsertim adhuc primo amore feruente,
in commendanda vxori hac mutua ἐπι-
κεία toto vitæ tempore necessaria. Hanc
moderationem amor mutus alet, fove-
bitq;: faciat quoq;, vt coniuges non nimis
acutè alter in alterius vicia introspeciant:
sed vt multa aut non animaduertant, aut si
animaduernerint, amore mutuo regant. Si
quando necessaria est admonitio, efficien-
dum vt ea ex amore proficisci videatur.
Adhuc doceat vxorem, si opus esse vide-
tur, vt piè & sedulò præstet officium, non
tanquam in conspectu hominum, sed vt in
conspectu Dei. Postremò & voce, & exem-
plo, doceat pastor vxorem pietatis exerci-
tia, inuocationem, gratiarum actionem, sa-
cras Ceremonias reuereri, &c. de quibus re-
bus infra fortasse plura.

Hæc sit brevis instructio, qua pastor su-
am vxorem, quam ducit iuuenulam, in-
formare potest: qui tùm demùm efficaciter
cam

eam instruct, si ipse præierit exemplo, & quod ab vxore requirat, ipse primus faciat.

Sed vnum ferè prætermissem, quod nequaquam omittendum fuit. Vxor pastoris vbi conceperit, admoneatur à marito, vt siue cubitum eat, siue surgat, Deo commendet, quod benedicente Deo concepit: Petat vt ipse sua potentia & bonitate assit, tueatur, ac foueat quod conceptum est. Quomodo autem infans natus educari debeat, iam dicendum est.

EDVCATIO LIBE-
RORVM.

POSTQVAM pastor videt benedictione Domini auctam familiam, non cessabit Deo gratias agere, pro tanta benedictione, & orabit, vt Deus quod dedit clementer tueri velit.

In educatione autem puerorum, sit primum fundamentum, inuocatio Dei pro pueris. Nisi enim Dominus custodierit ciuitatem, frustrà laborat, qui ædificat eam. Frustrà itaq; omnis cura educandæ sobolis suscipitur, nisi Deus manum adhibeat, & dederit pueris aduersus Sathanam angelos custodes.

Deinde, hoc iacto fundamento de inuocatione Dei pro pueris, summa pastoris
E s cura

cura esse debet, ut vnà cum lacte natus infans incipiat balbutire I E S V nomen. Illa enim dulcis appellatio, prima cum fuerit in infantis ore, spes est ut in reliqua tota vita illuc maneat, non sine maximo fructu. Vbi autem puer fari coeperit, mox precandi formulam à Christo præscriptam discat, eamq; sæpius recitet, & præcipuè cum itur cubitum, cum surgitur manè, & in principio & fine prandij & cœnæ. Hanc ubi aliquo tempore vsu firmauerit puer, addatur Symbolum: mox Decalogus: postremò doctrina de Sacramentis.

Porro ubi ætas maior accesserit, hoc est, circa septimum annum, pater incipiat puerum docere, de creatione, de lapsu primorum parentum, de peccato propagato à primis parentibus in totum genus humanum. Deinde proponat Christi beneficia, quomodo ipse propiciator peccati sit, cuius propiciationis testimonium & sigillum est ipse Baptismus. Hic doceat pastor puerum accuratè de Baptismo: ostendat Baptismum testimonium esse ablutionis peccatorum, per sanguinem Christi: ostendat Baptismum perpetuam concionē poenitentiae esse: ostendat Baptismum, signaculum esse beneficiorum Christi, & vitæ æternæ. Admoneat puerum de candida veste, quæ

iste, quæ ipsi imposita fuit in Baptismo, quæ ipsum in tota vita admonebit, quòd & sit vestitus iusticia Christi, & quòd debeat in posterum candidam & sanctam vitam meditari. Hæc omnia melius discunt pueri, si patris vitam videant doctrinæ respondere.

His iactis pietatis rudimentis, masculæ proli proponat pater literas discendas, modò ad eas apta videatur: foemellæ opera muliebria: nisi fortè placet, quòd non improbo, eam institui in literis, vt possit aliquando sacros libros, vernaculo sermone scriptos, legere. Nam vt latinè discant puellæ non suadeo.

Præterea habeat Pastor singularem curam morum in liberis. Si quid quod non decet agant, puniat: si officium faciant, laudet: moneat quàm honestè domi ergà parentes & familiam se exhibeant: quàm modestè foris ergà alios se gerant: qua reuerentia excipiant senes: quo candore cum paribus conuersentur.

Cæterùm vt rem ad numeros reuocem, quatuor potissimùm in institutione puerorum spectanda sunt, quæ Paulus, etsi in diuersis locis, de puerorum educatione tradit.

PRIMUM, quid parentes debeant pueris, exponit.

DE-

DEINDE, quid caueant parentes in puerorum educatione docet.

TVM, quid in pueris sit culpandum admonet.

POSTREMO, quorum puerorum mores sint laudabiles, monstrat.

Ad Ephesios sexto, quid parentes debeant pueris his indicat verbis: Patres educate liberos vestros in disciplina, & correptione Domini. Breue quidem præceptum est, sed multa continet. Vult enim vt à curis liberi sancta institutione formentur, ac sanis admonitionibus corrigantur subinde: vult eos enutriri in disciplina & correptione, non quauis, sed Domini: vult vt discant præcepta pietatis, ciuilia morum instituta: vult eos proficere in timore Dei: vult eos informari in veritate, iusticia, temperantia, pudore.

Proinde Pastor, cui prolem donauit Dominus, in his sit sedulus: enutriat suam sobolem in disciplina, & monitis Domini. & simul addat domesticum exemplum, ne quid turpe dictu à se audiant, ne quid turpe factu in se videant: imò potius det operam, vt se viuum exemplar omnis pietatis & probitatis habeant.

Quid parentes in puerorum educatione cauere debeant, Apostolus in eodem capite ostendit.

ostendit, cùm inquit: Vos patres ne ad iram prouocetis filios vestros. Vult Paulus ne immodica sæuitia parentes filios exasperent. Hinc enim nascitur odium: ex quo fit demùm vt iugum prorsus excutiant. Ideò ad Coloss. additur: Ne despondeant animum. Ingenua enim tractatio & moderata, magis liberos retinet in parentum timore, atq; etiam obsequendi studium & alacritatem illis auget: contrà durities & illiberalis austeritas, eos ad contumaciam inflamat, & pios affectus extinguit. Studeat ergò Pastor, vt disciplina puerorum suorum comitate sit temperata, ne nimia severitate vsus, pueros perdat.

Quid in pueris culpandum sit, idem Paulus in Epistola ad Titum, vbi agit de eligendo Episcopo, hoc est, Pastore ostendit. Liberos habens non obnoxios crimini luxus, aut contumaces. Duo vicia grauissima notat, *ἀσωτία* & inobedientiam. *ἀσωτία* omnem intemperantiam significat, vt luxuriam, lasciuiam, prodigalitatem, heluationem, &c. Clemens in secundo Pædagogi, dicit *ἀσωτία* dici quasi *ἀσωσιὰ*, vt significetur finis eorum, qui luxuriæ, lasciuix, heluationi dediti sunt. Illis enim nulla salus reliqua est, seipsos sua intemperantia extremè perdunt. Aliud viciū quod cul-

culpat in pueris, est in obedientia, ex qua prius illud nascitur. Cum igitur Paulus non vult eligi vllum pastorem, cuius liberi sunt luxuriosi & contumaces, det operam pastor, vt prudenti moderatione, pullulantia in liberis vicia corrigat. Si enim tempestiua & prudens disciplina adhibetur, nemo tam distorta est natura, quin flecti possit. Verum si inueteratum fuerit malum, frustra corrigere studebis. Principijs ergo obsta. Laudabiles mores puerorum qui sint, indicat Paulus 1. Timoth. 3. vbi loquitur de eligendo pastore. Qui (inquit) filios habet, cum omni subiectione, & reuerentia seu honestate, & castitate. Omnia enim hæc græca vox *σεμνότης* complectitur. Vult ergo in summa, liberos pastoris moribus esse ad omnem obedientiam, reuerentiam, castitatem, modestiam, & grauitatem compositis, ita vt Patris quasi ingenium referant.

TRACTATIO FAMILIÆ,
SERVORVM ET AN-
CILLARVM.

GENERALIS regula, iuxta quam oportet Christianos dominos agere cum suis seruis & ancillis, traditur Ephes. 6. hisce verbis: Et vos domini eadem facite erga
seruos,

seruos, remittentes minas, seu laxantes iracundiam, scientes quòd & vester ipsorum Dominus est in cœlis, & personarum acceptio apud Deum non est. Huic generali regulæ subesse debet Pastor. Præterea etiam cogitabit, quòd non sit tantum Dominus in sua familia, verumetiam Propheeta & Episcopus, qui debet curam animarum suæ familiæ habere. Curet igitur ante omnia, vt sua familia sit pia, sit honesta, sit fidelis. Neq; ferat seruum & ancillam, qui disciplinæ domesticæ, etiam quantum ad religionem attinet, subesse recusant. Solent vt plurimum serui accommodare se moribus dominorum suorum: quantò magis par est, vt pij Pastoris mores exprimat pia familia.

Hæc sit ergò *PRIMA* regula, vt Pastor curet vt habeat piam familiam, eamq; assuefaciat ad humanitatem, temperantiam, castitatem, & alias virtutes.

DEINDE iuxta Pauli regulam Pastor placidè & amanter foueat seruos & ancillas suas, tanquam conseruos Dei. Habent enim domini & serui communem Dominum, quem suscipere debent vtriq;.

TERTIO iuxta præceptum Pauli reddat Pastor suis seruis & ancillis, *τὰ ἀντὶ* hoc est, *τὰ δὲ ἰσὰ*, iuxta distributiua iusticiam.

Neq;

Neq; enim sic habeat Pastor obnoxios sibi seruos, quin sciat se vicissim illis obnoxium esse. Seruis laborantibus reddat iustam mercedem, eos foueat ac complectatur in Domino.

QUARTO & postremò, curet Pastor vt sui serui publicas ceremonias frequentius accedant. Hac enim ratione & seruis præstat paternum beneficium, & alios exemplo inuitat, ad similem humanitatem erga suos.

CVRA ET PROVIDENTIA
DE VICTV ET NE-
CESSARIIS.

CVM hæc vita opus habeat necessarijs adminiculis, vt conseruari possit, non debet Pastor ea media contemnere, quæ Deus ordinauit.

Qui in vrbe habitat Pastor, stipendium suum certum nouit, quod vt rectè dispenset, opus est singulari prudentia, ne vel sordidus videatur, vel prodigus. Vtrunq; viciu indignum est Pastore. PRODIGALITATI medebitur, si perpendat & computet exactè, quantum per annum requiratur ad honestam familiæ sustentationem. AVARITIÆ si Deo fidat, non creaturæ, & statuatur ex benedictione Domini ro-

ni robur esse pani. Qui autem ruri habitat pastor, & habet agros & decimas, potest suis rebus studere, vt habeat quo suis & alijs possit benefacere. Sed non discedat à regula Christi, qui ait: Quærite primùm regnum Dei: meminerit primam curam & præcipuam esse debere salutis.

Quia autem, vt dixi, hæc vita opus habet adminiculis, iuxta Dei ordinationem, quærere potest pastor facultates, eisq; quæ ad cultum victumq; necessaria sunt, operam dare, modò intra limites sui officij maneat. Quòd autem hoc liceat pastori, testatur promissio Dei, qui promittit benedictionem piè laborantibus. Proinde & lucrum, quod pastori ex suis agris & decimis accedit, potest & debet pastor, vt prudens œconomus conseruare, & postea vt res postulauerit, prudenter dispensare.

Quòd si facultates creuerint, agat Deo gratias, ac simul Deum precetur, ne sibi in spinas & laqueos conuertantur: quod sanè vsu venire solet ijs, qui solidum fiduciæ in Deum fundamentum non iecerunt. Qui enim fiduciam collocant in diuitiarum incertitudinem, naufragium fidei fecerunt, & viua fiducia in Deum vacui sunt.

Consilio proinde Dauidis obtemperet pastor. Si affluent, inquit, diuitiæ, noli cor apponere.

F .

Est

Est itaq; *PRAECIPVVM*, ne diuitiarum huius seculi cupiditate ducatur pastor.

DEINDE, ne ijs animum aut fiduciam adijciat.

TVM, vt pro ijs gratias datori agat.

PRAETEREA, vt eas nec auarè cumulet, ac retineat, nec prodigaliter effundat: sed eas dispense iuxta regulam fidei, & charitatis.

POSTREMO, vt sit paratus eas à se abdicare, quoties Deo libuerit.

*LIBERALITAS IN
PAUPERES.*

DE officio pastoris quantum ad curam eleemosynarum attinet in vsus pauperum, suo loco dicitur: Hic tantum de eleemosyna ac liberalitate agam, quam ipse de suo faciet, & præstabit egenis. Nam & pastor communi præcepto subest, quo iubemur esse liberales erga pauperes.

Præceptum autem hoc est: Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosq; induc in domum tuam. Si videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Et peculiariter Paulus præcipit suo pastori, vt sit hospitalis, seu, vt in Græco est, φιλόξε-
νος: hoc est, amanter complectens peregrinos, eos fouens, ac recreans suis facultati-
bus.

Vt

Vt autem meus Pastor magis ad liberalitatem excitetur, hūc adiiciam, quæ in omni eleemosyna spectanda sunt, vt sunt: causæ eleemosynæ, affectus dantis, modus dandi, fines & præmium eleemosynæ, liberali pectore præstitæ.

Causæ, quæ impellent pastorem nostrum ad liberalitatem erga egenos, sunt multæ & variæ, quarum nonnullas recitabo.

PRIMA. Christiana professio requirit, vt abundant pij in omni opere bono. Nunc autem eleemosyna est vnum ex præcipuis operibus, quibus proximo commo- dare possimus, quare pastor sciat se huic communi legi subesse.

SECUNDA. Mandatum Dei, quod sæpius in Prophetis & Apostolicis literis repetitur. Frange esurienti, inquit Esaias panem tuum. Christus: Date eleemosynam, ac ecce omnia munda vobis. Huius mandati admonet nos Syracides capite 29. Propter mandatum, inquit, assume pauperem, & propter inopiam eius ne dimittas eum vacuum.

TERTIA. Exempla Sanctorum, vt Abraham patris nostri, & aliorum multorum. Iob de sua erga pauperes liberalitate testatur, cum ait: Foris non permansit peregrinus, ostium meū patuit peregrino, cap. 31.

QUARTA. Eleemosynæ puræ æstima-
tio apud Deum, 2. Corinth. 6. λειτουργία di-
citur. Ad Hebr. 13. *ὑποψία*, hostia appellatur.

QUINTA. Proximus ipse, qui caro tuā
est. Propheta dicit: Et carnem tuam ne de-
spexeris. Qui enim indigentem proximum
non iuuat, se omni charitate vacuum o-
stendit. Hūc illud Iohannis dictum: Qui
habuerit substantiam mundi, & viderit
fratrem suum necessitatem habere, & clau-
serit viscera sua ab eo, quomodo charitas
Dei manet in illo?

SEXTA. Cogitatio poenæ eorum, qui
non tanguntur calamitate egenorum.

Primum enim incurrunt in iram Dei.
Ab inope, inquit Syracides, ne auertas o-
culos tuos propter iram. Deinde maledi-
ctioni pauperum subiacent, iuxta illud:
Maledicentis tibi in amaritudine animæ
exaudiatur deprecatio eius. Præterea, si
imploranti te non succurris, idem à Do-
mino expectabis. Prouerb. 21. Qui obturat
aures suas ad deprecationem pauperum,
ipse clamabit, & non exaudietur. Adhæc,
Impius in pauperes spoliabitur donis, quæ
habuit, iuxta illud: Non habenti auferetur
ab eo quod habet: hoc est, ei, qui non
vititur donis Dei rectè iuxta voluntatem
Dei, auferuntur ei dona. Exempla multa
suppe-

suppeditant historiæ, & quotidiana experientia. Prouerb. 3. Qui despicit deprecationem pauperis, patietur inopiam. Breuiter, cum ira Dei & maledictione omne malum coniunctum est. Omitto poenam, quæ in posteritatem extenditur. Qui enim crudelis est in pauperes, eius liberi aliquando aut mendicabunt, aut aliam calamitatem experientur. His causis perpensis, Pastor sit pro ratione suarum facultatum ingenos & exules liberalis.

Affectus dantis eleemosinam, sit purus & castus, non infectus hypocrisi aut *nequicia*: quæ vicia, omnia opera, ratione præcepti bona, inficiunt, ita vt habeantur abominabilia in conspectu Dei.

Ardeat itaq; affectus, amore Dei, & amore proximi: sit hilaris animus dantis. Hilarem enim datorem diligit Deus: præluceat fides: sit scopus gloria Dei.

In modo eleemosynarum spectentur, quantitas, *ἡ ὁρμή*, æstimatio dati, discrimen hominum, dominium dantis.

Quantitas eleemosynarum moderetur ad regulam. Tob. 4. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue, si parum, libenter impartiri stude. Et 2. Corinth. 8. Nunc verò & facto perficite, vt quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita & perficiendi

ex eo quod habetis. Etenim si prius assit promptus animus, is acceptus est pro eo, quod habeat aliquis, non pro eo quod non habet.

Iohannes requiritur etiam in modo eleemosynæ, iuxta illud 2. Cor. 8. Sed pari conditione hoc tempore, abundantia suppleat illorum defectum, ut & illorum abundantia vestrum defectum suppleat, ut sit æqualitas: quantum quidem ad usum attinet, non quantum ad possessiones. Hæc æqualitas non requirit paria pro paribus ab eo, cui das eleemosynam: sed spectat symmetriam totius corporis Ecclesiæ. Hæc enim est in Ecclesia iuris analogi ratio, ut dum vltro citroq; singuli inter se communicant pro mensura donorum & necessitatis, ex mutua collatione efficiatur apta symmetria, tametsi alij plus, alij minus possideant, & distributa sint inæqualiter dona.

Æstimatio datæ eleemosynæ, non pendet ex doni magnitudine, sed ex animi liberalitate: ut vidua quæ misit in Gazophylacium duo æra, præfertur à Domino ijs, qui maximas donationes obtulerunt. Si enim assit promptitudo, ex eo quod quis habet acceptus est.

Discrimen quoq; oportet habere hominum, in quos eleemosyna eroganda est. Et
si enim

si enim omni indigenti succurrendum est, iuxta parabolam de Samaritano: tamen discernendum est inter domesticos fidei, & hostes religionis. Illis quidem, ut Christi membris, primum est dandum, iuxta regulam Pauli Galat. 6. Dum tempus habemus, simus benefici erga omnes, maximè verò erga domesticos fidei. Vocat autem eos domesticos fidei, qui per fidem sunt in eadem, in qua nos, familia Domini: Hoc est, in Ecclesia, eundem Christum, & eandem fidem nobiscum profitentes. Est enim fides character familiæ Dei. His verò, quia homines sunt, suo quoque loco est succurrendum, ne fame & nuditate pereant. Sed omnium primum inchoandum est à summo beneficio, ut tuis precibus & doctrina conuertantur ad Deum.

Quantum autem ad dominium attinet, quod in modo etiam spectandum dixi, hoc teneatur præceptum. Dominium sit penes te, iuxta Salomonis consilium: Fontes tui deriuentur foras: & tu Dominus eorum esto. Idem requirit septimum legis præceptum. Pessimè ergò faciunt Anabaptistæ, qui volunt æqualitatem bonorum ἐν κτήσιν hoc est, in possessione: cum eam Paulus tantum requirat in χρίστει, hoc est, in usu.

Fines eleemosynæ Pastoris debent esse
hi: F 4 P R I.

PRIMVS. Gloria Dei. Hanc enim in omni opere nostro principaliter spectare oportet. Iste erit scopus omnium nostrarum actionum, vt paulò antea admonui. Debes ergò non tuam gloriam quærere, vt prædiceris ab hominibus liberalitatis nomine, sed Domino da gloriam, qui te œconomum fecit, vt iuxta ipsius verbum dispenses quæ dedit.

SECUNDVS finis, est relaxatio inopiæ proximi, quem non ex specie, quæ incurrit in oculos, æstimabis, sed ex ea quam intus gerit, qua refert imaginem Dei, & est membrum eiusdem corporis tecum, cuius caput est Dominus noster Iesus Christus.

TERTIVS finis esse potest prouocatio aliorum ad similem ergà egenos liberalitatem. Húc Christi dictum Matthæi 5. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant vestra bona opera, & glorificent patrem vestrum qui est in cœlis. Et illud Pauli 2. Cor. 9. Et ex vobis zelus prouocauit complures.

Quòd autem Christus dicat, Matth. 6. Non nouerit sinistra tua quid faciat dextra: non hoc vult vt nemo te videat liberalem esse ergà pauperes, sed vt non, sicut hypocritæ faciunt, quæras tuam laudem & gloriam.

Præmi.

Præmium eleëmofynæ, liberali pectore præstitæ, est multiplex. 2. Cor. 9. promittitur vt liberales in pauperes, in omne opus bonum abundant. Ita enim clementissimus Pater rectum vsum vnius doni, compensat multis nouis donis, iuxta illud Matth. 6. Dominus dabit mercedem in propatulo. Et Psal. 41. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die malo liberabit eum Dominus. Salomon: Fœneratur Domino qui miseretur pauperi, & vicissitudinem suam reddet illi. Paulus 2. Corinth. 9. Qui seminat in benedictionibus, in benedictione & metet: hoc est, qui benignè liberalis est, benignitatem consequetur. Esaia 58. Cùm effuderis esurienti animam tuam, & animam afflictam repleueris, orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt vt meridies, & requiem tibi dabit Dominus Deus tuus semper.

TOTIVS DOMVS PASTORIS
PRECANDI RATIO ET
TEMPVS.

QUOTIDIE manè fiat in ædibus Pastoris precatio, præsentibus vxore & liberis cum ipso Pastore.

Pueri **PRIMUM** alta voce recitent Catechismum, hoc ordine.

F 5

Pri.

Primùm, Decalogum.

Deindè, Symbolum Apostolicum.

Tertiò, verba institutionis Baptismi.

Quartò, verba cœnæ.

Postremò, Dominicam orationem, idq; flexis genibus & complicatis manibus, vt in conspectu Dei.

DEINDE sequatur vxor eodem modo.

Quod vbi factum fuerit, addat Pastor exhortationem ad vxorem & liberos, vt diem istum transigant in timore Dei, scientes se ambulare coram oculis Dei.

AD HAEC precentur pueri, ante prandium & post prandium, ante cœnam, & à cœna.

Ituri cubitum, rursus recitent, vt manè, totum Catechismum. Quo facto Pater commendet ipsos Deo breui oratione.

Hoc ipsum, quod de pueris dixi, optarim etiam in reliqua familia fieri. Neq; deberet hîc auaritia Pastorum tanta esse, vt hoc pijssimum familiæ exercitium negligerent. Verùm si hoc impetrare non possum à meo Pastore, hoc saltem iure peto, vt omni Sabbatho vesperi examinet suam familiam, & audiat singulos recitare doctrinam Catechismi: diebus quoq; Dominicis & Festis exploret, quid vxor, quid liberi, quid reliqua familia didicerit ex Euangelica

lica lectione, quæ eo die est proposita.

Hæc breuiter sint dicta de secunda parte nostræ instructionis, in qua exposuimus, quomodo pius Pastor debeat suam familiam piè & sanctè administrare. Verùm quia omnis labor noster inanis est, nisi Dominus nobiscum operetur, velim vt quotidie Pastor suam Deo commendet familiam hac oratione.

PRECANDI FORMULA.

QUONIAM nulla domus, nisi te, Domine Iesu Christe, conseruante, stare potest: te supplex rogo, vt domum meam, vxorem, liberos & familiam, tua protectione conseruare digneris. Da, quæso, vt ego, vxor mea, liberi, ac tota familia secundum tuam voluntatem, singuli nostrum officium faciamus. Cùm enim tu nos pascis, nihil nobis deest: cùm tu nos regis, securi sumus, & nemo nobis nocere potest: cùm tu nos laborantes adiuuas, fructum laborum percipimus vberimum. Nobis igitur adesse digneris: pelle Diabolos, hostes ordinationis tuæ: da nobis custodes, sanctos tuos Angelos: ac rege nos semper tuo Spiritu, vt te perpetuò in hac vita, & in futura celebremus, Amen, Amen: Fiat, Fiat.

DE

DE TERTIA PARTE,

DE CONVERSATIONE

Pastoris politica & externa.

AVTOR Epistolæ ad Hebræos ait: Confidimus quòd bonam habemus conscientiam, in omnibus cupientes honestè conuersari. Permagni enim refert, qualis sit Pastoris conuersatio: quæ si fuerit honesta, & congruat cum sana doctrina, vtraque manu putandus est ædificare Ecclesiam Dei, hoc est, & sana doctrina, & honesta vita. At si conuersatio cum doctrina pugnat, quod dextra manu, hoc est, doctrina, extruit, id sinistra, hoc est, mala vita, destruit & demolitur.

Volo igitur disciplinæ publicæ conuersationis præcepta, meo Pastori præscribere, vt in singulis partibus habeat quid sequatur.

Præcepta generalia multa extant, quæ præcipiunt sanctam & honestam conuersationem, vt benè audiat verbum: & prohibent malam conuersationem, ne verbum malè audiat apud hostes doctrinæ. Et Paulus vult, vt in tota vita ita agamus, vt retineamus fidem & bonam conscientiam: quam qui repudiant, naufragium circa fidem

dem faciunt. Hûc & illud Domini dictum: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ, per prudentiam (vt pius quidam interpretatur) caput saluum seruate: per simplicitatem castos mores amate. Serpentes sitis in cauendis malis: Columbæ in simplicitate morum, & vitæ innocentia. Per prudentiam deuitate falsam doctrinam: per simplicitatem deuitate mala opera hominum. Hûc & illud Christi ad Apostolos, quibus pastores succedunt: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant vestra bona opera, & glorificent Patrem vestrum, qui est in cœlis.

Cur autem pastoris vita, & externa conuersatio sit maiori cura regenda, ipse Dominus rationem reddit, Matthæi 5. his verbis: Vos estis Sal terræ. Item: Vos estis Lux mundi. Et Paulus: Esto typus fidelium, in sermone, in conuersatione, in charitate, in spiritu, in fide, in puritate. Et ad Titum 2. Te ipsum præbe typum bonorum operum.

Huiusmodi præcepta passim occurrunt, quæ à pastoribus requirunt sanctam & honestam conuersationem, & pacificam cum omnibus hominibus vitam.

Verùm quia hæc generalia dicta, non possunt à quouis rectè accommodari ad singu-

singulas partes vitæ in externa conuersatione, volo eas singulis actionibus particulatim accommodare, & ostendere, quid in vita communi, quid in cœtu Ecclesiastico, quid in consilijs & deliberationibus spectandum sit. De his tribus capitibus, eo quo propofita sunt, ordine dicam.

QV ID IN VITA COMMVNI
SPECTANDVM SIT
PASTORI.

Hoc Caput etiam dispertiamur in plures partes, vt, veluti in anatomia, singula conspiciantur distinctius. In vita itaq; communi sciat Pastor quomodo cum maioribus, paribus, & inferioribus agendum sit, vt honesta cum illis & laudabilis sit eius conuersatio: sciat quoq; qualis adhibenda sit moderatio in vestitu, gestibus, verbis, cibo, & potu, seu in conuiujs, vbi inuitatus fortè fuerit: sciat præterea, qualis in contractibus candor requiratur. His explicatis qualis debeat esse conuersatio Pastoris, quantum quidem ad communem vitam attinet, constabit.

Quomodo ergò cum maioribus, paribus, & inferioribus aget Pastor? Quoties cum maioribus in congressu siue colloquio agendum est, habere oportet Pastorem rationem

tionem & dignitatis & ætatis eorum, cum quibus agit.

Si in dignitate aliqua constituti sunt natu grandiores, vt superiores omnes, tribuendus est illis honor, quem lex præcipit: Honora præpositos tuos, hoc est, ijs, qui tibi in aliquo dignitatis gradu constituti, præsent, honorem debitum exhibe: Hic non spectanda est personæ qualitas, sed officij dignitas. Reddat igitur Pastor Magistratui ciuili, Regi, Præfectis, Consulibus, & alijs, qui publico Magistratu funguntur, debitum honorem, idq; corde, verbis, & corporis gestu.

Qui in nulla dignitate sunt, sed tantum ætate antecedunt, vt Patres sunt complectendi, & Patrum nomine, si nulla laborant infamia, compellendi. Ita enim præcipit Paulus suo Timotheo, 1. Timoth. 5. Seniore ne increpaueris, sed obsecra vt Patrem.

Hæc comis & affabilis cum maioribus conuersatio, conciliat Pastori hominum animos, facitq; vt libentiùs audiatur, vbi ad ea, quæ officium pastoris concernunt, ventum fuerit.

Verum contrà, cum pastor nec Magistratum honorat, nec ætatem reueretur, odiosus redditur omnibus, & sua temeritate animos

animos hominum à se alienat, & in suspicionem & notam superbiæ incurrit: quod ubi factum fuerit, actum est postea de roto ipsius ministerio.

Quando cum iunioribus agendum est, eadem spectanda sunt, dignitas & ætas.

Si in dignitate aliqua est iunior ætas, præstetur ei debitus à pastore nostro honor & reuerentia, nulla habita ætatis ratione, sed officij, cuius causa honorandus est.

Si absq; dignitate publica aliquis viuit, fraternum affectum ergà ipsum declarabis, ac non secus quàm fratrem tractabis. Hoc quoq; præceptum Pauli est 1. Timoth. 5. Iuniores, inquit, vt fratres. Hæc pia & blanda compellatio, animos iuniorum ad mutuum amorem flectit.

Si agendum est cum mulieribus grandioribus natu, tractandæ sunt vt matres blandè & ciuilitè.

Si cum iunioribus, tractandæ sunt vt sorores.

At si cum pueris, eos excipias filiorum & filiarum compellatione.

His humanitatis testimonijs in congressu quotidiano conciliabit sibi pastor bonorum animos, & parabit sibi viam & auctoritatem, ad ea demùm cum fructu agenda, quæ ad officiũ ipsius pertinere videbuntur.

Hæc

Hæc ideo breuius à me dicta sunt, quia melius in laudatis exemplis conspiciuntur quotidie.

Sequitur de moderatione seruanda pastori in vestitu, gestibus, verbis, cibo, & potu, si fortè ad bonorum honesta conuiuia vocatus fuerit. Nam in his requiritur singularis disciplina: præsertim in hac morum corruptione, quando disciplina est magis quàm oporteret laxata, & languidior natura.

Vestitus pastoris, grauitatem & modestiam præ se ferat: sicut decet ministrum Dei. Cogitet pius pastor de primorum parentum primis vestibus, vt inde admoneatur humilitatis & timoris Dei.

Adam innocens, nudus incessit: postquam autem lapsus fuit in peccatum, turpitudine animi in corpore reliquit vestigium, quam folio fici tegere conatus est. Verùm quia oculos Dei fallere non potuit, obiurgatur primùm: deinde data promissione seminis, noua à Deo donatur veste, nempe pellicea: quæ typus fuit vestis, qua agnus Dei tegit hominum peccata.

Hinc pastor cogitet, vestem qua tegitur, symbolum esse cùm peccati, tùm gratiæ. Prima vestis peccati nos admonet, secunda gratiæ, modò gratiæ vestem induamus.

G

Quoti.

Quoties igitur pastor manè se induit, humiliat se coram Deo, cogitans se lapsū fuisse in Adamo, & peccatum non potuisse regi folio fici, hoc est, industria & arte hominis. Deinde cogitet de filio Dei, qui nos sua innocentia tegit, in cuius rei typum olim pellicæ vestes datæ sunt primis parentibus.

Si hæc prudens pastor cogitauerit, facile intelliget, quid in veste deceat, & quid non.

His nihil adijcerem, nisi viderem mores quorundam pastorum nimis leues esse: qui nec quid natura, nec quid sua conditio requirat, perpendunt.

Bernhardus conqueritur, suo tempore multos magis studuisse cultui vestiū, quàm virtuti. Id nos longè rectius conqueri, imò desistere possemus. Nam illa disciplina, quæ Bernhardi adhuc tempore vixit, prorsus est abolita. Videmus enim, in nullo hominum ordine, seruari istam veterem in vestitu grauitatem: sed quotidie nouas vestienti formas excogitari, quibus proditur animi inconstantia & leuitas: & ostenditur quòd mascula illa virtus extincta iam sit, quæ fuit in nostris maioribus.

Sed de his frustra conqueror. Vix enim sperandum est, vt reuocet mundus pedem, ab ista,

ab ista sua leuitate & inconstantia: præsertim cùm iam natura est languidior, & disciplina, vt dixi, dissolutior.

Etsi autem parùm me effecturum, hac nostra de vestitu instructione confido: tamen spero bonos meum consilium non contemturos. Dicam igitur quid sentiam.

In veste considerata sunt duo: τὸ πρέπουσ personæ, siue decorum, & vsus vestis.

Τὸ πρέπουσ seu decorum, est vt Pastor cogitet, quid se deceat pro suæ personæ conditione. Aliud est τὸ πρέπουσ militis, aliud nautæ, aliud mulieris, aliud nobilis, aliud ciuis, aliud rustici, aliud pastoris: & quod vni est ornamento, alij sæpè dedecori est. Tantùm valet decorum personæ.

Militi conuenit, vestem gestare breuissimam, & iam in hac morum corruptione non datur apud multos vicio, si vela caligaru infrà genua se etiam extendant. Hic si oblonga vteretur veste, meritò se alijs deridendum propinaret.

Nautæ congruit, laxas & dependentes gestare caligas, & veste talari absq; omni plicatura vti. Hic si militis vestem sumeret, τὸ πρέπουσ suæ personæ non seruaret: nisi fortè leuitas isti generi hominum decorum afferat.

Mulieris nobili si sinuoso syrmate terram

verrit, hodiè non datur vicio. Si idem faceret Pastoris vxor, maximum probrũ esset.

Cùm nobilis se catenis aureis & annulis ornat, maximè si in Senatu sit Regni, aut eques auratus, (nam aliorum luxui patrocinari nolo) decorum suæ personæ seruat: quod nec Deo, nec hominibus (modò absit animi superbia) displicere potest. Idem si imitaretur ciuis aut rusticus, quid magis culpandum?

Ita ciuis, rusticus, artifex, &c. decorum in vestitu conueniens suæ personæ seruantes, laudantur. Qui contrà faciunt meritò ridendi sunt.

Ad eundem modum, imò multò magis decet Pastorem, vt seruet decorum, suæ personæ & officio conueniens.

Relinquat igitur militi vestem nates non regentem, velaq; caligarum: relinquat aulico acuminatos illos & oblongos pileos: relinquat nautis, suos pannos: relinquat nobilibus matronis sua sformata, suas catenas, holosericum, margaritas, annulos, & reliquum ornatum, qui iam penè maior est, quàm vt stultitia & leuitas mundi aliquid adijcere possit. Relinquat & ciuibz suum decorum.

Quid ergò à Pastore requiris? τὸ πρέπου.
Quodnam est illud? Hoc situm est in
vestis

vestis forma, precio, & colore.

Formam appello decentiam quandam, conuenientem grauitati personæ: (vt quæ sit constantiæ & Christianæ humilitatis indicium) vt vestis nimis non diffuat, nec nimis sit stricta, nec quolibet alio modo ad vanitatem parata. Corona indusij non feriat occipitium, vt in multis videmus. Manicæ non sint sectæ transuersæ, & rursus filis sericis connexæ. Caligæ non sumtuosæ, nec velis, quæ sunt leuitatis Symbola, defluentes. Breuiter, forma vestium componatur ad grauitatem, constantiam, humilitatem, iuxta laudatorum pastorum exempla: & summo studio caueatur luxus.

Precium etiam in decoro seruandum est, de quo facilè erit statuere, modò superbia de mente exulat, & ibi vera & Christiana humilitas locum habet. Petrus vestes nimis preciosas in fœminis repræhendit, quis ergò eas in ministro verbi feret? Quare relinquat pastor alijs holosericum, vndulatum pannum, & alia quæ ad pompam & ad superbiam facere videntur.

Postremò, color in decoro spectandus est. Nec alba, nec rubra, nec viridia, nec cærulea congruunt pastori, sed nigra potius, aut alterius coloris, qui minimè ad pompam facere videtur. Verùm hîc consuetu-

G 3

do &

do & laudata exempla adhibeantur in consilium. Aurum, argentum, vniones, & preciosos lapides relinquat Pastor alijs: hæc enim ipsum non ornant, sed turpiter foedant, & alijs deridendum propinant.

Verùm hîc quæri potest de gradibus ministrorum, alij sunt superintendentes, alij præpositi, alij pastores, alij sacellani, vt vocant: an non igitur decorum in his gradibus seruandum? Respondeo. Si sunt omnes pastores vt audire volunt, studeant se inuicem antecellere, virtute, pietate, laboribus in officio, vera humilitate, & mutua beneuolentia, & non quærant sibi auctoritatem, auro, gemmis, preciosis vestibus, annulis aureis, &c. Hoc consilium diui Iacobi est, quod meo etiam pastori commendatum volo.

Hæc sint de vestibus pastoris & ornatu dicta, iuxta τὸ πρέπουσιν personæ.

Sequitur vsus, qui est duplex.

PRIMVS, vt tegat corpus, & eas partes quas natura iubet tegere.

SECUNDVS, vt arceat frigus.

Sed huic duplici vsui ita accommodanda est vestis, ne violetur τὸ πρέπουσιν.

Monachorum & Eremitarum impia somnia detestamur, qui religionis non minimam

nimam partem in forma, vilitate & duritie vestis collocârunt.

GESTVS sequuntur, de quibus admo-
nebo breuiter. Syracides cap. 19. in hanc
sententiam ait: Ab aspectu quisq; cogno-
scitur, & ex vultus obiectu intelligitur cor-
datus. Suus cuiusq; habitus, ac rictum di-
ducens risus, incessusq; hominis, qualis sit,
indican. Hac sententia significat sapiens,
quod vt quisq; animo est affectus, ita exter-
na corporis conformatione maximè osten-
dit. Hinc multa indicia prudentiæ, stulti-
tiæ, grauitatis, leuitatis, cœterorumq; mo-
rum & motuum animi. Quare oportet pa-
storem gestuum corporis singularem ratio-
nem habere. Gestus enim externi & vicia
animi produnt, & virtutes indicant.

Vt autem gestus eò rectiùs à pastore
formentur, duo tradam præcepta, quæ si
seruentur, gestus videbuntur ad virtutem
compositi. *PRIMUM* præceptum sit: Sin-
gula membra corporis suum teneant offi-
cium, neq; vsurpent alienum. *SECUNDVM*:
Singula membra suum opus decenter &
modestè perficiant. Nam si membra acti-
ones suas & officia confundunt, aut etiam
id, quod iustè agere debent non explent,
viciosus redditur & culpabilis gestus.
Hinc est quòd Salomon inquit: Homo

apostata, vir inutilis, graditur ore peruerso, annuit oculis, terit pedibus, loquitur digito, prauo corde machinatur malum.

Oculorum ergò sit *PRIMA* disciplina, ut illi modestiam singuiarem præseferant. Conditi enim sunt oculi, ut eis videamus: hoc munere fungantur decenter.

SECUNDA, sit faciei seu vultus. Nam cum facies disciplinæ sit speculum, temperanda est & moderanda in gestu suo, ut nec proteruè exasperetur, nec molliter dissoluatur, sed habeat semper rigidam dulcedinem, & dulcem rigorem.

TERTIA, sit cæterorum membrorum, videlicet ut singula suis fungantur officijs, nec munera confundant. Ut autem quid velim melius intelligatur, exempla subiiciam, quib. peccatur contra nostram regulā.

Sunt quidam, qui nisi buccis patentibus auscultare nesciunt, &, quasi per os sensus verborum ad cor descendere debeat, palatum ad verba loquentis aperiunt. Nonnulli in agendo vel audiendo, quasi canes sitiētes linguam protendunt, & ad singulas actiones velut molam labia torquendo circumducunt. Alij inter loquendum digitos scalpunt, supercilia erigunt, & oculos in orbem rotantes ineptiunt. Sunt qui rem aggressuri caput iactant, comam excutiunt,

unt, vestimenta expandunt. Haud pauci quasi ambæ aures ad audiendum factæ non sunt, alteram tantum collo detorto, voci venienti exponunt. Inuenias quosdam, qui inter loquendum, vno oculo clauso, alterum apertum habent. Nec desunt qui dum fari incipiunt, corrugant nares. Multi adeo inepti sunt, vt incedentes, nauigent brachijs, volent corpore, ac triforme monstrum vno eodemq; tempore exprimant. Pedibus enim deorsum cum in terra ambulant, lacertis remigant, & corpore in aëre volant. An non hoc monstri simile, fingere in se simul & hominis incessum, & nauis remigium, & nauis volatum. Quid referam illos, qui scapulas inter eundem erigunt ad aures ferè vsq;.

Quid dicam? mille sunt larvæ hominum vanorum, qui foedè inter loquendum, audiendum, incedendum, cubandum, & quiduis agendo leuitatem animorum produnt.

Ab his turpibus gestibus, quorum alij lasciuiam, alij negligentiam, alij pigritiam, alij inconstantiam, alij superbiam, alij iracundiam, alij leuitatem declarant, cupio vt abstineat pastor, ac in omnibus actionibus naturam ducem, & exempla bonorum virorum, quorum mores sunt laudabiles, imitetur. Iam ad disciplinam verborum veniamus.

G 5

De

De sermone Paulus in hunc modum præcipit. Ephes. 4. Nullus sermo putris ex ore vestro egrediatur, sed si quis est commodus ad ædificationem, quando opus est, ut gratiam auditoribus afferat. Et ad Colos. 4. Sermo vester semper cum gratia sit sale conditus, ut sciatis quomodo oportet cuique respondere. Ex his Pauli verbis quinque licebit colligere sermonis præcepta. Quorum primum continet, qualis sermo sit vitandus. Secundum, qualis sermo deligendus. Tertium, quale condimentum sermonis sit adhibendum. Quartum, quibus accommodandus sit sermo. Quintum, quis sit sermonis finis. De quibus ordine dicam.

Qualis, quæso, sermo est vitandus? Putris, hoc est, talis, à quo aut nullus fructus, aut malus certè expectandus est. Ex scurrili sermone & insulso nullus fructus provenit. Scurrilitas impudentiam, & vanitatem habet coniunctam. Insulitas verò stupor est nimius, & indignus homine. Inter hæc duo vicia Philosophi collocant medium, quod est lepos, qui est in sermone hilaritatis & asperitatis moderatio. Ex sermone obscæno, iactabundo, virulento, sycophantico, & falso, pessimus nascitur in auditoribus fructus. Quare Pastor in quo

in quotidiano congressu hominum, fugiat huiusmodi sermonem.

Qualis sermo est deligendus? Bonus & commodus ad ædificationem, quando est opus. Vt enim putris sermo dicitur, à quo aut nullus aut malus fructus prouenit, vti dictum est: ita commodus seu bonus is dicitur, à quo fructus ædificationis sperari potest. Alludit Apostolus ad arbores, quarum aliæ sunt putres, aliæ bonæ & integræ. Ab illis aut nullus aut malus, ab his semper bonus fructus expectatur. Cogitet ergò pastor, tùm demùm loquendum esse, quando quod dicat facit ad ædificationem.

Quidam cùm interrogaretur in conuiuio, cur non loqueretur alijs omnibus loquentibus: Quia inquit, nihil habeo silentio melius. Et apud Euripidem extat hic versus: ἤλέγε τι κερῶν τῶν σιγῆς, ἢ σιγῆς ἔχει, hoc est, aut loquere quicquam silentio melius, aut tace.

Quale debet esse sermonis condimentum? Respondit Paulus: Sermo vester semper cum gratia sit sale conditus. Quare sic? Ne corruptionis odor ad alios veniat. Veteribus sal amicitiae symbolum fuit durationis gratia. Corpora enim solidiora facit, & diutissimè conseruat? vndè hospitibus ante alios cibos apponi solitum, quo
ami.

amicitiæ firmitas ac perscuerantia significaretur. Quare pleriq; ominosum habent, si sal in mensam profundi contigerit: contrá verò faustum, si vinum atq; id merum effusum sit. Hinc intelligi potest condimentum salis eò spectare, vt sermo sit solidus, non leuis aut inconstans: sit sapidus, non insulsus aut ineptus: sit custodia ac conseruatione dignus, non dignus vt vnâ aurem ingressus abeat per aliam.

Breuiter sermo sale conditus, significat sermonem à recto iudicio profectum, tempestiuè enunciatum, & commodè rebus, de quibus agitur, applicatum.

Est & dignum memoria, quod vetustas discernat salem candidum à nigro, & candidum dicit esse Mercurij, vt sunt dicta, quæ beneuolentiam augent. Vt Alexandri dictum: Regium est beneficientem ferre maledicta. Nigrum autem salem dixerunt esse Momi, vt sunt venenatæ reprehensiones. Hunc salem Momi vult Paulus abesse, cùm dicit: Cum gratia sit sale conditus sermo. Alludit enim ad cibos, qui tùm demùm grati sunt, quando nec insulsi sunt, nec falsissimi. Hûc illud Pythagoricum pertinet: Salem ne transgrediaris.

Quibus accommodandus est sermo? Auditoribus, inquit Paulus. Inciuile enim
est

est verba profundere, vbi nullus est qui auscultat. Inciuius adhuc loqui, vbi omnia perstrepunt clamoribus. Quare Pastor tunc demum loquatur, vbi auditores aures benignas & patientes præbent.

Sed quis huius sermonis conditi finis? Duplex finis in Paulo proponitur, Scientia, & Gratia.

De scientia ait: Vt sciatis quomodo oporteat cuique respondere. Hæc ergo scientia duo continet commoda, vnum eius qui loquitur, alterum eorum cum quibus loquitur.

Quantum autem ad illum qui loquitur, hoc percipitur commodum. Qui se assuefacit circumspectis sermonibus, non incidit facile in multas absurditates, in quas subinde labuntur homines loquaces & garruli.

Quantum autem ad auditores attinet, ex continuo usu acquireret sibi recte & apposite respondendi peritiam. Aliter enim potentibus mundi est respondendum, aliter mediocribus, aliter humilibus: aliter rursus mansuetis, aliter iracundis. Nathan aliter agit cum Davide adultero, quam egisset cum Stabulario: eiusdem sceleris reo. Hæc non adulationis sunt indicia, sed prudentiæ signa & modestiæ, quæ præcipue in oratione Pastorum requiruntur.

Grati

Gratiam præterea requirit Paulus in sermone, ne dicacitate & scurrilitate auditoribus simus molesti, sed potius ut eò nostrum dirigamus sermonem, ut pium fauorem & beneuolentiam nobis conciliemus, ac ea quibus gratia nobis piè accedit, cum omni modestia dicamus: ita tamen ne huius gratiæ prætextu officium, quod sæpè requirit a superiore sermonem, negligamus.

Dixi ex Pauli sententia quid sit in sermone vitandum, quid sectandum, quale condimentum adhibendum, quibus accommodandus sermo, & qui sint sermonis fines. Nunc autem quò plenior sit sermonis disciplina, distinctionem eorum, quæ ad sermonem requiruntur, cum breui declaratione subiiciam.

In sermone itaq; hæc sunt obseruanda. Quid, cui, ubi, quando, & quomodo dicatur.

Quid autem dicendum sit, primùm hac generali distinctione discernatur. Noxia, inhonesta, inutilia, nunquam dicantur à pastore: Contrà quæ profunt, & quæ sunt honesta, & vtilia prudenter dicantur.

Noxia voco, quæ animos auditorum, vel in errorem, vel in prauitatem perducunt, vel etiam quæ aliorum famā lædunt.

Inhonesti appello, quæ vel illius qui loquitur,

quitur, vel illorum, quibus fit sermo, vel
absentis dignitati non conueniunt.

Inutilia sunt, quæ nec loquentibus,
nec audientibus profunt.

Contrà profunt, quæ vel ab errore li-
berant, vel à prauitate abducunt, vel alie-
næ famæ parcut.

Honestæ sunt, quæ dicentis, audientis,
& absentis dignitate congruunt.

Vtilia, quæ profunt, & aliquid com-
modi afferunt auditoribus.

Deinde, Cui dicatur, obseruandum.
Nam qui narrat verbum non audienti,
quasi excitat dormientem de graui somno.
Ideò prudentia singularis etiam hîc adhi-
benda est, iuxta hanc distinctionem.

Qui cum alio loquitur, primùm confi-
deret, an propter se, vel propter illum lo-
quatur. Si propter se, hoc est, suam utilita-
tem, vtpote doctrinæ, aut consilij causa, vi-
deat an ille, cum quo loquitur, talis sit, qui
vel doctrina, vel consilio sibi utilis esse pos-
sit. Nihil enim stultius est, quàm à rudi
doctrinam, & consilium à stulto petere.
Si propter illum, qui audit loquitur quis,
dispiciat an talis sit ille, qui vel suo sermo-
ne non indigeat, vel ita malignus, vt ora-
tione melior reddi non possit. Salomon e-
nim dicit: Qui arguit impium, generat ma-
lum

lum sibi. Noli arguere derisorem, ne oderit te. Argue sapientem, & diliget te. Item: Doce iustum, & festinabit accipere.

Deinde petiturus consilium ab alio, regulam sequatur, quam præscribit Syracides cap. 37. Ne consilium capias cum muliere de ipsius pellice: de bello, cum meticulo: de permutatione, cum mercatore: de venditione, cum emtore: de gratitudine, cum homine maligno: de humanitate, cum inhumano: de quouis opere, cum pigro, de perfectione instituti operis, cum annuo mercenario: de opera multa nauanda, cum ignauo seruo: ne attendas his in vlla deliberatione suscepta.

Hic proponit sapiens certa hominum genera, cum quibus non est deliberandum, consiliumq; capiendum. Ex quibus regula generalis colligitur: Neminem qui alicuius priuati commodi studiū rationem propositam habet, ea in re, de qua deliberandum est, esse in consilium adhibendum: Animum enim omni ira, amore, inuidia, cupiditateq; vacuum, consiliarius ad deliberationem afferre debet.

Quare & Pastor meus diligenter caueat, ne ab ijs consilium petat, qui affectibus indulgent potius, quam ratione & prudentia consulunt.

Ter.

Tertiò obseruandum dixi, vbi dicatur. Nam non est decorum, quæ ad forum spectant, in locis sanctis tractare. Vnde Augustinus in Orario nihil agendum esse dicit, præter id quod sacrum est. Pastor igitur in templo loquatur de rebus, ad religionem spectantibus: extra templum, cum de religione, vbi res postulauerit, tum de alijs rebus vtilibus. Loca autem in quibus vana, ociosa, & superflua dici debeant, inueniri non possunt, quia Domini est terra & plenitudo eius.

Quartò obseruandum proposui, quando dicatur. Est tempus tacendi (inquit Salomon) est tempus loquendi. Idem ait: Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo, Prouerb. 25. Etsi autem tempus loquendi quod sit, prudens docebit experientia, & experta prudentia: tamen quædam hûc ex Salomone & Syracide ascribam dicta.

Salomon dicit: In multiloquio non deerit peccatum: Qui autem moderatur labia sua, prudentissimus est. Proinde nunquam est tempus multiloquio. Item: Labia iusti considerant placita, & os impiorum peruersa. Item: Qui prius respondet quàm audiat, stultum se esse demonstrat, & confusione dignissimum. Et Syracides:

H

Sic est

Si est tibi intellectus, responde proximo: sin minus, sit manus tua super os tuum. Idem: Priusquam interroges, ne vituperes quenquam: & cum interrogaueris, corripe iuste. Priusquam audies, ne respondeas verbum, & in medio Seniorum ne adijcias loqui. Et rursus Salomon: In auribus insipientium ne loquaris, quia despicient doctrinam eloquij tui. Item: Ne contendas cum pessimis, & ne æmuleris impios. Item: Vir sapiens si cum stulto contendat, siue irascatur, siue rideat, non inueniet requiem.

Hæc de tacendi & loquendi tempore confusiùs dixi, quia prudens experientia, & experta prudentia, vt dixi, hæc meliùs docebit.

Restat quod vltimo loco proposui, Quomodo dicatur. Modus autem loquendi, vt ait Gregorius, in tribus consistit. In gestu, in sono, in significatione.

GESTVS sit modestus & humilis. Sonus demissus & suavis. Significatio verax & dulcis. Modestiam debet habere gestus loquentis, vt nec inordinatè, nec impudicè nec turbulentè inter loquendum membra moueat, ne vel oculorum nutibus, vel aliqua minus decenti conformatione, siue transmutatione vultus, gratiam sermonis foedet.

foedet. Debet & humilitatem habere gestus loquentis, vt apud auditores gratiam sermo eius inueniat. Thraſonicam in dicentibus arrogantiam, omnes oderunt.

SONVS loquentis ſit demiffus, ne vel ſtrepitu, vel immoderato clamore auditores ſuos, aut iniuſtè terreat, aut iuſtè offendat. Suavis quoq; debet eſſe ſonus, ne pronunciationis aſperitate, tantò fiat animus audientium oneroſior, quantò ad aures durior venit, & iniueundior.

SIGNIFICATIO, hoc eſt, ſermonis ſenſus, ideò debet eſſe vera, quia fallax verbum etſi compoſitè; ornatè, & facundè dicitur, tamen noxium eſt, ideoq; vt primo diuiſionis membro diximus eſt fugiendum. Debet præterea ſignificatio eſſe dulcis, quia plærunq; & veritas auditori amara efficitur, vbi dulcedo non eſt in verbis loquentis.

Hæc ſint de diſciplina ſermonis dicta, quæ ſi paſtor obſeruauerit, gratiam ſibi & amicitiam, & grauitatis laudem ſermone ſuo conciliabit.

Sequitur de diſciplina paſtoris in conuiuijs ſeruanda. Etſi præcepta quæ hætenus dedimus, etiam paſtorem in conuiuijo gubernare poſſunt: tamen ſeorſum hac de re non nihil adiiciam. Video enim complures in hac parte grauitè peccare.

H 2

In

In conuiujs itaq; spectentur hæc: Locus, tempus, conuiuij genus, conuiuæ, colloquia, edendi bibendiq; modus, hilaritatis moderatio, & morandi tempus. Ad hæc membra referamus præcepta de disciplina Pastoris, quam seruandam esse in conuiujs iudicamus.

Locus conuiuij si fuerit obscurus, aut infamis, fugiendus est Pastori. Nullo enim pacto decet, vt Pastor in tabernis, aut lupanari, aut in hominum infamium domo conuiuam agat. Nam hac ratione non solum suæ personæ, verumetiam ministerio inureret infamiæ notam, ac ita suam famam periclitari permetteret, & ministerium probro afficeret. Quare si quando ad huiusmodi loca fuerit inuitatus Pastor, modestè se excuset, cum declaratione gratitudinis & beneuolentiæ, & simul preceatur, vt conuiuiis ipsis cedat conuiuium benè, & caueatur omnis Dei offensio.

Tempus conuiuij sit opportunum. Opportunum dico, quod nec noctu sit, nec tempore sacrorum in templis, nec tempore communis luctus.

Nocturna conuiuia semper fuerunt infamia. Videntur enim potius turpitudinis gratia instituta, quàm honestæ hilaritatis.

Sacrorum tempore celebrata conuiuia,
in con.

in contumeliam cedunt ministerio. Illis ergò interesse debent nulli pij, nedum Pastores Ecclesiastici.

Tempore communis luctus conuiuijs operam dare, signum est malignæ naturæ, quæ calamitatibus publicis non afficitur. Hoc enim tempore, melius est ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij, iuxta Ecclesiastæ sententiam, cap. 7.

CONVIVIORVM genera sunt duo: Honestæ, & Inhonestæ.

HONESTÆ dico, quæ vel amicitiae in eundæ confirmandæuè causa, vel honestæ hilaritatis gratia, vel gratulationis ergò, vel moris gentis seruandi causa instituta sunt. Hæc tantisper honestæ voco, donec locus & tempus seruantur debita, & non iustæ hilaritatis modum Conuiuæ transgrediuntur. Conuiuia amicitiae causa instituta à Græcis dicuntur ἀγάπαι, propterea quòd in eis mutua fouebatur charitas.

Hoc nomine etiam dicuntur conuiuia, quæ pauperibus refocillandis instituuntur: qualia solent in Lolandia patria mea crebrò fieri. Qui enim illîc aut nuptias celebrant, aut puerperia, aut alioquin solennia conuiuia, pauperibus mensas aptant, fercula apponunt non minùs lauta quàm alijs conuiuijs. Ac si quis conuiuator pau-

peres non admitteret, aut non benignè tractaret, non solum avarus, verumetiam in Deum impius, in pauperes crudelis haberetur. Hunc morem etiam in Scania, Iutia, Fionia, & Selandia, in quibusdam esse locis constat. Hunc morem commendabit pastor, & inuitabit conuiuatores ad humanitatem erga pauperes, commendans ipsis præceptum Domini, qui ait: Cùm facis conuiuium, voca claudos, pauperes, cæcos: & beatus eris, quia non possunt vicem rependere tibi. Retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

Hac sententia multa continentur. Primum, probantur à Christo honesta & pia conuiuia. Deindè, monemur vt cùm hilares esse velimus cum amicis & familiaribus, non negligamus pauperes, sed eos quoq; in nostrum recipiamus conuiuium. Tertiò, promittitur merces à Deo, quia pauperes non possunt vicem rependere: eamq; mercedem dicit reddendam esse in resurrectione iustorum.

Quòd autem Dominus dicit: Cùm facis prandium, noli vocare amicos tuos, non eò pertinet, ac si Dominus vetaret, conuiuia agitari inter cognatos & familiares: quod sanè barbarum & nimis austerum esset. Quid enim, quæso, inhumanius, quàm
à men-

à mensa hospitali excludere amicos, & homines arcere ab omni comitate? Sed hoc tantum vult Dominus ostendere, officijs in mundo vsitatis, minimè veram probari charitatem. Quare hortatur ad veræ charitatis officia ergà pauperes. Probat itaq; sic conuiuia Christus, si pauperes non excludantur.

Hilaritatis honestæ causa instituta conuiuia non improbantur: sed inter honesta numero, quæ potissimum exhibere solent homines, post aliquem laborem honestè peractum. Idq; potissimum reficiendarum virium causa, per honestam & moderatam hilaritatem.

Gratulatoria conuiuia, qualia sunt nuptiarum & puerperiorum, commendantur exemplis sanctorum Patrum. Illi enim solebant gratulationis ergò, amicos conuiuijs excipere. Laban nuptiarum solenni more dies celebrauit. Abraham in die ablactationis filij Isaac, grande conuiuium fecit.

Solent etiam conuiuia fieri ex consuetudine gentis, certo anni tempore, qualia nos in nostra patria vocamus fraternitates. Hæc conuiuia modò absit superstitio, & insana ebrietas, culpari non possunt. Verum in huiusmodi conuiuijs modum seruari suadebit pius pastor.

H 4

Ad hoc

Ad hoc genus refero ea conuiuia, quæ in Synodis agitari solent à Pastoribus, finitis consulationibus & sacris, de quorum modo probo sententiam D. Petri Palladij piæ memoriæ, qui in suis Synodalibus de illis præcepta conscripsit. Hactenus de honestis conuiujs.

INHONESTA conuiuia voco, quæ libidinis & iniurgitationis causa instituuntur, quæ potius porcis Epicuri conueniunt, quàm Christi ouibus. Ab his dehortatur Salomon Prouerb. 23. Noli, inquit, esse in conuiujs potatorum, neq; in commestationibus eorum. Commestationes autem dicuntur, nocturna post cœnam instituta conuiuia, & alia quæuis intempestiua & inhonesta. Habent autem nomen comeestationes à Como, quem Deum agnouit gentilitas, & præsidem nocturnarum saltationum. Hic dicebatur coli à iuuenibus, qui coronati noctu cum facibus musicisq; instrumentis, ad amicarum fores saltandi canendiq; gratia concurrebant, procaciterq; lasciuiabant, ut fores nonnunquam effringerent. Hunc morem turpissimum, in hac clara Euangelij luce, non pauci sola ganea nobiles reuocant.

Huiusmodi itaq; Lapitharum conuiuia, pius verbi præco nunquam vel præsentia,

sentia vel signo approbet, imò potius cor-
datè reprehendat ac damnet, non veritus
alicuius personam. Multos (proh dolor)
licet audire gloriantes, quòd possint com-
potatores suos potando superare, ac non
minus eo nomine sibi tribuunt, quam o-
lim Achilles qui Hectorem pugna vicit.
Sed Esaias illis canit: *Συγνώδεις ἐπιφθέγμια*:
Væ vobis (inquiens) qui consurgitis ad e-
brietatem sectandam, & potandum vsq; ad
vesperam, ut vino æstuctis. Item: Væ qui
potentes estis ad bibendum vinum, & viri
fortes ad miscendam ebrietatem.

Pastor ergò potius auscultet Syracidi,
qui ait: In vino virum te non exhibeas.
Vinum enim multos perdidit.

Hæc sint dicta de generibus conuiuio-
rum: sequuntur colloquia conuiuialia.

COLLOQVIA CONVIVALIA serui-
ant honesti hilaritati, & ædificationi mu-
tuæ. Absit futilitas, absit garrulitas, absit
acerbitas, absit malè de absentibus loquen-
di libido, sit pastor moderatus in verbis,
& sibi Catonis distichon ut regulam pro-
ponat.

*Inter conuinas fac sis sermone modestus,
Ne videare loquax, dum vis urbanus haberi.*

Et illud Syracidæ: In conuiuio vini ne ar-
guas proximū, nec eum in sua lætitia vitu-
peres.

H 5

peres.

peres. Hic recolat pastor præcepta disciplinæ sermonis, de quibus suprâ dictum est.

Qualem autem oporteat in conuiuijs honestis esse *EDENDI ET BIBENDI MODUM*, ex ijs quæ dixi facile intelligitur. Sed hoc addo, quòd concertationes potandi, & ἀριθμοποτία, quæ (proh dolor) iam nimis vsitatae sunt, nequaquam sint ferendæ inter Christianos.

Quidam meritò apud Homerum laudatur, qui conuiuijs suis vina abundè apposuit: sed neminem neq; ad bibendum, nisi perquam humaniter in initio conuiuij inuitauit, neq; ad certamen potandi conuiuas compulit. Est enim nimis barbara consuetudo certare poculis, nequaquam hominis dignitati conueniens, nedum filijs Dei, & pastoribus gregis Christi, qui vice Christi funguntur.

Hanc ergò barbaram consuetudinem, Deo inuisam, homini probrosam, pastor relinquat Lapithis & barbaris, qui Christi nomen ignorant: neq; hîc sinat se consuetudine vinci.

HILARITATIS MODERATIO necessaria est in conuiuijs. Nam cùm hilaritas modum excedit, in insaniam vertitur. Hûc illud Anacharsis, qui primum quidem poculum sanitatis: Secundum voluptatis:

tis: Tertium contumeliæ: Quartum insan-
niæ esse dixit. Atq; ideò non immeritò
pythagoras, ebrietatem insaniam medita-
tionem affirmavit.

Non igitur oportet bibendi modum
excedere iustæ hilaritatis limites.

Homerus hilaritatem conuiuiorum
in cantu & salutatione collocauit, quæ vo-
cat ἀναθήματα δαίτδς, ornamenta conuiuij,
ad exhilarandos conuiuas adhibita.

Syracides cap. 31. potum vini ad hila-
ritatem non vituperat, cùm ait: Lætitiā
animi & hilaritatem parit potus vini iu-
stus, & opportunus. Iustum vocat, qui
modum non excidit. Opportunum, qui
temporis habet rationem. Homérica illa
anathemata, si fuerint moderata, pastor in
alijs ne reprehendat: sed ipse ab ijs prorsus
abstineat.

Quid ergò de philothesijs, & symperi-
phorīs sentiendum? Philothesias, quæ sunt
cum amicitia signum præbibimus alicui,
ac deinde poculum porrigimus, laudo:
modò ad exhauriendum nemo cogatur.
Neq; symperiphoras, cum ordine dicitur,
canitur, bibitur, in honesto consortio re-
prehendendas iudico: modò conuiuæ
maneant intra modestiæ terminos.

Sed quia difficilè est modum seruare,
suadeo

suadeo vt Pastor Socratem imitetur, qui ait: Alij viuunt, vt edant & bibant, ego vero edo & bibo, vt viuam.

Ego soleo inter piorum & Epicurorum conuiuia, hoc discrimen statuere. Boni viri & integri, sæpè bibunt vt sedcant diutiùs, honestæ & piæ colloctionis ergò. At porci de grege Epicuri, hoc est, homines ventri dediti, & voluptatis mancipia, sedent diutiùs, vt bibant copiosius. Hinc sæpè accidit, vt non nihil hilaritatis modum excedant pij & boni viri, quod in illis tamen si vicio omninò non caret: non tamen est temerè damnandum, modò in fœdam ebrietatem nō fuerint prolapsi. Nam illud Pauli præceptum Catholicum est, seruandum in omnium piorum conuiujs: Ne inebriemini vino, in quo luxus est: sed impleamini spiritu loquentes inter vos mutuò per Psalmos, & Hymnos, & cantiones spirituales, canentes & psallentes in corde vestro Domino. Hic Apostolus ἀναθήματα recitat conuiuij Christiani ignota Homero, quæ sunt Psalmi, Hymni, & cantiones spirituales: & antithesin facit inter hilaritatem ex ebrietate ortam, & hilaritatem sanctam, quæ ex pijs carminibus & Psalmis in piorum cœtu oritur. Cùm autem in corde dicit, non hoc vult Apostolus, vt quisq;
intus

intus & apud se sine lingua canat, sed serium cordis affectum requirit.

Duo ergò in cantionibus piorum coniungi debent, pius cordis affectus, & lingua quæ affectibus excitandis seruit. Hæc de hilaritatis modo sint dicta.

MORANDI IN CONVIVIO TEMPVS, non protrahatur ad insanix initium, sed tantum ad hilaritatis medium: præsertim Pastori, in quem alij oculos coniiciunt.

Nihil foedius esse, aut dici potest, quàm Pastorem insanix pocula exhaurire, & postremum esse, qui domum abeat. Qui talis est, mihi videtur indignus, qui caprarum curam habeat, nedum ouium Christi. Huiusmodi à Iuda Apostolo, maculæ in fratribus conuiujs dicuntur: vt qui pro voluptate ducentes in diem frui delicijs, & se miserè maculant, & alijs macularum occasionem præbent.

Iam locus postulat, vt disciplinam præscribamus, quæ in contractibus Pastori est seruanda.

Primum itaq; caueat Pastor, ne quærat sordidum quæstum, seu, vt Paulus loquitur, ne sit ἀρχροκερδής, hoc est, turpiter lucricupidus,

Deindè, ne implicet se negotijs ad se non pertinentibus, qui hoc faciunt, πολυπρόγμο.

πράγμῳνες sunt, quos vel Isocrates damnat, qui πολυπραγμοσύνην opponit ἡσυχίᾳ, ad quam Paulus Thessalonicenses hortatur, obtestans eos per Dominum nostrum Iesum Christum.

Tūm, ne suo exemplo comprobare videatur, quæ in alijs culpet: ne sit caupo: non exerceat mercaturam: non emat ut maioris rursus vendat: sed sit ἀνταρκῆς, & sua vocatione contentus: viuat ex suis decimis & agris. Si quid autem super sit, partem iuste vendat: partem reseruet in vxoris & liberorum vsum: partem croget, sicuti suprā dictum est, in vsum pauperum.

Caveat ne quicquam cuiquam debeāt, nisi quod naturali iure debeat omnibus, hoc est, dilectionem & beneuolentiam.

Vice plurium præceptorum, sint honestorum pastorum exempla.

Præterea, pastor fugiat forenses lites, ac potius mediocrem patiatur iacturam, quàm ut lites sequatur, quæ ministerio non parū obfuturæ sunt.

Breuitè, in omnibus actionibus & contractibus sit pastor candidus, nihil auarè agat. Debet enim auaritiæ non solum crimen, verum etiam suspicionem magis fugere, quàm vllam pestem. Auaritiæ enim labe, cum ministros ipsos exponit obrectationibus

tionib. hominum, tūm ministerio ipsi pro-
brum conciliat & inuidiam. Caueat igitur
pastor, ne sua auaritia & seipsum perdat,
& ministerium reddat hominib. inuisum.

Haecenus visi sumus nobis satis dixisse,
de disciplina seruanda pastori in communi
vita, & familiari hominum consuetudine.
Nam & ostendimus quomodo agendum
sit cum singulis hominum generibus, &
qualis esse debeat moderatio in vestitu, ge-
stu, verbis & conuiujs. Atq; etiam declara-
uimus qualis candor requiratur à pastori-
bus, in omnibus vitæ actionib. & contra-
ctibus. Nunc proximo loco sequitur, vt ex-
plicemus, qualem se pastor exhibere debe-
at, in Ecclesiastico piorum cœtu.

QV ID IN COETV ECCLESIA-
STICO SPECTANDVM
PASTORI.

COE TV M Ecclesiasticum voco con-
gregationem Ecclesiæ, ad audiendum
verbum, ad precandum, ad percipiendum
sacramenta, congregatam. Sunt enim hi
tres fines, cur pij in ædibus sacris seu tem-
plis conueniant.

Ex quo patet, qua in re oporteat excelle-
re pastorem in cœtu Ecclesiastico. Nam, vt
Augustinus ait, ita oportet pastorem excel-
lere

lere in omnibus, vt cæteri præ illo grex esse videantur.

Primum ergò sciat pastor, quòd in templo, vbi congregatur Ecclesia, debeat quàm attentissimè verbum Dei audire, quoties concionatores audiendi sunt. Quidam inepti totum tempus, quo prædicatur verbum, consumunt nunc colloquijs, interdum lectionibus, sæpè somno, ac si ad se non pertineret mandatum Dei, quo omnes iubentur ipsius audire verbum. Horum error est corrigendus, nisi iram Dei velint incurrere, & maiorem damnationem.

Quidam autem hoc faciunt, ne videantur ab illis discere. Horum superbia odio digna est. Quidam alias fortè causas prætendunt. Verum pio pastori consulo, vt omnes suos auditores pietatis declaratione (absq; tamen hypocrisi) & audiendi diligentia superet. Hinc enim copiosissimum percipit fructum.

Primum enim confirmatur voce docentis in doctrina.

Deinde etiam discere potest aliquando ab eo, qui præ ipso idiota videtur. Sæpè enim Deus per infimos ea mysteria aperit, quæ sapientissimi suo acumine non poruerunt eruere.

Mos fuit beato Luthero, & sanctissimæ
memo.

memoriæ Philippo Melanthoni, diligentissimè audire concionatores. Et sæpè confestim sunt se & consolationibus erectos, & in doctrina confirmatos aliorum voce.

Præterea gratum est Deo officium audiendi verbum.

Postremò exemplum prodest. Nam cum homines pastorem ipsum auidè audire verbum animaduertunt, ipsi ad diligentiam maiorem excitantur.

Deinde pastor meminerit, & sui muneris esse in cœtu Ecclesiastico, vnà cum Ecclesia precari. Hic veniat ei in mentem necessitas Ecclesiæ: cogitet de publicis & priuatis calamitatibus: cogitet de hostibus Ecclesiæ, Diabolo, tyrannis, & hæreticis, & flagitiosè viuentibus.

In his cogitationibus ardentè cum Ecclesia Deum inuocet, vt ipse mitiget publica & priuata mala, vt reprimat hostes Diabolos: vt homines hostes, hæreticos, & tyrannos, aut sua bonitate conuertat, vt saluentur, aut suo iudicio coërceat, ne Ecclesiæ ruinam inferant: vt scandala tollat doctrinæ & morum: vt Ecclesiæ largiatur pacem: vt confirmet fideles in pio & sancto proposito: vt doctores Ecclesiæ suo Spiritu regat: vt magistratum nostrum conseruet in vera pietate: vt omnes status & ordines

I

homi.

hominum, vinculo pacis coniungat: vt Ecclesiastico, politico & œconomico statui assit. Breuiter, vt suum regnum quotidie adaugeat, & regnum Sathanæ magis magisque destruat. Hæc petat pius Pastor quàm ardentissimè, & suo Ecclesiam exemplo ad precandum inuitet.

Adhæc cum Ecclesia congregatur etiam ad participationem Sacramentorum, sit quoq; pastor in hac parte diligens: declaret suam fidem: edat confessionem: percipiat Cœnam Dominicam sæpè cum alijs, vt auditores ipsius exemplo confirmati & moti, pluris faciant Sacramenta Ecclesiæ. Qui autem pastores raro communicant, exemplo suo faciunt, vt Sacramenta veniant paulatim in contentum.

Propter hæc tria, hoc est, verbum, præces, & Sacramentorum participationem, habet & Ecclesia congregata certas Cere monias, recitantur Psalmi, canuntur & alia pia cantica: quæ omnia adhibentur, vt sint veluti flabella quædam, quibus spiritus hominis ad pietatis meditationem excitetur. His quoq; Ceremonijs pius pastor adesse debet. Canat ergò cum alijs, & ostendat se istis carminibus affici.

Impleamini, inquit Apostolus, Spiritu, loquentes inter vos mutuò per Psalmos & hym.

hymnos, & cantiones spirituales, canentes & psallentes in corde vestro Domino. Cum dicit, Canentes & psallentes in corde, non prohibet ore canere & psallere: sed significat oris cantum nihil prodesse, nisi ex corde proficiscatur. Ex corde ergo provenire debet: & dum ore canitur, cor magis ad pietatem veluti flabello excitatur.

Hæc sint breuiter dicta de disciplina pastoris in Ecclesiastico coetu seruanda. Sequitur de consilijs & deliberationibus.

QV D IN CONSILIIIS ET DELIBERATIONIBVS SPECTANDVM PASTORI.

CONSULTATIONES Ecclesiasticæ, aut doctrinæ controuersæ causa, aut ministerij gratia, aut eorum ergo, quæ vel ad doctrinam, vel ad ministerium pertinent, fieri solent.

Ad doctrinam examinandam collationes de controuersis articulis, & dijudicationes necessariae sunt.

Ad ministerium pertinent, ministrorum electio, vocatio, approbatio, ordinatio.

Ad utrumq; Ceremoniæ, disciplina, & reddituum Ecclesiasticorum dispensatio referuntur.

Existimo nullam causam offerri posse senatui Ecclesiastico, quin sub his generib.

contineatur. Dicam igitur qualis disciplina pastori sit commoda in his iudicij Ecclesiastici partibus.

Consultatio de doctrina controuersa, modesta debet esse, in qua pastor non tam victoriam quærat, quàm veritatem, imitatus Socratem, qui suum aduersarium ante disputationis ingressum admonuit hac sententia: Non tam quærat, vter nostrum vincat, quàm inquiratur veritas.

Quando ita pastor animo affectus est, audiat aliorum sententias, & collationes scripturarum. Ipse autem modestè, cùm rogatus fuerit, suam dicat sententiam.

Qui collationes scripturarum non admittunt, & ex illis nolunt interpretationem, quæ sit consentanea cum tota scriptura, peti, in multa absurda incidunt.

Qui legit Pauli dictum: Qui laborat, manducet, & ita his verbis adhæret, vt ex collatione non ferat interpretationem vllam, quæ generale dictum, ad certam speciem restringit, is infantibus, qui agere nihil possunt, negabit victum. Quo facto quid potest esse immanius?

Sic multi sæpè vnum dictum arripiunt, cuius cùm verba mordaciter retinent, vim faciunt interdum articulis fidei.

Quare in controuersis articulis, opus est pru-

est prudenti collatione, ex qua collatione eruetur verus dicti sensus, congruens cum vniuersa scriptura.

Moses dicit: Non facies vllum sculptile. Hoc dictum qui apprehendit, nulla collatione facta cum alijs scripturæ locis, damnabit Salomonem, qui sculpturis templum Dei ornauit.

Quare ex collatione discendum, vtrum dictum ἀλλῶς accipiendum sit, καὶ τί: vt hoc Salomonis factum, (vt ex collatione constat) κατὰ τί accipiendum est, non simpliciter.

Deinde in dijudicatione cauendum est, ne pugnet interpretatio cum aliqua lege decalogi aut articulis fidei. Ideò Paulus præcipit, vt interpretatio sit fidei analogia, hoc est, congruat cum primis religionis axiomatis.

Est & adhibenda in consilium puræ Ecclesiæ sententia, & audiendi sunt illi, quorum doctrina & pietas multis est probata. At illi qui æmulationis zelo potius quàm pietatis studio, subitò velut è tenebris prodeunt, nequaquam sunt illis conferendi, qui triginta aut quadraginta annos, puritatem doctrinæ voce & scriptis propagârunt.

Intra hos limites si meus pastor se contineat, rectè facit, & paci tranquillitatiq;

Ecclesiæ consulit. Contrà qui suas quas concepere sententias, mordicùs tuentur, & nolunt audire aliorum iudicia: atq; illi qui tanquam oracula admirantur, quæ iam sparguntur à nouis magistris, contra summorum Virorum in Ecclesia auctoritatem, tranquillitatem Ecclesiæ turbant, & rei sunt schismatis in Ecclesia, & suo tempore iustas pœnas Deo dabunt.

Si deliberationes instituuntur de ministerio, similem adhibeat pastor prudentiam: cum alijs eligat, non affectu raptus, aut fauore aut odio corruptus, quos iudicauerit vtilis esse Ecclesiæ: cum alijs vocet electos, ordinet, & probet, maturo adhibito iudicio, semperq; spiritu Deum precetur, vt ipse consilia & euentus gubernet.

Cùm de Ceremonijs agitur, consulat pastor, ne Ecclesia oneretur multis Ceremonijs.

Si quæ abolendæ sunt, diligenter attendat, quid vicij habeant. Nam sicut leges in Rebus publicis, ita in Ecclesia Ceremoniæ, non facilè sine offensione vulgi mouentur. Quare cautio adhibenda, ne abrogatio plus pariat mali quàm boni.

Si quæ sunt nouæ iusti vendæ, videat prudenter, ne sint pueriles nimium, aut ociosæ, aut superstitiosæ, aut inepræ. Nullæ enim

læ enim Ceremoniæ admittendæ, nisi quæ faciunt ad pietatem alendam & gravitatem, in sacrorum tractatione.

Etsi autem ego consultius iudico, ut nulla prorsus Ceremoniæ in mediocriter reformatis Ecclesijs mutatio admittatur: hoc tamen consilium dedi, ut cogitet pastor, quò sit respiciendum, ubi deliberationes instituuntur de Ceremonijs.

Disciplina sequitur, quæ mores corrigit. Quoties de hac agitur, meminerit pastor modestiæ, quæ cum adest, non facile in corrigendis aliorum moribus peccabit.

Huius disciplinæ moderandæ regulam præscribit Paulus Timotheo, his verbis: Senioreni ne increpes, sed adhortare ut patrem: iuniores, ut fratres: mulieres natu grandiores, ut matres: iuniores, ut sorores, cum omni castitate.

Hoc est, Si accusatus fuerit senior aliquis, & fuerit conuictus alicuius peccati, ne seuerè, tanquam dominium in eum habens, ipsum increpes: sed ita agito cum illo, ut intelligat ex animo bono & amico admonitionem proficisci.

Quidam cum peccantes corrigere debent: ita austerè agunt, ac si omnem humanitatis sensum exuissent: ac se tùm demùm Viros cordatos, ac strenuos in ministerio.

rio haberi volunt, vbi fortè pauperculum aliquem, qui lapsus est, pro sui animi impotentia, rabiosis verbis prostrauerint.

Sed Paulus vult correctionem temperari humanitate atq; elementia. Nemo enim libenter admittit censorem, qui hostili videtur agere animo. Contrà, nemo non facile recipit vel duriores increpationem ab eo, quem scit se non odisse.

Iuniores, vt fratres: hoc est, Si iuniores fuerint accusati, & alicuius sceleris conuicti, ne eos increpes vt hostes, sed eos corrigas, vt te ex fraterno amore agere intelligant.

Mulieres natu grandiores, vt matres: hoc est, Si contigerit mulieres grandæuas peccare, vel loquacitate, vel obtrectandi libidine, aut alia quauis ratione, ne sis in eas nimis seuerus & durus, sed eas potius adhortando corrigas.

Iuniores, vt sorores, scilicet adhortare, hoc est: Si contigerit iuniores fœminas, vel ignorantia, vel infirmitate, vel ætatis vicio delinquere, ne sis in eas austerus: sed ita moderare correptionem, vt videatur ex fraterno corde proficisci. Nam vt medicina temperata aliquo dulcore faciliùs ab ægroto percipitur: ita correptio, quæ candidi amoris significationem habet, libentius

tiùs admittitur & efficacior est. Discernendum tamen est inter adulationis pestem, & erroris dulce remedium. Illa enim mortis, hoc vitæ & sanitatis causa est.

Addit in fine. Cum omni castitate: quod ad omnia membra illa quatuor, quæ præcedunt, referendum est. Nam hæc particula significat, castam grauitatem adhibendam esse, quæ non sit contaminata vllò priuato affectu.

Sunt qui gaudent de lapsu eorum, quos aliquando oderunt, aut qui se aliquando læserunt: vt postea lapsos pro libidine animi, sauis possint obruere & confundere verbis: sed ista correptio non est casta & grauis, sed adulterata prauis affectibus, & ex leuitate animi saucij proficiscens.

Paulus itaq; pastori in corrigendis vicijs, lenitatem & moderationem commendat. Nam vt medicina, quæ sua natura aliquid amari habet, mitigatur aliquo additamento, vt eam ægrotus non auersetur: ita seueritas, quæ necessaria est in corrigendis vicijs, temperanda lenitate, ne qui peccauit, correptionis asperitate territus, nullam correctionem admittat.

Cum de reddituum dispensatione, deliberationes à senatu Ecclesiastico fiunt, duo caueat pastor. Vnum, ne auarè videatur

15

agere.

agere. Alterum, ne ex affectu aliquo priuato reditus Ecclesiæ velit distribui. Vtrumq; viciū est in pastore minimè ferendum. Quare iustè agat pastor.

Si stipendiorum causa agitur, sit norma distributiva iusticia, secundum proportionem Geometricam.

Si pauperibus ex superfluis aliquid est tribuendum, pietatis ac necessitatis, & non amicitiae habeatur ratio. Solent enim homines, amore & odio moueri multum: sed pastor hanc sequatur regulam: Cùm ab amicis, quæ non licent postulantur, iusticia & pietas anteponatur amicitiae.

Hæc sint dicta de tertia parte disciplinæ pastoralis, qua regatur in externa & politica hominum conuersatione.

DE QVARTA

PARTE, QVAE CONTINET

officiū, seu legitimam pascendarum ouium Christi rationem.

VERE dixit quidam ex Patribus, regimen animarum esse artem artium: sentiens & difficilimum esse opus, & requirere singularem peritiam.

Multi, proh dolor, pastores agere volunt,

lunt, cum ipsi potius, ut ab alijs pascantur, indigent.

Tales non mouentur ouium salute, sed proprijs commodis stimulantur, quibus melius esset, si nunquam nati fuissent. Nam horrendam iram Dei sibi thesaurifant, in Diem iræ & reuelationis IESV CHRISTI.

Hi sanè non tam sollicitè quærerent onus, cui pares non sunt, si cogitarent, qualis sit res ouile Christi: si perpenderent, quàm pulchra, & Deo grata sit ouium Christi societas: in cuius medio Dominus ille est, cui Sol & Luna famulantur, cui asunt ministri eius, millia millium, & decies centena millia: si intelligerent, quantæ molis sit, Christianam condere gentem: hoc est, regnum Christi erigere, & Sathanæ palatia demoliri.

Ratiocinationes, inquit Paulus, euerimus, omnemq; sublimitatem, quæ extolitur aduersus cognitionem Dei: & captiuam ducimus omnem cogitationem, ad obediendum Christo.

Cùm igitur tam augustum sit pastoris officium, tam arduum, tam periculosum, tam diuinum, operæ precium est, rectè institui pastorem, ut sciat partes sui officij: ne cum pastor ouium Christi haberi velit, lupos sit

pus sit pessimus, qui oues miserè dilaniet
& à vero ouili abducatur.

Ego itaq; constitui summa qua possum
diligentia, pastorem dominici gregis in-
struere, atq; eius officij partes explicare,
quò certa illi norma agendi, ex verbo Dei
desumpta, constet. Princeps pastor Christus
mentem & calamus gubernet, Amen.

Vt autem certa cum ratione susce-
ptum opus expediam, quatuor ordine sum
expositurus.

- I. Quodnam sit pastoris officium.
- II. Quænam sit potestas ministrorum.
- III. Præmium rectè præstiti officij.
- III. Pœna neglecti muneris.

Interrogatus quis, quodnam sit pasto-
ris officium: breuiter quidem, & rectè re-
spondere potest, Pascere: sed pascendi ars,
& huius partes non tam facilè explicantur.

Vt autem pastor meus perpendat, quàm
sit augustum, diuinum, & magnificum pa-
storis officium, *PRIMUM* titulos pastoris,
quos tribuit ei Spiritus sanctus, recitabo.

DEINDE, quid illum mouere debeat
ad diligentiam in officio, ostendam.

TVM artem pascendi, & eius partes ac-
cedam, vt non tantùm genere intelliga-
tur, quale sit pastoris officium: sed vt, ana-
tomia videlicet facta, omnes eius partes
conspiciantur.

Inter

Inter multos titulos, quos Spiritus sanctus tribuit verbi Dei præconibus, hi sunt ex præcipuis: Prophetæ, speculatores, tuba Dei, præcones Dei, legati & serui Dei, testes Dei, Episcopi, œconomi mysteriorum Dei, architecti, lux mundi, sal terræ, pisces hominum, seminatores seu agricolæ, præbyteri, pastores, &c.

Hi tituli, & huiusmodi alij multi, non solum dignitatem ministrorum verbi commendant, verumetiam illorum officium pulcherrimis similitudinibus pingunt. Hos ergo titulos breuiter explicabimus.

PROPHETAE dicuntur, cum quia prædicunt futura, iuxta decretum Dei de salute credentium, & damnatione reproborum: tum quia oracula Dei, & Prophetias veteres exponunt populo. Hac appellatione monentur ministri Dei, ut nihil de suo proponant Ecclesiæ, sed tantum id, quod locutus est Deus, iuxta pactum Dei cum Leuitis.

SPECULATORVM appellatio, utrumque regimen comprehendit, & præfectorum & ministrorum verbi, quos Dominus, veluti binos in corpore oculos, ad regendam Ecclesiam instituit. His, si prauis sunt, nulla pestis potest Ecclesiæ esse deterior. Contrà, si boni, nihil melius, nihil iucundius, nihil denique optatius contingere potest.

Verum

Verum ministri verbi peculiariter speculatores dicuntur, propterea quod veluti in specula constituti sunt, ut pro salute populi vigilent. Quemadmodum enim tempore belli in excubijs collocantur vigiles, ne Cives inopinantes opprimantur ab hostibus: ita in Ecclesia sunt ordinati ministri, ut hostium insidias anteuertant, & auertant. Monet ergo hæc appellatio ministros verbi de duabus rebus: nempe de hostibus Ecclesiæ, qui insidiantur doctrinæ & moribus singulorum in Ecclesia: & de excubijs, quas agent ministri, ne isti hostes per insidias inuadant Ecclesiam & vastent. Quales isti, quæso, sunt speculatores, qui vicijs suis indormiunt, & perpetua ebrietate madent.

TUBA DEI etiam dicuntur ministri verbi, ut Esaia 58. Quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo peccatum suum, & Israël iniquitatem suam. Hac appellatione significatur, quod diuini verbi præcones bellum perpetuum indicere debeant impijs.

Admonentur itaq; hîc ministri Dei vehementiæ & seueritatis, qua maximè hypocritæ opus habent, qui sibi placent in vicijs suis, donec seuerius arguantur, atq; in lucem protrahantur. Si enim ministri verbi de lege & Euangelio solum verba facerent,
atq;

atq; ostenderent, quæ sit regula benè & sanctè viuendi, commendarent cultum Dei, vicia quoq; reprehenderent, nulla adhibita vehementia, quid efficerent apud hypocritas. Meminerint ergò ministri verbi, quòd sint veluti tuba quædam, quæ vocantur homines ad bellum, aduersus Diabolum & peccatum.

PRAECONES Dei dicuntur, iuxta illud: κηρύττε, hoc est, veluti præcones proclamate. Hac voce admonentur, quòd prædicatio Euangelij sit vniuersalis, & quòd ministrorum sit, hanc prædicationem non celare quosdam, & alijs reuelare: sed debent toti mundo Euangelium prædicationis poenitentiae proponere, & omnibus poenitentibus remissionem peccatorum in salutem annunciare.

Legati præterea & Serui *DEI* dicuntur.

LEGATI quidem, quia nihil de suo afferent, sed tantum quod habeant in mandatis, annunciare debent: idq; ijs, ad quos missi sunt. Qui enim sua annunciant, aut quæ Deus non mandauit, Sathanæ sunt legati, non Dei.

SERVI verò, vt quæ Domini sunt, curent, & non propria agant.

TESTES adhuc appellatur: Eritis, inquit, mihi

mihi testes in omni Iudæa. Nam cum verbum Domini in scripturis testimonium Domini dicitur, rectè qui istud annunciant testes Dei appellantur. Dicitur autem verbum testimonium, quia nobis de Dei voluntate testatur. Hinc tres admonitiones sumat pastor. Primam, quòd voluntas Dei non aliundè sit quærenda, quàm ex eius testimonio, hoc est, verbo tradito in Prophetis & Apostolicis scriptis. Secundam, quòd securè damnetur, quicquid de religione censent homines, vel præter vel contra verbum Dei. Tertiam, ut caucat pastor, ne hoc testimonium occultet, aut non rectè applicet: sed det operam, ut sit testis Dei fidelis, sicuti testimonium ipsum fidele est, sapientiam præstans paruulis.

EPISCOPI, generale quoq; hoc nomen est omnium ministrorum verbi, tametsi usus iam obtinuit, ut ijs, qui ad alios respectum habent, ut rectè faciant officium, hoc nomen tribuatur. Quare non nihil videtur contemni lingua Spiritus sancti. Quod enim is commune facit omnibus, usus tribuit quibusdam. Nomen autem Episcopi, intentum notat, apud Platonem præsidem & inspectorem operarum in singulis hominum ordinibus & statibus significat. Vnde nomen translatum est ad ministros verbi, quia

quia eorum munus est inspicere, & curare, ut & doctrina sana conseruetur, & more^s secundum doctrinæ normam forment auditores. Apud Homerum 10. Iliados: Is, qui aliò, ad explorandum quid agatur, mittitur, voce Episcopi significatur. Apud Indos Episcopi fuerunt, quorum erat videre, quid in qua; regione fieret, ut cognita ad magistratum referrent. Fuit & Atticus magistratus Episcopus, hoc est, prætor, qui mittebatur ad ius dicendum, in ea oppida, quæ sub ditione Atheniensium erant. Ciceroni ad Atticum Episcopus est, ad quem delectus & negocij summa refertur. Andromacha apud Homerum, Hectorem vocat Troiæ Episcopum, hoc est, defensorem & præsidem. Atq; hæc significata aptè transferuntur ad eos, quos hodiè vocamus Episcopos. Hi enim mittuntur aliò, ad explorandum quid & quomodo agatur, in ijs parochijs, quæ suæ fidei sunt commissæ.

Penes hos ius dicendi autoritas est, iuxta verbum expressum, & piæ disciplinæ regulam: idq; in ijs diœcesibus, quæ ipsis commissæ sunt. Ad hos delectus & negotij summa pertinet. Hi sunt defensores & præsides Ecclesiarum, sed nequaquam ἀντιπρόσωποι. Debent enim summo Monarchæ Christo rationem suæ administrationis reddere.

K

O E C O

OECONOMI, idq; mysteriorum Dei dicuntur, 1. Cor. 4. Sic vos existimet homo ut ministros Christi, & œconomos mysteriorum Dei. PRIMVM Paulus hîc Evangelij præcones, ministros appellat. DEINDE ministerij genus exprimit, cum eos œconomos vocat, idq; mysteriorum Dei: quo significatur, non latius parere eorum officium, quàm ut mysteria Dei dispensent: hoc est, quæ Dominus illis mandaue- rit, de manu, quod aiunt, in manum tra- dant, non autem quod ipsis libitum fuerit. Et quia œconomi suorum dominorum claves habent, ut pro arbitrio dominorum claudant & aperiant, dicuntur ministri verbi claves à Domino accepisse, quibus clauditur & recluditur regnum cœlorum, quod hac fit ratione. Quando prædicatur Euangelium poenitentiae & remissionis peccatorum per Christum, applicant œco- nomi Dei vnâ clauem, qua aperitur re- gnum cœlorum. Quòd si illi qui audiunt verbum, adhibent verbo fidem, accedit eti- am clavis altera. At si auditores fidem non adhibent, dicuntur œconomi claudere re- gnum cœlorum, iuxta dictum: Qui non crediderit condemnabitur. Hæc clauium Ecclesiae spiritualis potestas est, de quibus postea rursus dicentur plura.

AR.

ARCHITECTI, 1. Cor. 3. Tanquam sapiens architectus fundamentum posui, secundum gratiam Dei mihi datam, alius autem superædificat. Porro unusquisque videat quomodo ædificat. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter hoc, quod positum est, quod est Iesus Christus.

Hæc collatio tria docet. Christum esse fundamentum: Ecclesiam esse ædificium: ministros verbi esse architectos.

Hi ergo monentur, ne extra fundamentum ædificent, sed omnia ad normam fundamenti exigant. Proinde hinc non solum dignitas ministrorum verbi & officium indicatur, verum etiam ædificandi modus.

LUX MUNDI, Matthæi 5. Vos estis lux mundi. Etsi autem omnes conuersi, & luce cœlestis doctrinæ illuminati, filij lucis dicuntur, & iubentur lucernas ardentes manibus gestare, ne errent in tenebris: tamen quia præ alijs lucere debent ministri Evangelij, tribuit eis Christus hoc elogium, quibus & præcipit, ut suam lucem sinant lucere. Sic luceat, inquit, lux vestra, coram hominibus. Est autem lux doctrinæ, & lux morum: utraq; lucere debet in ijs, qui legitimi ministri haberi volunt.

SAL TERRÆ: Hic titulus significat munus ministrorum verbi esse salire terram: quia

K 2

scili.

scilicet, nihil nisi insipidum habent homines, donec sale doctrinæ cœlestis conditi fuerint. Caueant ergò ministri verbi, ne ipsi insulsi sint, qui alios salire sale doctrinæ & vitæ debent. De salis metaphora supra dictum est.

PISCATORES HOMINVM, Matth. 4. Sequimini me, faciam vos pisces hominum. Rete & verbum, piscatio & prædicatio, pisces & prædicatores, mare & mundus, inter se analogiam habent.

Vt rete multas maculas habet: ita verbum multa testimonia & exempla.

Vt in piscatione capiuntur magni & parui pisces: ita prædicatione sapientes & insipientes, nobiles & ignobiles, diuites & pauperes, conuertuntur ad Deum.

Vt pisces tota laborant nocte, vt capiant pisces: ita ministri Euangelij toto vitæ tempore conabuntur homines adducere Christo.

Vt mare est procellosum, & sæpè piscatoribus minus propitium: ita mundus non cessat ministris Euangelij negocium facessere.

Admoneantur itaq; ministri Euangelij, & summæ industriæ in officio adhibendæ, & periculi à fluctibus mundi: sed nihilominus retia sua iaciant in nomine Christi. Is enim faciet vt piscatio non sit futura inanis.

SEMI

SEMINATORES ET AGRICOLAE,

Hic titulus de quatuor admonet. *PRIMUM*, quòd homines comparentur agro. *SECUNDUM*, quòd verbum Dei seminis rationem habeat. *TERTIUM*, quòd seminatores & agricolæ symbolicè prædicatores notent. *QUARTUM*, quòd seminis vis & incrementum, hoc est, verbi Dei & efficacia, à Deo sit. Vt enim agricola perfunctus est suo munere, postquam in terram iecit semen, & non potest facere, vt semen fructum ferat: ita verbum prædicatum non fert fructum, nisi diuinitus rigatum fuerit aquis coelestibus. Et vt agricola debet terram subigere, stercorando, arando, occando, plantando: sic & res se habet ministrorum. Debent enim corda hominum legis prædicatione arare, & aptare ad recipiendum semen coeleste.

PRESBYTERI, hoc est, seniores. Hic non tam ætatis quàm honoris & ordinis titulus est. Monentur igitur hac appellatione præcones verbi, vt iuuenilem inconstantiam & leuitatem fugiant, & eam sectentur grauitatem, quæ poterit ipsis auctoritatem apud populum conciliare.

PASTORES deniq; vñtatissimè in scripturis dicuntur ministri verbi: quemadmodum etiam rectores rerum publicarum

apud Prophetas & Homerum. Hæc appellatio & officium, & curam, quæ varia & multiplex est, & conditionem eorum, qui Euangelium audiunt, exprimit.

OFFICIUM, est pascere gregem Christi pabulo cœlesti, quod est verbum Dei.

CURA, est ne vel à lupis rapiantur oves, vel morbis infestentur, sed ut & tutæ sint in ouili, & sanæ: hoc est, minimè infectæ veneno peruersæ doctrinæ, aut labe morum prauorum.

Conditio auditorum verbi, similitudine ouium indicatur, quarum aliæ alijs implicantur incommodis. Quælibet enim suos patitur hostes, suas insidias, sua certamina. Hanc vepres, spinæ, sentesq; dilacerant. Hanc æstus vrens, hanc bruma rigens discrutiant. Hæc infixæ est in limo profundi. Hæc ex altis rupibus præceps ruit. Adhæret huic veterina scabies. Alteri contagiosa societas morbum affricat. Sicq; fascinatio morbidarum transit in teneriores agniculos.

An non hîc actum est de ouibus, nisi peritia pastoris & cura succurrat?

Non aliter se habet res in cœtu hominum, audientium vocem Euangelij. Hic opinionum varietate veluti laceratur. Hunc tentationes transuersum agunt: alius im-

patien-

patientia frangitur: nonnulli immersi voluptatibus hærent: non pauci quotidie in nouarunt flagitia: sunt qui assuetis peccatis ita induruerunt, ut ab eis liberari non possint. Nam ut Augustinus ait, Natura & consuetudo, hæc duo coniuncta robustissimam faciunt & inuietissimam cupiditatem. Multi pro dolor, aliorum inficiuntur contagine, atque ita morbus peruadit etiam in pueros, qui statim cum lacte parentum vicia imbibunt.

Cum ergo tanta sit ouium Christi infirmitas, oportet sane haud segnem esse pastorem, qui his omnibus malis perite medebitur. Neque quisquam fideliter præfici ouili Christi poterit, nisi qui his malis profligandis totis viribus, nocte dieque, voce, exemplo, & precibus laborat.

Incumbit profecto bono pastori, non solum ut oves aggreget, sed etiam ut lupos abigat. Quid enim profuerit Euangelij vocem interdum proferre, si ad manifestas Sathanæ imposturas conuiueat pastor.

Sed unde pastori tanta alacritas, ut huic tam difficili & periculosa se committat functioni? Unde tam serium pascendi oves Christi studium? profecto qui curam ouium Christi in se recipit, non impulsus vera causa, quæ sola constantem, labo-

K 4

riosum,

riosum, & alacrem in subeundis tot pro ouibus Christi molestiis reddere potest, non solum deficiet pertæsus molestiæ, verum etiam cura ouium abiecta se ipse potius curabit quàm oues: quemadmodum multi qui de pastorum titulo gloriantur, hodiè faciunt.

Quænam ergò est sola illa causa, quæ hanc diligentiam pastori parit? Amor principis pastoris nostri Domini Iesu Christi, qui dedit semetipsum pro ouibus suis. Hic enim, ut est Ioannis 21. Petro dicit: Amas me. Et respondet: Amo te. Eiq; refertur: Pasce agnos meos. Et hoc iterum, & hoc tertio: significans neminem aptum esse ad pascendas oues Christi, nisi qui Christi amore ducatur. Hinc Augustinus: Sit amoris officium, pascere Dominicum gregem, si fuit timoris indicium negare pastorem. Qui hoc animo pascunt oues Christi, ut suas velint esse, non Christi, se conuincuntur amare, non Christum: vel gloriandi, vel dominandi, vel acquirendi cupiditate, non obœdiendi & subueniendi, & Deo placendi charitate. Contra hos ergò vigilat toties inculcata ista vox Christi, quos Apostolus gemit sua quærere, non quæ Iesu Christi. Nam quid est aliud, diligis me, pascere oues meas, quàm si diceretur: si me diligis, non te pascere cogita, sed oues meas, & sicut

sicut meas pascere, non sicut tuas: gloriam meam in eis quære, non tuam, dominium meum, non tuum: lucra mea, non tua: ne sis in eorum societate, qui pertinent ad tempora periculosa, seipsum amantes. Et paulò post: Non ergò nos, sed ipsum amemus, & in pascendis ouibus eius, ea quæ sunt eius, non ea quæ sunt nostra quæramus.

Habes ex Christi dictis, & ex Augustini verbis, quæ causa impellere sola potest & debet pastorem, ut rectè faciat officium. Hæc causa amor Christi est: hic amor, ut idem Augustinus ait, in tam magnum debet spirituales crescere ardorem, ut vincat etiam mortis naturalem timorem, quo mori volumus, & quo cum Christo vivere volumus.

Ex his etiam pulchrè licet colligere, in quo conueniant, & in quo discrepent pastor & mercenarius.

Conueniunt primùm in vocatione. Nam ut pastor legitimam vocationem habet: ita & mercenarius. Deinde conueniunt in doctrina. Vterque enim verbum Dei docet. Et Augustinus ait: Mercenarij Christum prædicant, & per eos vox Christi auditur, & sequuntur oues non mercenarium, sed vocem pastoris per mercenarium. Audite (inquit Augustinus) mercenarios ab ipso

K 5

Domi.

Domino demonstratos. Scribæ (inquit) & Pharisei, super cathedrâ Mosis sedent, quæ dicunt facite, quæ autem faciant facere nolite. Quid aliud dixit nisi per mercenarios vocem pastoris audite? Sedendo enim cathedram Moysi, legem Dei docent, ergo per illos Deus docet: sua verò illi si velint docere, nolite audire, nolite facere. Certè enim tales sua quærunt, non quæ Iesu Christi.

Proinde communia hæc duo habent pastor & mercenarius, vocationem & doctrinam.

In quo ergo differunt pastor & mercenarius? In quatuor sunt dissimiles. In causa, in studio, in vita, in periculo.

IN CAUSA. Pastor enim amore ardenti Christi & gloriæ regni ipsius, impellitur ad pastoratus officium, & perpetuò eo amore ardet, nihil magis habens in votis, quàm ut principi pastori gratificetur. Mercenarius verò interdum fortè amore Christi tangitur, sed tepido admodum, magis autem alijs mouetur emolumentis.

IN STUDIO. Pastoris cura tota hûc incumbit, ut Christo quærat oves, ut Christo quærat gloriam, ut Christo quærat lucra. Mercenarius verò sibi quærat oves, etsi voce Christi, sed oves tamen ipsum non sequuntur, sed pastorem Christum, sibi quærat gloriam, sibi quærat lucrum. IN

IN VITA. Pastoris vita est doctrinæ exemplar. Pastor dicit: Imitatores mei estote, sicut ego Iesu Christi. Etsi autem nemo est tam iustus, quin septies in die cadat: tamen ἀνέγκλητον esse oportet pastorem, ut illi nullum crimen obijcere possis. Format igitur semper mores suos ad regulam verbi, ut non tantum voce doceat, sed etiam vita & moribus.

Sic sancti Patres fecerunt: sic hodiè faciunt, qui verè Deum timent. Sunt humiles, sunt iusti, sunt modesti, sunt temperantes, sunt hospitales, sunt mansueti, sunt graues, benè præsunt familiæ, sunt liberales, & alijs ornati sunt virtutibus, quas Paulus scribens Timotheo, requirit in Episcopo seu pastore.

CONTRÀ verò mercenarius dicit: facite sicut doceo, nolite facere sicut ego facio. Noui quendam insulsum hominem, qui istam vocem sæpè suis inculcat auditorib.

Mercenarij ut plurimum sunt elati, semper auari, turpi lucro dediti, intemperantes, superbiā animi luxu vestium produnt, & multis alijs laborant vicijs. Quare doctrinam eorum audiamus, ac vitam fugiamus. Cælū ædificant voce, vita infernum.

IN PERICULO. Pastor opponit se lupis, vigilat & obseruat, ne fures veniant, & fu.

& furentur. At mercenarius viso lupo fugit, quia mercenarius est, & oues ad ipsum non pertinent.

Verum hinc non immerito aliquis obijciat, An non Christus interdum fugit? An non mandauit discipulis suis: Cum persecuti vos fuerint in vna ciuitate, in aliam fugite? An non Paulus ipse fugit, demissus in corbe per murum?

Iam cum certum sit nec Christum mercenarium fuisse, nec Apostolos reliquos, necesse est ut non de quauis fuga intelligendum sit, quod Dominus de fuga dicit.

Sciendum itaque est, quod sit fuga corporis, & fuga animi. Illa interdum licita est, hæc nunquam.

Sed quænam animi est fuga? Cum aliquis ab officio præstando fugit. Et hæc fuga quadruplex est, iuxta quadruplicem inuasionem lupi, in ouile Christi. Nam quicumque verbi minister, vlla de causa se non opponit sophisticæ, tyrannidi, flagitijs, hypocrisi: is mercenarius est, & non pastor.

Pastor enim verus primum opponit se sophisticæ, defendendo veram doctrinam, & reprehendendo, confutandoque falsam. Sed mercenarius ad hanc lupi inuasionem timet, non audet defendere veram doctrinam, ne aliquid de terrenis commodis amit-

amittat. Quare vel conuiet ad falsam doctrinam, vel saltem vt deberet non reprehendit. Quod cum facit, fugere dicitur, non quidem corpore, sed animo, quia officium deserit.

SECUNDO, Bonus pastor opponit se tyrannidi, cum voce, tum precibus. Mercenarius verò tyrannis adulatur, & vicia virtutis larua induit, quo nihil vilitatius est.

TERTIO, Bonus pastor opponit se flagitijs grassantibus, accusando & excommunicando eos, qui suis moribus peruersis Ecclesiam offenderunt. Contrà mercenarius de sua sollicitus quiete, ne hiscere quidem audet. Qua quidem ratione fugere dicitur.

Sed fortè aliquis talis mercenarius obijciat: Ecce hîc sum, non fugi, respondet Augustinus: Quia tacuisti, fugisti: tacuisti, quia timuisti.

QUARTO, Bonus pastor opponit se hypocriti, quando laruam externam hypocritarum detrahit, & ostendit quàm turpis sit facies peccati. Sed mercenarius lupum hunc fugit, non audet offendere quendam, ne in hominum odia incurrat.

De fuga corporis dico, quòd interdum sit licita, vt antea præcepto Christi & exemplis ostensum est: Idq; tum demùm, si tyranni persequuntur aliquem, & insidiantur

tur

tur vitæ eius. Hic licet pio pastori fugere manus tyranni, ut postea, si id fieri potest, reuersus, magis prosit viuus, quam mortuus prodesse potuisset.

Illicita autem fuga, est quæ vel priuatæ securitatis causa suscipitur, vel difficultatis tædio attentatur, vel maioris quæstus gratia arripitur. Breuiter: Omnis fuga, quæ non habet causas, quas licitæ fugæ esse diximus, illicita censenda est.

Hinc etiam colligi potest, quantum ab his differant fures & latrones. Hi nec vocati sunt, nec doctrinam afferunt. Fures partem doctrinæ occultant, latrones additionibus suis trucidant. Verum si breuius discrimen memoriæ causa placet, hoc accipe. Pastor quærit quæ Christi sunt: mercenarius quærit quæ sua sunt. Fur occultat. Latro spoliat. Lupus rapit ac dilaniat.

Postquam autem ostendimus (propositis quibusdam titulis, quibus insigniuntur pastores in Scripturis sanctis) quàm augustum sit pastoris officium, & in qua re sit in genere positum, ac inde descendimus ad monstranda discrimina inter pastorem, & mercenarium, ut hoc pacto per collationem inquireremus, quantam pastoris curam esse pro ouibus Christi oporteat, qui summi pastoris ardenti amore inflammatus, salu-

salutem ouium sibi commissarum, ac gloriam Dei & non suam quærit: accedamus ad id quod proposuimus, ac pascendi oues Christi artem & eius partes expendamus.

Quò autem id fieri possit commodius, **PRIMUM** in genere ostendam quid sit pascere.

DEINDE, partes quibus continetur pascendi ratio enumerabo, atq; easdem explicabo.

Quid ergò est pascere? Hoc nihil aliud est, quàm homines verbo vitæ alere & reficere. Sicut enim terrenus pastor suas oues pabulo pascit terreno, ac fomentis reficit: ita spiritualis pastor suas oues pabulo pascit spirituali, ac fomentis spiritualibus fouet.

Verùm quia hoc in genere dictum obscurius est, explicatius per partes idem declarabo, vt res euoluta & explicata melius iudicari possit.

*Partes itaq; quibus continetur pascendi ratio,
sunt hæc:*

- I. Docere gregem Christi verbum Dei.
- II. Ministrare illi Sacramenta.
- III. Regere ipsum disciplina,
- IIII. Precari pro grege.

V. Cu.

V. Curam pauperum habere.

VI. Formam gregis esse.

Hæ partes, vt officium pastoris indicant: ita illustre discrimen constituunt inter ministros Euangelij, & gubernatores rerum publicarum, vt non sit opus multis, ad explicandum discrimen, inter politicum magistratum, & pastorem Ecclesiæ. Quod tamen discrimen cum de potestate pastoris dicendum erit, clarius cernetur.

DE DOCTRINA.

IN hac prima pascendi parte, quæ continet pabulum præcipuum ouium Christi, quod est ipsissimum verbum Dei, quædam veluti elementa (ex quibus docendi ratio componitur) proponam, & declarabo.

Sunt autem hæc:

PRIMUM. Quænam sit doctrina, quæ pastor veluti spiritali pabulo oues Christi pascet.

SECUNDUM. Quæ perspicuitate & simplicitate eadem doctrina sit proponenda, ne frustra in ærem abeat.

TERTIUM. Quæ sit recta doctrinæ sectio, siue orthotomia verbi.

QUARTUM. Quid sit fugiendum pastori inter docendum.

QUIN-

QVINTVM. Qualisnam improbatio falsæ doctrinæ in pastore requiratur.

Quænam est ergò doctrina, qua veluti pabulo quodam spirituali pastor suas oues pascet? Hæc doctrina est in libris Mosis, & in Prophetarum, Apostolorum & Evangelistarum scriptis comprehensa. Hæc enim sola habet testimonium infallibile, quod sit à Deo profecta. Quicquid est præter hanc doctrinam, non est ut necessarium proponendum Ecclesiæ Dei. Quicquid pugnat cum hac doctrina, ipsissimum virus Diaboli est, qui primos nostros parentes in paradyso decepit.

Huius doctrinæ in Prophetis & Apostolicis scriptis comprehensæ, & certam demonstrationem de eius veritate, & solidum *σῶμα*, seu corpus, tenere pastorem oportet. Illa faciet, ut pastor non fluctuet, opinionibus Mahometicis, Iudaicis & Epicureis. Hoc efficiet, ut doctrinam certis capitibus comprehensam teneat, ac quoties opus est, ad ista capita confugiat.

Demonstratio doctrinæ Ecclesiæ, nititur duobus certissimis principiis, quorum prius externum, posterius internum appellare soleo.

Externi testimonij partes sex sunt:

PRIMA. Patefactio diuina multiplex

L in

in qua voce Dei hæc doctrina sæpè est proposita ac repetita.

SECUNDA. Operatio miraculorum, hoc est, operum, quorum autor creatura esse non potuit, sed solus Deus. Hæc miracula addita sunt doctrinæ velut authentica quædam sigilla, quorum $\kappa\omicron\sigma\upsilon\phi\tilde{\alpha}\tau\omicron\varsigma$ fuit missio Spiritus sancti in die Pentecostes, qua veritas Euangelij Christi confirmata est.

Hic utile fuerit pastori omnia miracula, quæ in veteri & in nouo Testamento edita sunt, memoria tenere, vt ea rectiùs applicare ad vsum, quoties res postulare videtur, possit.

TERTIA. Euentus Prophetiarum. Deus quos vocauit immediatè ad ministerium in veteri Testamento, ornauit dono edendi miracula, vt ea essent testimonium diuinæ vocationis. Quando enim euentus respondebat Prophetijs, conuincebantur homines de veritate Dei.

Daniel doctrinam pœnitentiæ & remissionis peccatorum proposuit Chaldæis, quam Deus præsentibus auditoribus confirmauit liberatione Prophetæ miraculosa à specu Leonum: & eandem posteritati commendauit euentu Prophetiarum de quatuor Monarchijs.

Sic prophetia Iacob de sceptro Iudæ

CCX-

certificat nos de tempore, quo nasci debuit
Messias.

Diligenter itaq; pastor cum Prophetijs
conferat euentus. Quos cùm videt respon-
dere Prophetijs, certum testimonium ha-
bet, quod verbum, quod huiusmodi Pro-
phetæ docuerunt, habeat ipsam Deum au-
torem.

QVARTA. Consensus omnium docto-
rum Ecclesiæ, qui habent diuinitus testi-
monium suæ vocationis. Quales sunt, Mo-
ses, Prophetæ, Helias, Helizeus, Esaias, Iere-
mias, &c. Christus qui à prima promissio-
ne, elapsis ferè 4000. annis venit, & Pro-
phetias compleuit: & quæ Moses veluti
breuibus aphorismis complexus est, quæq;
Prophetæ longioribus concionibus expli-
cârunt, ipse clariùs docuit, & Apostolis suis,
quorum vocatio multis miraculis est con-
firmata, tradidit. Hic consensus manifestè
conuincit animos nostros de veritate do-
ctrinæ, quæ sonat in nostris Ecclesijs.

QVINTA. Duratio Ecclesiæ, in tot &
tantis furoribus Diabolorum & homi-
num. Hûc Christi dictum accommoda:
Portæ inferorum non præualebunt aduer-
sus eam. Hanc promissionem cùm euentus
comprobet, satis conuincimur de doctri-
næ certitudine.

SEXTA. Cruenta victoria plurimorum martyrum, qui hanc doctrinam suo confirmauerunt sanguine, atq; ideò dicti sunt martyres, hoc est, testes.

Internum principium, per quod demonstratur veritas doctrinæ religionis nostræ, est arrhabo spiritus in cordibus piorum, qui obsignat doctrinam.

Hæc demonstratio est doctrinæ Ecclesiæ, quæ sæpè & seriò cogitanda pastori est, atq; alijs commendanda sæpiùs.

Porro huius doctrinæ *ὅλκον* quoddam, & veluti corpus, tenere pastorem oportet, quod huic capiti subijci debet.

Quemadmodum propter peccatum homines (qui ad imaginem Dei creati fuerunt) à Deo damnati, à reatu per fidem Christi liberantur: ita liberati Deum vero cultu in hac vita, in societate Ecclesiæ, colere debent, quò tandem resuscitatis corporibus immortalitate donentur.

Ad hoc caput totum doctrinæ corpus referendum est, & aptè distribuenda sunt membra huius corporis, & singula suis locis collocanda.

Deinde singulorum membrorum veluti anatomia quædā instituenda est, quæ constabit methodo didascalica, nunc simplici, nunc composita. Singulorum definitio-
nes,

nes, diuisiones, descriptiones, exemplaq; teneantur, vnà cum aliquot illustribus de singulis membris scripturæ pronuntiatis.

Hoc corpus cum pastor sibi parauit, facile erit, cum vsus postulat, inde docendi materiam petere.

Huius corporis membra, quotidiana lectione fouenda, & veluti alenda sunt: quò crescant in vtilem magnitudinem. Et quæcunq; faciunt ad complementum huius corporis, suis locis sunt signanda, vt inde peti possint, quoties res postulauerit.

Postquam pastor hoc doctrinæ corpus instructum habet, proximo loco, qua perspicuitate & simplicitate sit instituendus populus, obseruandum est. Hic si pastor sibi gloriam Dei, & ædificationem Ecclesiæ proposuerit, vtili perspicuitati & simplicitati operam dabit. At qui contrà faciunt, & suam quærunt gloriam, pompam orationis & εὐμορφίας λόγων sectantes, conantur κοινὰ καὶ νῶς dicere, quò apud imperitos in maiori sint precio. Vt igitur pastor solius Dei gloriam quærat, & ædificationem Ecclesiæ spectet, omninò necessarium est.

Perspicuitatis hæc præcepta sint:

Primum, summam rerum, de quibus dicturus est, pastor eruditè comprehensam, auditoribus proponat.

L 3

Dein.

Deindè, hanc summam partiatur in partes.

Tùm, partium particulas apud se disponat, ne memoria excidant.

Singula confirmet dictis & exemplis, similibus & contrarijs.

Posthæc colligat rursus summam, ostendat doctrinæ vsum ac commendet.

Simplicitas requirit, vt rem sæpiùs eandem inculcet, eadem iisdem verbis semper tradat, quantum quidem id fieri potest: ac hoc potissimùm requiro in doctrina Catechismi, quæ debet esse simplicissima.

In fine concionis repetat præcipua concionis membra, ac ea accommodet auditoribus, exhortando, consolando, accusando, monendo, prout intellexerit opus esse. Et si autem hæc doctrinæ accommodatio utilis est in tota concione: tamen eius proprius locus in peroratione est.

Verùm quoniam frustrà docetur voce hominis, nisi Spiritus Dei corda audientium mouet, Pastoris est ante concionem, non solum populum hortari ad preces, verumetiam se prosternere coram Deo, & petere vt sibi adesse velit, & suam vocem, ac verba moderari, in auditorum salutem. Poterit autem hac formula vt.

FOR-

FORMULA PRECANDI, QUA
PASTOR VTI POTEST
CONCIONATURVS.

O DOMINE Iesu Christe, qui perditas
tuas oues precioso sanguine redemi-
sti, pascere, quaeso, oues tuas pabulo verbi tui,
ac refice fontibus salutaris doctrinae tuae, da
mihi intellectum verbi tui, pone verba tua
in ore meo, & adde illis virtutem, ut eis pa-
scantur oues tuae. Da soli nomini tuo glo-
riam, A M E N.

Iam quae sit doctrinae recta sectio, seu or-
thotomia verbi, breuiter explicandum est.

Paulus scribens Timotheo, vult Episco-
pum *ὁς ὁ τοῦ αἵματος*, hoc est, recte secare verbum
veritatis. Nam quemadmodum medicus,
non cuius morbo adhibet quodlibet reme-
dium, sed pro ratione morbi remedium
temperat & accommodat: sic singularis
prudencia acquiritur, in verbi Dei accom-
modatione. Nam alij alijs vicijs laborant,
& non eisdem malis omnes premuntur. Si
hic promiscue omnia fiant, quid boni spe-
randum?

Christus legisperito non sentienti pec-
catum suum, legem proponit, dicens: Si
vis ad vitam ingredi, serua mandata. Alij
dicit: Si vis perfectus esse, vade & vende

quæ possides, & da pauperibus, &c. Phariseis & Scribis dicit: Væ vobis Scribæ, Pharisei, Hypocritæ, &c. Sentientibus peccati sui molem dicit: Hûc omnes qui laboratis & onerati estis.

Hanc prudentiam in secundo verbo veritatis, qui non adhibet, operam ludit. Aliiter enim agendum est cum securo hypocrita, aliter cum afflicto peccatore, aliter cum flagitiosis, aliter cum honestè viuentibus, aliter cum ignaris Euangelij, aliter cum doctis Euangelium, aliter cum desperantibus, aliter cum firmis, &c. De hac ergò orthotomia, iam præcepta quædam subiiciemus.

Omnis cum quo pastor aget, aut est docendus aut mouendus.

Si est docendus, aut est sapiens, & doctus, iuxta mundum: aut simplex, & rudis. Vterq; aut tangitur sensu peccati, aut tumet sua iustitia.

Si mouendus est, aut est doctrinæ hostis, aut doctrinam publicè profitetur. Si doctrinam profitetur, aut alacrior est in cursu, aut segnior, aut est hypocrita, aut malè viuit, aut premitur aliqua cura, idq; vel animi, vel corporis.

Pro hac auditorum diuersitate, doctrina accommodanda est: & facile est videre, quòd si quis apud hos eadem docendi forma

forma vteretur, perinde faceret, ac sutor, qui ad vnam formam pueris & senibus, magnis & paruis, calceos pararet.

Quomodo ergò singulis, horum generū doctrina adhibenda sit, conabor ostēdere.

Si itaq; docendus à pastore est aliquis, spectandum est, vt dixi, an sit sapiens & doctus iuxta mundum: qui si fuerit docilis, & sua sponte docenti credit, expositione est informandus in ijs, in quibus doceri cupit. Sic Nicodemus qui ad Christum noctu venit, cupiens de salute sua doceri, expositione potissimum instruitur à Domino, vt habetur Iohannis 3.

At si docilis non fuerit, hoc est, si se doctrinæ opponit, occupante animum contraria sententia, argumentatione est conuincendus.

Hac forma docendi vsus est Paulus, docens Romanos & Galatas, Homines sola iustificari fide.

At si docendus est simplex & rudis, meliùs exemplis trahitur, & parabolis allucitur, quàm Syllogismis impellitur.

Christus docturus rudem populum, quæ sit iustitia hominis coram Deo, & qualenam sit iustificati officium ergà proximū, proponit parabolam de quodam qui debuit domino suo decem millia talentorum,

L 5

cui

cui cum non haberet quod solueret, petenti tota summa est condonata. Sed postea cum idem durus & crudelis sit repertus aduersus conseruum, reuocatur ad poenam.

Hæc parabola simplicissimè docet, quòd iusticia Christiana sit remissio peccatorum, & acceptatio diuina gratuita. Quæ remissio tùm demùm impetratur, quando peccator prosternit se coram Deo, & petit ex fide condonationem. Deinde crudelitas in conseruum docet, quòd iustificatus debeat diligere proximum, studere innocentia, ne ingratus reuocetur ad poenam.

Si docendus tangitur sensu peccati, & iudicatur cum desperatione, exemplo Christi mox informandus est de gratia, & Scripturis & exemplis ostendendum, quòd omnes fugentes ad Christum in eo vno habeant remissionem peccatorum. Et potest pastor huiusmodi vti formula.

Mi frater, sentis onus peccati, quod sanè graue est. At Christus venit, & tuum peccatum suis humeris imposuit, &c. Sed de hac re alio loco.

Si tumet quis iusticia legis, non est Euangelium ei proponendum: priusquam fulmine legis fuerit prostratus. Qui enim aut poenitenti proponit minas, aut tumentis fiducia sui, proponit iusticiam Euangelij,
perin-

perinde facit, ac si quis medicinam paratam oculis, apponeret pedibus: & contra eam, quæ esset parata pedibus, affricaret oculis. Qui sanè meritò ab omnibus deridendus esset.

Haftenus de docendi via. Sequitur de mouendi modis.

Hostes doctrinæ terrendi sunt comminationibus, exemplis & collationibus.

COMMINATIONIBVS agit Christus. dum Pharisæis vāh, vāh, Matthæi 23. toties inculcauit.

EXEMPLIS Lucæ 13. vbi impœnitentibus proponit exemplum eorum, super quos cecidit turris. Nisi, inquit, pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis.

COLLATIONIBVS contrariorum exemplorum, vt Christus cum proponit exempla Epulonis & Lazari, &c.

Qui doctrinam profitetur, & est in cursu alacrior, hortatione est incitandus, vt magis magisq; abundet, & in cursu non deficiat. Ostendat pastor coronam propositam esse legitimè currenti. Multa huius sancti cursus exempla recitet. Præterea moneat, vt diligenter sibi in cursu caueant à tribus hostibus, Diabolo, mundo, propria carne.

DIABOLVS insidiatur currentibus varijs modis,

modis, sed repellendus est gladio spiritus, quod est verbum Dei.

MUNDVS insidiatur sua vanitate, sed hæc ad meditationem cœlestium bonorum evanescet.

CARO varijs illecebris cursum impeditur, sed spiritus imperio est subigendus.

Breuiter, aduersus omnes hostes, qui currentes impedire volunt, fortissima turris est nomen Domini, ad quam confugiet iustus & saluabitur.

Si in cursu quis segnior fuerit, stimulis excitandus est, exemplis vrgendus, turpitudine corporis, & segnitiei commouendus, collatione currentium pro assequendo brachio marcessibili & perituro, & currentium pro corona immarcessibili. In hunc usum proposuit Dominus exemplum dispensatoris, & Paulus eorum qui in stadio currunt. Ostendendum quod cessatio, aut segnities non multum à defectione differat.

Quare quotidie magis magisque excitandus est animus ad cursum. Sic futurum est, ut quæ in principio fuerunt difficiliora, consuetudine fiant facilia.

Hypocrita cum mouendus est, detrahenda est ei externa larua, qua se ostentat, & ostendendæ internæ sordes quibus foetet.

us, sed no- di- en- qui ur- giet
tet. Et quoniam conscientia hypocritæ est veluti sopita, excitanda est flabello legis, & prouocanda ad tribunal Dei exemplo Ioannis Baptistæ & Christi.

Sunt autem hypocritæ duriùs tractandi, propterea quòd hoc hominum genus securiùs sibi blanditur, ac se quodammodo titillat propriæ iustitiæ opinione.

Et quia maximè hærent hypocritæ in operibus externis, ostendendum est ijs quâ procùl absint, cum à legis iustitia, tum à Christi. Illam habere non possunt, quia spiritalis est lex, illi autem carnales. Hac exciderunt, quia nemo iustitiæ Christi particeps esse potest, qui suam tanquam reiectamentum non habuerit, quemadmodum diuus Paulus suo exemplo docet, Philip. 3.

Qui malè & flagitiosè viuunt, vt qui perperuis heluationibus se dederunt, aut auarè rem agunt, aut libidinosè viuunt, aliter tractandi sunt.

Nam qui in horum numero est, vocandus est ad examen legis Dei, & ostendendum quàm apertè se opponat Deo.

Deinde comminationes legis sunt proponendæ.

Tertiò, ostendenda sunt exempla iræ Dei aduersus peccatores, quorum multi abrepti sunt in perpetuas pœnas, vt Cain,
Saul

Saul, Architophel, & infiniti alij.

Quartò, docendus est talis, quòd frustra gloriatur de Christo, qui vitam in melius non commutat.

Quintò, quòd seipsum prius benedictione Ecclesiæ & precibus.

Sextò, quòd ut proditor castrorum Christi, militet Sathanæ.

Septimò, quòd quò diutius differat poenitentiam, eò sit difficilior.

Octauò, quòd subito exardescat ira Dei, & quòd nesciat homo, quo momento & quo medio sit hinc tollendus, quòd peccatum vnum mox aliud suo pondere secum trahat.

Hæc sunt diligenter inculcanda flagitiose viuentibus, idq; animosè & prudenter, exemplo Nathan Prophetæ, Helix, Baptistæ, Christi.

Qui putant satis esse vicia in genere arguere, vehementer errant, & officium non rectius faciunt, quàm medicus qui de morbis quidem multa facit verba, sed læsis membris medicinam non adhibet.

Et quia in hac re non parùm pleriq; ministri verbi peccant, excitandi sunt cōminationibus Dei, qui minatur se sanguinem eorum, qui pereunt requisitum à pastoribus, qui peccantes non arguerint.

Qui

Qui premuntur aliqua cruce, aliter tractandi sunt: idq; pro crucis diuersitate & eiusdem causis.

Vt autem hîc medicina rectè applicari possit, obseruanda sunt tria:

PRIMUM, quis sit ille, qui cruce premitur.

SECUNDVM, quid sit quod premit, seu quale crucis genus.

TERTIVM, præsenti dolori ritè medicinam accommodare.

Qui premitur cruce aliqua, aut pius est, aut impius.

Si pius est, statim indicata communifiliorum Dei sorte consolationibus erigendus, confortandus ac fouendus est.

Ac primùm ostendere oportet, malum istud non casu, sed voluntate Dei contigisse, iuxta illud: Non est malum in ciuitate, quod non operatur Dominus. Loquitur autem Propheta non de malo culpæ, sed de malo poenæ.

Deinde, ostendat pastor, quòd Deus promiserit se affuturum ijs, qui sub cruce ad se clamant, iuxta illud: Inuoca me in die afflictionis, & ego exaudiam te.

Quare pastor hortabitur pium, & ad se-riam inuocationem, vt Deus crucem vel tollat, vel leuet aliquo modo & mitiget, & ad con.

ad constantiam & patientiam, ne crucis acerbitate fractus abijciat confessionem.

Hûc addat sanctorum exempla, quorum nullus adhuc fuit in mundo, qui morsum serpentis non sensit.

Postremò adiungat commonefactionem de causis crucis, & conferat exemplo Pauli, præsentis ærumnas ad futuram gloriam, quæ reuelabitur ergà filios Dei.

Huiusmodi consolationibus erigatur pius, qui cum aliqua cruce luctatur. Et hoc sit generale & catholicum remedium.

Sin impius fuerit qui affligitur, maiorem curam, vt in grauiori morbo, adhibere necesse est. Nam qui statim impium hominem conatur erigere consolatione, perinde facit ac is qui foris obducit vulnus, & intus relinquit saniem, vnde maius periculum imminet.

Quare pastor bonus, vbi in impium & impœnitentem, qui affligitur aliquo malo incidit: omnium primum fulmine legis huiusmodi hominem deiiciat, nec priùs cesset, quàm is, cum quo agit, fassus fuerit sine hypocrisi suam impietatem, & iram Dei in se concitatam agnouerit, clamaueritq; cum Manasse, se multis modis reum esse. Atq; ita producenda est foràs peccati sanies, priusquam foris medicina adhibetur.

Secun-

Secundum, quod in consolationibus spectandum dixi, est crucis genus. Nisi enim hoc diligenter expendatur, non poterit medicina peritè satis adhiberi.

Malum ergò quod premit, aut sua culpa quis sibi accersuit, aut aliena culpa illatum est.

Si quis autem sua culpa sibi malum accersuit, uti infamiam, paupertatem, morbum, exilium, mortem, &c. non statim medicina est adhibenda, nisi fortè reus seriò peccatorum sensu tangatur. Tùm enim iste peccati sensus magis, si videbitur opus esse, est excitandus, ac confirmandus verbo Dei. Deinde ad consolationes descendendum est, hoc modo. Ostendat pastor in huiusmodi cruce iudicium & misericordiam Dei declarari.

Iudicium est, quòd Deus punit peccatum, quod omninò rectum & iustum esse fatebitur reus. Ideò dicit Christus: Noli peccare, ne quid deterius tibi accidat.

Misericordiæ testimonium est, quòd Deus castigat errantem. Nam ideò hoc fit, ut conuertatur, iuxta illud 1. Cor. 11. Cùm iudicamur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur.

Hoc iacto fundamento in animo eius, qui sua culpa crucem sibi accersuit, adhi-

M

bendi

bendi sunt loci consolationum, de quibus modò memini.

At si vel hypocrita fuerit qui cruce premitur, aut alioqui impius, tantisper maledictione legis & declaratione iræ Dei est deiiciendus, donec & peccati sui atrocitatem agnouerit, & illud sibi ex animo dolere confessus fuerit. Quod si cò lege Dei & minis iræ diuinæ adigi nequit, non est margarita proijcienda ante porcos, neq; sanctum dandum canibus.

Verùm si perductus fuerit reus in sui cognitionem, & vero doloris sensu ob peccatum admissum tangatur: tùm demùm arte medicina adhibenda est, & exponenda sunt ordine hæc tria: Lapsus, pœna, & finis vtriusq;.

Lapsus ex eo primùm prouenisse docendus est, quòd timorem Dei abiecerit. Hoc ostendi potest ex primo ad Romanos capite. Deinde docendus est, quòd abiecto timore Dei, faciliùs in ipsum tanquam in inermem, insidiæ Diaboli, caro, & improbitas mundi præualere potuerint.

His causis lapsus indicatis & confirmatis, pœnam ostendere oportet, nequaquam parem esse peccato commisso, sed esse tantum testimonium duarum diuersissimarum rerum, nimirum iræ Dei, & eiusdem
pater.

paterni fauoris & clementiæ. Iræ quidem, si non egerit reus pœnitentiam, & non sciuerit se corrigi ferula Dei. Paterni verò fauoris, si correptus emendetur plaga, & ad pœnitentiæ portum confugerit.

Finis postremo loco excutiendus est, cum lapsus, tum pœnæ: lapsus quidem, ut posthac homo sit cautior: pœnæ verò, quòd singulari consilio Dei (cum interim multis impijs & sceleratis parcitur) sit castigatus, non ut pereat, sed ut habeat paratum testimonium paterni fauoris erga se.

Verum quia hoc difficilius persuadetur laboranti sub cruce, testimonia & exempla ex verbo Dei clara & perspicua, producenda sunt.

1. Corinth. 11. dicit Paulus: Nos rebus aduersis à Domino corripì, ne cum hoc mundo damnemur. Ecce finis crucis hinc statuitur, ne damnemur: si scilicet admoniti cruce, egerimus pœnitentiam.

Prouerb. 3. Fili mi (inquit Salomon) ne respuas correptionem Domini, neq; afficiaris tædio cum ab eo argueris. Quem enim diligit Deus corripit, & quem castigat, velut pater filium amplectitur.

Hebræ. 12. dicuntur spurij esse non filij, qui sunt extra disciplinam.

Huiusmodi plura testimonia coacerua-

M 2

bit pa.

bit pastor, quibus persuadebit reo, quæ sit Dei paterna voluntas in cruce.

Exempla sunt complura: vt Manassis, sororis Moïsis, Dauidis, regis Vſiæ, populi in captiuitatem abducti, & plurimorum aliorum, qui ob certa peccata puniti sunt, & postea per pœnitentiam sunt reuerſi. Inſigne præ alijs latronis exemplum est, qui præclaram pœnitentiæ & fidei exemplum edidit. Hic non idèò putauit se abiectum, quia morte ista infami, erat ob scelera sua afficiendus: sed spe in Christum concepta, patienter commeritam pœnam subiit.

Porrò si aliena culpa illatum est malum, duo facienda sunt. Consolatio adhibenda est, sicuti suprâ præscriptum est. Et ostendendum, hanc esse sortem filiorum Dei, vt iniurijs Diaboli & mundi sint expositi.

Iam postremò sequitur distinctio eius quod premit. Aut enim animam attingit solùm, saluo corpore: aut corpus.

Corpus affligunt morbi, carcer, exilium, &c. Quibus accommodantur ea, quæ de consolationibus dicta sunt.

Animorum autem cruciatus, habent varias causas: vt sunt, error, dubitatio, tentatio, desperatio, metus imminentis mortis, dolor ob amissas res. His malis non succurritur eodem pharmaci genere.

Erro.

Errori medebitur pastor, si monstrata veritate erroris causas euerterit.

Errârunt Romani de iusticia. Hunc errorem tollit Paulus, sublati erroris causas, & monstrata veritate ex verbo Dei.

Errauit Nicodemus, sed Christus cum ab errore liberauit, ostensa veritate & confutata erronea Pharisei persuasione.

Dubitationi facilius occurritur. Nam dubitatio est cum in vtrunq; promiscuè se habet animus. Hic vbi pastor ostenderit alterius partis falsitatem, acquiescit qui dubitauit in altera.

Tentatio præcipuè oritur ex cogitatione præteritorum peccatorum, & ex imaginatione stoica de particularitate.

Si tentatio oritur ex cogitatione præteritorum peccatorum, duo faciat parochus.

Primum instituat collationem peccati & misericordiæ Dei. Quantumuis magnum fuerit peccatum, tamen verum est, quod dicit Paulus: Peccatum exuperat gratia. Et illud Dauidis: Misericordia Domini super omnia opera eius.

Deinde cumulet exempla misericordiæ Dei erga maximos peccatores: quales fuerunt Adam, Manasses, latro, Dauid: & dicat ista edita esse, vt sint testimonia misericordiæ Dei, quæ testantur quomodo De-

us velit cum pœnitentibus agere.

Si tentatio oritur ex imaginatione stoica de prædestinatione, ea superabitur, si pastor has sequentes regulas commendauerit ei, qui se tentari conqueritur.

PRIMA. Non ex ratione, sed ex solo verbo Dei, iudicandum est de voluntate Dei. Dicitur enim ideò verbum, testimonium Domini fidele, quia certò testatur de voluntate Dei. Nunc autem hoc verbum dicit: Deum velle omnes homines saluos fieri, & nullos perire. Hoc igitur verbum omnibus imaginationibus stoicis opponatur. Habetur autem hoc verbum expressè, 1. Tim. 2. & 2. Pet. 3. & sæpè alibi.

SECUNDA. Promissio gratiæ est vniuersalis, vt habetur Matth. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis. Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Rom. 3. Iusticia Dei per fidem Iesu Christi, in omnes & super omnes qui credunt. Adhæc, mandatum Christi Matthæi 28. vniuersale est: Ite in mundum vniuersum, & prædicate Euangelium omni Creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Qui verò non crediderit, condemnabitur.

TER-

TERTIA. Non est personarum acceptio apud Deum. Roma. 2. Actorum 10. Ephes. 6. Gal. 2. sed causæ bonæ comprobatio, & causæ malæ condemnatio: idq; iuxta hanc immotam regulam. Deus poenitentes omnes recipit: omnes impoenitentes rejcit, nulla personarū habita ratione.

QUARTA. In Deo non sunt ponendæ contradictoriæ voluntates. Nam ipse Deus duplex cor damnat. Et Paulus inquit: Deus verax est, omnis homo mendax. Cum ergo scriptum est: Deus vult omnes homines saluos fieri, & Deus non vult ullos perire, non sunt recipiendæ propositiones quæ contradictoriam voluntatem Deo tribuunt. Falsæ sunt ergo: Deus vult aliquos saluos fieri, & non omnes, si consilium creationis & donati filij respicis. Aliter de euentu iudicandum est, & de voluntate Dei consequente hominum facta.

QUINTA. Gratia superat peccatum, Rom. 5. Hac regula significatur & magnitudo misericordiæ, & præstantia sacrificij pro peccatis peracti. Vt enim conclusit Deus omnes sub peccato, vt omnium misceatur: ita Christi victima sufficiens est ad omnia quantūuis enormia peccata expianda.

SEXTA. Vt in primo parente nostro Adam, totum humanū genus est lapsū,

ita promissio facta Adamo ad totam eius posteritatem pertinet. 1. Cor. 15. Sicut in Adam omnes moriuntur: ita in Christo omnes viuificabuntur. Hoc dictum non tantum de resurrectione intelligendum est, verum etiam de salutaris viuificatione in ijs, qui Christum amplectuntur. Ut igitur Adam promissione seminis se erexit: ita & nos porrectam nobis dexteram Dei, Dominum nostrum Iesum Christum, firma fide apprehendamus, quod eius vita & iusticia donati, promissam immortalitatis spem consequamur.

Has regulas pastor diligenter vrgebit, ac eas pluribus Scripturæ testimonijs, si opus videbitur, confirmabit.

Audiui de quadam muliere, quæ cum durius ageret cum suis, admonita est de iudicio Dei futuro, ut isto pacto ea renocaretur à sæuitia. At illa, inquit, si sum prædestinata, saluabor quicquid fecero, & quicquid credidero. Si non sum prædestinata, nec fides, nec opera mihi succurrent.

Hæc imaginatio pugnat cum verbo Dei, & est à Satana profecta. Quare monendi sunt homines, ut testimonio Dei credant, & non humani cerebri imaginationibus à veritate abducantur.

Grauiissimus animi cruciatus est desperatio,

ratio, cum qua qui luctatur, dolores inferni sentit. Hæc aut oritur ex imaginatione particularitatis, aut ex cogitatione indignitatis, propter crebros in peccatum lapsus. Hæc tolli nequit, nisi prius sublata causa.

Imaginatio particularitatis superabitur sex istis regulis, quas modò recitavi.

Cogitatio indignitatis, vincitur cogitatione promissorum diuinorum, meditatione præstantiæ victimæ peractæ pro peccato, recordatione Sanctorum, quorum quidam horrendis sceleribus contaminati, recepti sunt in gratiam. Et semper in conspectu sit dictum Pauli. Gratia exuperat peccatum. Item: Sanguis Iesu Christi purgat nos ab omni peccato.

Metus impendentis mortis, superatur duabus rebus: fiducia remissionis peccatorum, & fide resurrectionis mortuorum.

Pius igitur pastor cum agit cum morituris, sciat omnem consolationem ex istis duobus capitibus petendam esse. Quæ capita Scripturis confirmanda sunt, & exemplis copiosè illustranda.

Et sunt hæc præcipua capita, quæ Paulus commendat Timotheo. Milita bonam militiam, retinens fidem & bonam conscientiam. Memento Iesum Christum resur-

M 5

rexisse

rexisset à mortuis. Et solet Paulus consolationes petere ex fide resurrectionis, quæ tùm demùm erunt solidæ, vbi præluceat fides.

Dolor ob res amissas, mitigabitur promissionibus Dei, qui promittit se non derelicturum sperantes in se.

Deinde cogitatione incertitudinis vitæ.

Tùm cogitatione consilij Dei, qui sæpè subtractione rerum, suorum animos explorat.

Hûc exemplum Iob commodè refertur, & dictum eiusdem: Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum.

Breuitè, Fides facilius superabit omnem dolorem animi, quamcunq; causam habuerit. Igitur singularis cura pastoris esto, solidum fidei fundamentum iacere in pectoribus suorum auditorum.

Etsi autem loci consolationum quos signavi, omni dolori & cruci adhiberi possunt: tamen peculiarem rationem consolandi eos, qui ob mortem amicorum tristantur adijciam, locosq; recitabo quos semper in promptu habeat pastor. Iubeat itaq; pastor moerentem ob mortem amici respicere.

I. Ad Deum ipsam.

II. Ad mortuum amicum.

III. Ad

III. Ad vniuersalem conditionem hominum.

IIII. Ad mundum.

V. Ad cœlum.

VI. Ad resurrectionem mortuorum.

Cùm ad Deum respicitur, cogitandum est de Dei voluntate, sapientia, iusticia.

VOLUNTAS Dei est, quòd amicus noster sit hinc abreptus. Huic Dei voluntati non licet repugnare.

IUSTICIA Dei est, quòd repetat quod dedit. Quid enim iustius est, quàm vt is qui dedit vitam, rursus eandem ad se recipiat, conseruetq; quandocunq; illi bonum vi debetur.

SAPIENTIA Dei monebit, quòd nihil sit temerè à Deo factum. Ipse enim solus nouit, expediat ne nobis mori potius, quàm viuere. Multos è medio tollit, ne vel ipsi peiores fiant, vel plures in hac vita perpetiantur æumnas. Mœrens igitur pro amico, se consoletur sapienti & iusta voluntate Dei, cui repugnare impium est.

SECUNDO, vertat cogitationem ad mortuum amicum, cuius conditio multò melior nunc est, quàm fuit. Est enim ex pers omnis periculi. Nam nec Satan, nec mundus, nec aliud quicquam, poterit iam ipsius salutem impedire. Donec in
hac

hac vita versamur, mille quotidie ferè obijcitur periculis. Neq; vlla læticia esse potest, quin aliquem dolorem seu metum habeat admixtum. At qui iam hinc discessit, huius periculi expers est. Nam quemadmodum qui è difficili nauigatione in portum venit, iam securus est, vt qui in portu nauigat, ita qui morte hinc abripitur, veluti in portum delatus est, vt ipsum procellæ mundi amplius obruere non possint. Peruenit enim ad salutis portum. Qui ergò dolet de amico, qui hinc in fide Christi discessit, non videtur amico fauere portum illum quietum, ad quem ipse non peruenit.

TERTIO, cogitet mœrens de vniuersali hominum conditione, cui & ipse obnoxius est. Decretum Dei est ineuitabile, vt omnes hanc vitam morte sint commutaturi, nec scitur qua hora & quo momento. Quare dolere in vno, quod omnibus commune est, nihil est aliud quàm seipsum inutiliter macerare. Quare cùm hæc conditio sit vniuersalis, cogitandum potius, quòd vnusquisq; Deo obtemperare debeat, quando Deus per suum præconem ad exitum vocat. Neq; dolendum est citò fieri, quod quò citius, eò melius illi est, qui hinc euocatur. Nam beati, qui in Domino moriuntur.

QUARTO, respiciat ad mundum, qui
totus

ob- totus in maligno positus est. In hoc virtus
po- & pietas patiuntur: in hoc mille technæ ad
ha- fallendum: quocunq; respicis, impurus est
flit, totus, & sordescit indies magis magisq;
mo- nunc tyranni pacem publicam turbant:
um- nunc hæretici Ecclesiam oppugnant: nunc
ui- priuatorum aedes maximis sunt periculis
i in expositæ.

QVINTO, intueatur cœlum, veluti do-
mum propriam, ad quam tendere oportet.
at, in quo nihil immundi, nihil pericli, sed
omnia pura & tuta. Ibi Sancti fruuntur
conspētu Christi, cuius corpus gloriosum
cum intuentur, expetunt ardentibus vo-
tis, vt acceleret dies iudicij extremi, quo a-
nimæ rursus ad sua corpora redeant, & fi-
ant ita conformes Christo.

SEXTO, cogitet mœrens de resurre-
ctione mortuorum, quæ est veluti commu-
ne antidotum aduersus omnia mala. Hinc
Christus consolatus est Martham, cum ait:
Ego sum resurrectio. Huius memoriam
commendat discipulo suo Paulus, cum in-
quit: Memento Iesum Christum resurre-
xisse à mortuis. Hæc de consolatione con-
tra dolorem pro amicis defunctis.

Haftenus diximus de orthotomia verbi
veritatis, & ostendimus quomodo pastor,
vt peritus medicus, debeat pro ratione
morbo.

morborum animi adhibere oleum verbi Dei. Iam quid sit fugiendum pastori inter docendum, melius intelligetur.

Paulus 1. Timoth. 1. duo fugienda pastori admonet, quorum primum est, ne alia doceat: alterum, ne attendat fabulis. Illud facit, ne, omiſſa doctrina diuinitus tradita, proponat pastor Ecclesiæ aliam doctrinam: hoc, ne curiosas quæstiones agitet, omiſſis rebus necessarijs.

Vtriusq; præcepti ratio hæc est: Ecclesia Christi extruenda est super fundamento Christo, iuxta illud: Aliud fundamentum nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Iesus Christus. Paulus ad Galat. 1. deterret etiam à temeritate innouandi & noua tradendi, cum bis idem fulmen ei aculatur. Si quis aliud Euangelium docuerit, anathema sit. Pastor ergo memor huius dicti fugiat omnes quæstiones, quæ non faciunt ad ædificationem fidei, quantumuis subtiles esse videantur.

Quærunt otiosi homines infinita, ac ipsa ratio multa ingerit, sed pastor sequatur verbum, eo sit contentus, & dicat cum Dauide: Lucerna pedibus meis verbum tuum. Neq; pudeat ipsum, si non possit omnium obiectionum nodos dissoluere.

Hinc etiam intelligi potest, qualisnam impro-

Improbatio falsæ doctrinæ in pastore requiratur. Vt enim Paulus cordatè pronunciat, anathema esse, qui aliud Euangelium docet: ita pastor non colludet cum aduersarijs, sed palàm execrabitur falsam doctrinam, monstrabitq; falsitatis causas, & quid mali ex ea in Ecclesiam emanat: præsertim cum ea sit natura rerum, quòd dato & admissio vel leuissimo in speciem errore, sequantur infinitæ hypotheses falsæ, quemadmodum in Papatu vidimus.

Paulus requirit in pastore, vt possit os obstruere aduersariorum. Etiam si autem non possit omnes labyrinthos & strophas explicare: tamen veræ doctrinæ demonstratione refellitur error. Est quidem pastoris & errorem refutare, & conari errantem siue hæreticum in rectam viam reuocare. At si hoc posterius fieri non possit, monet Paulus, vt eum fugiat, tanquam proprio iudicio condemnatum. Orandum tamen pro eo est, vt Deus aliquando ipsum ad suam lucem adducat.

Haftenus dictum est de prima parte, quæ in pastoris officio requiritur: nunc ad secundam accedamus.

DE ADMINISTRATIONE SACRAMENTORVM.

SECUN-

SECUNDA officij pastoralis pars est administratio Sacramentorum, in qua quantum attinet ad Baptismum, qui est initiale Ecclesiæ Sacramentum, agat omnia iuxta ordinationem Ecclesiarum, & afferat pastor pium animum: sciat se in loco Christi stare, & eius vice fungi. Nam ipse Christus est qui abluit, vsus pastoris manibus: recitet distinctè lectiones sacras, iuxta ordinationem: oret Christum intimo cordis affectu, vt huic suæ ordinationi assit: commendet baptizatum infantem præcibus Ecclesiæ, ac seriò admoneat parentes, vt hanc nouam Creaturam piè instituant, caueantq; ne sua culpa aliquid mali baptizato accidat. Hæc sint de baptismo dicta.

De administratione Cœnæ maior requiritur peritia. Quemadmodum enim verbum, ita Sacramentum Cœnæ, visibile Euangelij verbum, debet sanctissimè administrari, & cauendum est hîc pastori, ne communice alienis peccatis. Qui enim potatori, adultero, tyranno, maledico, blasphemo, obscœno, aut alioqui inhonestè, & non vt dignum est Euangelio viuenti, porrigit sacram Cœnam, corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi: is nobilissimam margaritam Ecclesiæ obijcit suis & canibus, in contumeliam filij Dei. Quo
scelere

scelere nullum est grauius. Chrysostomus dicit, se potius corpus suum daturum lacerandum turpissimis modis, quàm vt sciens & volens velit corpus & sanguinem Domini porrigere flagitioso homini, qui viuit absq; pœnitentia: neq; id immeritò. Nam vbi hoc fit, quadruplex scelus concurrit.

PRIMUM enim manifesta contumelia fit filio Dei, & multò maior quàm cùm caderetur alapis, & expueretur in faciem eius. Grauis Christi admonitio est, & seria: Nolite dare Sanctum canibus.

DEINDE, qui Cœnam porrigit homini, quem scit pœnitentiam seriam non meditari, auget ipsius iudicium & damnationem, atq; ita communicat alienis peccatis.

TVM, vulnerat suam conscientiam. Nam manifestè facit contra conscientiam, & verè excutit Spiritum sanctum: amittit paulatim & alia dona quibus ornatus erat.

PRAETEREA, exemplo multi deteriores fiunt, & confirmantur in sua cœcitate, atq; ita paulatim regnum Christi euertitur.

Vt interim taceam, spectaculum exhiberi, tristissimum quidem castis Spiritibus, qui in sacra Cœna assunt, ministrantes suo regi, gratissimum verò Diabolo, & eius angelis, hostibus Christi, qui istam contumeliàm fieri Christo aduertunt.

N

Nihil

Nihil amplifico: expono verè rem ipsam, imò nemo satis gravitatem huius rei explicare oratione potest.

Propter huiusmodi abusum, Paulus testatur Corinthios magna plaga percussos, ac multos concidisse. Nec dubitandum est plurima publica mala, & priuata, hodie esse poenas abusus sacratissimæ Coenæ.

At dicat fortè aliquis. Quid mea refert? ipsius res agitur, qui indignè Coenam sumit. Cur ego luerem aliena delicta? Tua permagni refert. Deus collocavit te in tua Ecclesia, ut eam pascas, non ut eam destruas, mactes & dilanies. Quod sane facis, quando sine delectu pijs & impijs, offers sacrum coenæ mysterium.

Laudatur meritò Ambrosius, qui ne Theodosio quidem Imperatori pepercit: quem ad sacram coenam non admisit, priusquam poenitentiam magnæ illius cladis egit, cuius autor fuit.

Consulo itaq; pastori ut diligenter discernat inter oves Christi veras. & larvatas: ne sibi iudicium grauius accersat.

Hactenus breuiter admonui, quinam sint à sacra Coena arcendi.

Iam quia in nostris Ecclesijs nemo ad sacram huius coenæ communionem admittitur, nisi qui antea se suo pastori exami-

nan.

nandum exhibuerit, paucis pastori meum de examine consilium communicare volo: quod ut distinctius habeatur, in has quinque partes distribuam, quæ sunt:

PRIMA. Vitæ eius, qui examinabitur, præteritæ consideratio.

SECUNDA. Colloquium pastoris cum eo, qui ad Cœnam se admitti expetit.

TERTIA. Consolatio pœnitentis.

QUARTA. Absolutio.

QUINTA. Admonitio, qua soluitur examen.

CONSIDERATIO præteritæ vitæ eius, qui est examinandus, diligenter est observanda pastori. Inde enim intelligi potest, quibus potissimum morbis aliquis obnoxius est. Considerabit ætatem, & quibus vicijis maximè qualibet ætas est exposita: considerabit sexum, artificium & vitæ genus: observabit, an coniunx quis sit, an iniunx, an in Magistratu, aut sub Magistratu, an dives, aut pauper. Nam pro hac diversitate homines alij alijs laborant vicijis. Hæ igitur circumstantiæ pastori nequaquam negligendæ sunt.

COLLOQUIUM sequitur, in quo si pastor dubitat de confessione, aut profectu alicuius in doctrina Catechismi, omnium primum requiritur enumeratio Decalogi,

N 2

symbo.

symboli apostolici, orationis Dominicæ, & doctrinæ vtriusq; Sacramenti. Hic qui deficit, à cœna arcendus est, donec rectius institutus fuerit. Est enim indignū, cum ad participationem cœnæ Dominicæ admittere, qui elementa pietatis non nouit recitare.

Verū cum quis nouit hæc dextrè recitare, post recitationem, de poenitentia agatur. Et quærendum est, an vero sensu peccatorum suorum tangatur, & an doleat ipse, quòd Deum suis horrendis peccatis offenderit. Hic si pastor vllos errores noverit in vita eius cum quo agit, debet eos candidè aperire, perinde ac medicus, qui ægroto morbos exponit, quò libentiùs medicinam recipiat ægrotus, ac sanitati restituatur, quam vnicè expetit. Deinde quæret an sereus emendare velit.

Hoc autem intelligi volo de erroribus communibus, qui non videntur excommunicatione corrigendi. Nam flagitia publicam poenitentiam requirunt, vel saltem petitionem condonationis ab Ecclesia. Sed de hac re suo loco.

Si offertur mercator, potest pastor de vicijs vsitatis in mercatoribus interrogare. Si iuuenis, quærat de ijs, quæ iuuentuti solent accidere, & sic de alijs.

Porrò hic etiam consulerem, vt propositis

fitis præceptis Decalogi, ordine quærere-
tur de obœdientia ergà singula, qua ratio-
ne homo confitens deduceretur commo-
dissimè in cognitionem sui.

Postquam autem peccati confessio est
facta, grauibis verbis pastor exponet rea-
tus turpitudinem & magnitudinem. De-
inde indicabit, quanta sit ira Dei & male-
dictio super peccatores non agentes pœni-
tentiam.

Hic si animaduertit pastor, hominem
cum quo agit, seria duci pœnitentia, & ve-
ro dolore propter peccatum tangi, quæ-
rat an aliquod remedium aduersus hanc
iram Dei & maledictionem nouerit: qui si
responderit in solo Christo remedium esse
aduersus mortem & damnationem, pastor
debet hoc responsum Scripturę dictis con-
firmare, & graui oratione ostendere, quòd
Christus venerit in mundum peccatores
saluos facere.

Iam tertio loco addet pastor CONSOLA-
TIONEM per dicta Scripturæ & exempla,
ostendet voluntatem Dei esse, vt homo
peccator non pereat, sed conuertatur & vi-
uat. Ita enim scriptum est: Nolo mortem
(ait Dominus) peccatoris, sed vt conuer-
tatur & viuat. Ostendet voluntatem Chri-
sti esse, vt omnes laborantes sub mole pec-

N 3

cati,

cati, ad se veniant. Ait enim: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam. Ostendet Angelis in cœlo gaudium esse ex pœnitentia peccatorum. Ostendet serium & vniuersale mandatum Christi esse, vocari omnes ad pœnitentiam. Ostendet *λύτρον* Christi sufficere pro peccatis totius mundi, ideoq; non esse cuiquam desperandum, ob peccatorum suorum magnitudinem. Nam hoc principium immotum est: Gratia exuperat peccatum. Hoc dictum inculcabit: Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non peccet, sed habeat vitam æternam.

Hæc illustrabit exemplis: atq; imprimis utile esset accommodare exempla personis congruentia, cum quibus colloquium institutum est: vt auaro pœnitenti, exemplum Zachei: aulico, Centurionis: homicidæ, Daudidis: meretrici, Magdalena: blasphemo, Manassis: pauperi à morbis exhausto, mulieris laborantis sanguinis profluvio, & sic de alijs.

ABSOLVTIO quarto loco sequitur. Hic quæret pastor, an confitens Christum sibi propitium esse statuatur, & an verè credat in Christum mediatorem. Quod vbi sincerè affirmauerit, pastor inferet eum
iam

iam in cœlis coram tribunali Dei absolutum esse, & in gratiam receptum. Hæc enim est immota veritas: Omnis qui credit in filium, habet vitam æternam.

Hûc addat hanc vel similem formam, manu capiti eius qui absoluitur imposita, sine tamen superstitione.

Cùm mi fili non solùm te peccatorem & reum agnosceis, seriò dolens quòd Deum horrendis tuis peccatis offenderis: verum etiam ctedis promissioni Euangelij de remissione peccatorum, & voci Christi, pronunciantis eum qui credit habere vitam æternam, & promittentis ratum fore in cœlo, quicquid solutum fuerit in terra: Ego testor te remissionem tuorum peccatorum habere, quam tibi vice Christi annuncio, atq; adeò, vt minister Dei in Euangelio filij ipsius, te absolutum pronuncio, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. AMEN.

Iam quinto loco addatur *ADMONITIO*, vt caueat absolutus ab insidijs Diaboli, a nequitia & malis exemplis mundi, ab insidijs propriæ carnis: admonetur, vt exerceat se in pietate, continuè oret, fugiat mala sodalitia, abstineat à crapula & ebrietate: ostendatur præterea, quàm periculosum sit sæpius in eadem peccata relabi: recitentur

exempla eorum, qui lapsi, non sunt reuersi per pœnitentiam. Adhæc admoneatur de suo officio, vt illud gnauiter agat, neminem defraudet, aut in negotio circumueniat, vt pro ratione suarum facultatum, sit liberalis in pauperes.

Hæc aptari debent pro ratione & conditione eorum, cum quibus agitur.

Atq; hæcenus de secunda parte officij pastoralis. Sequitur tertia.

DE DISCIPLINA, QVA PASTOR SVVM GREGEM REGERE POSSIT.

MAGNA laus est disciplinæ Christianæ, cuius moderatio pastori potissimum incumbit. Quare Pastor hîc sedulus sit, ne sua culpa dissolutiores & languidiores reddantur auditores.

Via vitæ (inquit Salomon) custodientis disciplinam: & qui diligit disciplinam, diligit scientiam. Idem: Tene disciplinam, ne dimittas eam, custodi illam, quia illa est vita tua. Et rursus: Qui sapientiam & disciplinam abiicit, infœlix est.

Est autem Christiana disciplina assuefactio cùm interior, tùm exterior, qua homines assuefiunt ad pietatem, iusticiam, modestiam, & ad alias virtutes, quâq; in officio

officio continentur, ne quid vel errore, vel ignorantia, vel imitatione faciant, quod se hand decet.

Huius finis est, vt maneamus in Christo, & non ab eius corpore mystico abscindamur. Si vos manseritis (inquit Dominus) in sermone meo, verè discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos.

Est itaq; amanda disciplina, quæ nos continet in officio, ne à sermone Christi deficiamus.

Porrò disciplina hæc absoluitur instructione & correctione.

INSTRUCTIO præceptis & regulis continetur, quarum mensura est verbum Dei.

CORRECTIO est emendatio errorum incidentium in moribus.

Disciplina, vt ex definitione quam posuimus apparet, est duplex: Interna & externa.

INTERNA est mentis, cogitationum, affectuum, voluntatis. Hæc diligenter commendanda est auditoribus.

EXTERNA est linguæ, gestuum, vestitus, &c.

De vtraq; suprà dictum est. Vnde pastor desumat & accommodet auditoribus, quæ congruere animaduertit.

N 5

Verum

Verum quia hoc loco potissimum agitur de disciplina Ecclesiastica, quæ ad iurisdictionem pertinet: volo consilium meum pastori breuiter communicare, quod si secutus fuerit, non operam ut spero ludet.

Monui supra, disciplinam absolui duabus rebus, instructione & correctione. De instructione, quæ continetur præceptis vitæ, quæ traduntur in Decalogo, nihil hoc loco dicemus: sed tantum de correctione præcepta dabimus.

Nunc autem cum omnis correctio erratorum est, modus correctionis ex erratorum differentiis dependet.

Sunt autem differentia duplex. Quædam enim errata sunt delicta, quædam crimina.

DELICTA, à quibus in hac infirmitate humanæ naturæ nemo ruit esse potest, admonitionibus & castigationibus corrigere studebit pastor: Debet enim diligentem rationem habere vitæ cuiusq;, & statim ubi animaduertit aliquem non recta, ut decet, via incedere, eum mox admonebit, & conabitur reuocare, priusquam in præcipitium ventum fuerit.

CRIMINA, ut sunt libidines, adulteria, tyrannis, vis, sceler à veritate abducetes, &c. è quibus scandalum publicè oritur,

tur, opus habent asperiore curatione.

Si quis ergò facinus & crimen perpetraverit, pastor facinorosum ad conuersionem, seriò & grauitè hortabitur: idq; non semel aut iterùm, sed sæpiùs: nec asperè nimis, sed paternè, indicato periculo & scandalo.

Deinde, si frustrà laborem admonitionis paternè suscepisse videtur, alia tentanda est via: vocabitur facinorosus ad consistorium, in quo ad minimum sint duo aut tres vicini parochi, & aliqui ex honestioribus parochianis.

In hoc consistorio admonendus est facinorosus grauitè, ostendendum est ei, quanto scandalo Deum & Ecclesiam offenderit.

Hic aut resipiscit facinorosus, aut manet contumax in suo peccato. Pro hac diuersitate pœnitentis, aut non pœnitentis, agendum est cum illo.

Quomodo agendum est cum facinoroso pœnitente? Facinorosum, qui post admonitionem promittit emendationem, pastor non facilè recipere debet, sine singulari exploratione. Exploratio autem hæc fieri potest hoc modo.

Aliquot diebus post promissam emendationem, pastor vocabit pœnitentem ad se,
& sc.

& seuerè eum monebit de ira Dei aduersus peccatum, & ad veram pœnitentiam eum adhortabitur, donec viderit certissima pœnitentiæ veræ signa. Nam qui simulantes pœnitentiam admittunt, ad publicam absolutionem, magno periculo reum exponunt, & non satis grauiter officio funguntur.

Deinde reo significabit, cùm Ecclesiam scandalo conturbârit, publicè veniam ab Ecclesia petendam esse.

Quod si se libenter id facturum promiserit, constituet ei diem certum, qua assumtis aliquot honestis viris coram se appareat.

Adhæc præsentibus testibus interrogandus est reus, an Magistratum politicum, & aduersam partem (si scelus est commissum publicum, offendens Magistratum & proximum lædens iniuria,) placauerit. Quod si ait, producet testimonia. Si neget, mittendus est ad Magistratum, & ad partem læsam, priusquam ad publicam absolutionem admittatur.

His iam ritè & ordine peractis, constituet pastor facinoroso diem, qua compareat in cætu Ecclesiastico, si publicè factum ipsius innotuit: (alioqui in consistorio aut priuata domo præsentibus testibus potest fieri absolutio) ibi pastor facinorosum colloca-

locatum ante altare, finita concione & admonita plebe, interrogare poterit hoc ordine.

PRIMUM, an fateatur à se commissum, quod illi obiectum est, cuiusq; nomine publicè accusatur.

SECUNDO, an peccati commissi cum poeniteat, quod & voce & signis testabitur.

TERTIO, an cupiat redire in amicitiam cum Ecclesia, quam scandalo læserat, & cupiat absolutionem.

QUARTO, an seriò constituerit adiuvante Deo, vitam suam emendare, & an hoc se facturum promittat.

QUINTO, an seriò ab Ecclesia petat veniam.

Hic potest reo mandari, vt catechesin recitet: quo facto vertat se reus ad populum, & hac ratione petat veniam.

EGO miser peccator, fateor me Deum & Ecclesiam meo peccato offendisse. Quare vos rogo omnes, vt mihi hunc meum lapsum propter Christum condonetis. Promitto adiuvante Deo emendationem.

Hic addat pastor admonitionem, de voluntate Dei recipientis peccatores, & de gaudio, quod est Angelis in cœlo super vno peccatore poenitentiam agente, & hortabitur populum, vt ex animo ignoscat quod

quod commissum est, iubebitq; vt cum Angelis Dei gaudeant, quod qui perditus erat redierit.

His peractis, interrogabit pastor confitentem, an verè statuatur Deum sibi remittere peccatum suum, & cum responderet verè se id credere, iubebit pastor, vt genua flectat poenitens, ac ita eum absoluat.

ABSOLUTIONIS FORMULA.

EGO minister Dei in Euangelio *IESV CHRISTI*, auctoritate Euangelij & mandato Christi, te poenitentem & confugientem ad misericordiam Dei propter Christum, pronuncio receptum esse in gratiam à Deo, & te absolutum ab omnibus peccatis tuis testor in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen. Vade, & noli amplius peccare, ne tibi aliquid deterius fiat.

Hæc disciplina utilis videtur, & digna quæ in Ecclesia prudenter seruetur, vbi facinorosus admonitus agat seriam poenitentiam.

Huc tamen addo, quod interdum circumstantiæ personæ & facti requirant aliquam mitigationem: videlicet vt pastor tantum deprecetur ab Ecclesia commissum scelus, idq; nomine ipsius qui peccauit. Sed hoc relinquo prudentiæ pastoris, qui adificat.

ficationem quaret, & non destructionem, quem in grauibz causis consilio superatendentis regi cupio.

QVOMODO AGENDVM CVM FACINOROSO NON AGENTE POENITENTIAM POST ADMONITIONEM.

QVANDO facinorosus conuictus non agit poenitentiam, sed pergit in sua contumacia, debet pastor subinde eum admonere, vt tandem poenitentia ducatur. Quod si frustra fecerit, ad extremum remedium, nempe ad excommunicationem confugiendum est.

Est autem vt communio, ita excommunicatio multiplex, nec melius qua sit ratio excommunicationis intelligitur, quam excommunicationis collatione. Est itaq; communio triplex: Spiritualis, sacramentalis, moralis.

SPIRITVALIS communio est qua cum omnibus renatis communicamus, & participes sumus Spiritus Christi, vt eiusdem mystici corporis membra. cuius caput est Christus. In hac communione est, quicumq; credit in Iesum Christum, & retinet fidem & bonam conscientiam. In hac fuit Naaman Syrus, etsi corpore erat in impia aula.

SACRAMENTALIS tantum, est hypocrita.

critarum, qui in Sacramentis nobiscum communicant, sicut Iudas Cœnæ Domini-
cæ cum reliquis discipulis particeps fuit.

MORALIS, est qua homines in ciuili-
bus moribus inter se sociantur, siue eius-
dem sunt religionis, siue diuersæ.

Huic triplici communioni opponitur
triplex excommunicatio: Spiritualis, Sa-
cramentalis, Moralis.

*SPIRITVALIS EXCOMMVNICA-
TIO* est, qua excluditur homo à commu-
nione Corporis Christi mystici, hoc fit
naufragio fidei & mala conscientia.

*SACRAMENTALIS EXCOMMVNICA-
TIO* est, qua alicui interdicitur sacræ
Cœnæ vsus: quod fit propter impœniten-
tiam.

MORALIS EXCOMMVNICATIO est,
qua is, qui scandalo Ecclesiam offendit,
à societate & familiari cum pijs conuictu
arceatur.

Primum genus penes solum Deum
est, qui membra mortua abscindit à cor-
pore filij sui.

Secundum penes pastorem est, qui non
porriget sacram cœnam, quos nouit viuere
sine pœnitentia.

Tertium est censuræ Ecclesiasticæ, qua
senatus Ecclesiasticus ordine & modo ser-
uato,

uato, excludit aliquem ex suo coetu per sententiam.

Quantum ad primum excommunicationis genus attinet, parochi siue pastoris officium est, perpetuò hortari suos auditores, vt studeant retinere fidem & bonam conscientiam, ne se ipsi à corpore Christi abscindant. Quarum illa retinetur meditatione beneficiorum Christi, & pæcatione: hæc fulcitur quatuor quasi fulcris, fiducia Christi, qua statuitur peccatum remissum esse, bono proposito, quo abijcitur peccandi voluntas, ardenti desiderio, vitam in posterum approbandi Deo: & sancta vocationis cura.

Vt in hac communione corporis Christi spirituali maneant sui auditores, pastor excubias ager, nihil non faciens quò eos exhortationibus & monitionibus, contineat in officio.

Verùm cum aliquod facinus commissum deprehenditur in certo autore, vt furtum, homicidium, aut quoduis damnum clam perpetratum, pastor debet post concionem primum narrare factum, quod designatum est. Deinde, summa cum grauitate deplorare, quòd autores talium facinorum delitescant in Ecclesia, & venditent se pro vitiis Christi, & vitiis Christi membris, qui
O tamen

tamen reuera mortui sunt, & exuerunt se Christo suo scelere. Tertiò publicè testabitur eum, qui facinus perpetravit, se mancipasse Satanæ, cum quo æternum peribit, nisi per pœnitentiam fuerit Deo reconciliatus. Quartò, subiiciat exhortationem, vt quisquis sit, damnum resarciat, ac redeat ad Deum per veram pœnitentiam, quò rursus viuum Christi membrum fieri possit. Quòd si is qui facinus perpetravit aliquando resipiscat, ac ad pastorem veniat, cupiens consilium: Pastor hîc singulari prudentia aget, ac imprimis cauebit, ne prodat alijs, quod sibi soli innotuit.

Si furtum designatum fuit, interrogandus est reus, an res adhuc salua sit, an perierit. Si salua est, hortabitur vt restituat clàm, quod clàm abstulit, sin perijt, interrogandus est, an sit soluendo, an non. Si sit soluendo, pastor circumspectè aget cum eo, qui rem amisit, petetq; vt accepta satisfactione sit contentus. Hic si voluerit esse contentus, pastor à reo acceptam solutionem tradat ei, qui damnum passus erat.

At dicas: Quod suades habet periculum non leue coniunctum. Sit sanè ita. Quis, quæso, potest curam Ecclesiæ habere, & rationem salutis singulorum membrorum in Ecclesia sine periculo? si quis velit

velit te cogere, vt reueles quod tibi innotuit, potius mortem oppetito, quàm vt reum prodas.

Verùm si reus soluendo non fuerit, ad poenitentiam tamen est excitandus, & monstrandum, si viderit reum duci seria poenitentia, quòd gratia superet peccatum, & multis Scripturæ testimonijs & exemplis est erigendus, ne desperet: qui cum fateatur se credere remissionem peccatorum, absoluendus est priuatim, & monendus, vt in posterum sibi caueat à Satanæ laqueis.

Porro, si damno satisfactum fuerit, potest pastor publicè significare, quòd qui furtum aut damnum commisit, ducatur poenitentia, hortabiturq; populum ad gratiarum actionem, quòd is qui è corpore Christi mystico se excluserat, iam resipiscat, & corpori Christi rursus insertus sit.

Cæterum si homicidium est commissum, pastor rem occultabit quidem, sed hortabitur reum, vt amicorum opera studeat amicos occisi placare. Quod si voluerit, debet pastor dare operam apud Magistratum, & eos qui læsi sunt, vt admittant transactionem. Qui si hoc facere noluerint, pastor illis omisilis, debet cum reo agere, & longo tempore explorare, an verè cum poeniteat, qui homicidium perpetra-

uit Quod cùm deprehenderit pastor, absoluat reum ad misericordiam cōfugientem.

Neq; enim debet curator animarum, regimen Ecclesiæ & politicam administrationem confundere. Non debet alterum pedem in suggesto, alium in curia habere: sed suum officium esse cogitabit, omnes Deo lucrificare, & imitari bonum pastorem, qui non mox mactat ægrotam ouiculam, sed sanat quantum in se est: qui contrà facit, non pastor est, sed lupus potius.

Quantum autem ad secundum excommunicationis genus, quo quis arcetur à sacramento sacrae coenæ, attinet, sciat pastor, quòd impœnitentibus, qui consuetudinis causa Sacramenta percipere volunt, non debeat porrigere sacrum corpus Christi, & sacrum eius sanguinem: quemadmodum suprà admonui.

Exempli causa: Si quis vel potator est, vel auarè agit, vel durius cum vxore aut familia versatur, aut etiam aliquod aliud, quod non decet Christianum, sectatur studium: talis si venerit ad pastorem, non debet ad communionem coenæ recipi à pastore, priusquam pastor viderit emendationem. Non hîc habebit rationem personæ, sed ministerij sui, non timebit inimicitiam, non odium, non amissionem facultatum,

tum, non exilium, non mortem, sed Deum timebit, cuius vicem gerit, & Christum, pro quo legatione fungitur. Helias non pepercit Achab impio. Ieremias non fractus est minis tyranni. Ambrosius diadema Theodosij non horruit. Baptista maiestate Herodis non est absteritus. Breuiter qui hinc timore succumbit, non est pastor, sed mercenarius, vt nihil dicam durius.

Restat tertium excommunicationis genus, quod potissimum ad disciplinam & censuram Ecclesiasticam pertinet. Huius fines cognitos habeat pastor. Deinde excommunicationis legitimam rationem teneat.

In omni excommunicatione spectanda sunt tria: Deus, ciues Ecclesiæ, impœnitens homo.

Cum Deum respicis, conandum est, ne cum Dei contumelia inter Christianos nominetur, qui turpem & flagitiosam vitam degit.

Cum ciues Ecclesiæ attendis, hæc cura subibit animum pij pastoris, ne assidua malorum consuetudine boni corrumpantur.

At cum intueris lapsum & deficientem ab Ecclesia, eò spectabit omnis pastoris conatus, vt reus suffusus pudore resipiscat tandem, ac Ecclesiæ reconcilietur.

Hos tres excommunicationis fines ha-

bebit in conspectu pastor, qui omnes ad ædificationem Ecclesiæ faciunt, ad quam referri debet excommunicatio.

Vt autem legitima ratio excommunicationis teneatur, tenendæ sunt sequentes regulæ.

PRIMA. Pastor solus, sententia in reum à senatu Ecclesiastico non lata, neminem excommunicare debet. Muneris tamen huius est, vt facinorosum ad conuersionem adhortetur. Huius regulæ & ratio & finis spectanda sunt. Ratio est, quia æquitas postulat, vt examinetur res in iudicio, & cognoscatur, priusquam feratur sententia. Finis est, ne vnius affectu res geri tanta videatur: qua ratione facilè in contemptum abiret excommunicatio.

Sed fortè hîc obijciat pastor, non talem senatum constitutum esse in his locis, vt ab eo feratur contra facinorosum sententia. Equidem fateor me optare ordinarium Senatum, penes quem censura morum esset, sed vix id sperare possum in hac turba & senecta Ecclesiæ. Quare pastori hoc do consilium, vt loco Senatus deligat sibi tres ad minimum viros cordatos & pios, cum quibus conferat, & quorum sententiam audiat. Verùm si pastor in sua parochia neminem habet, cuius consilio in
tanta

tanta re tutò vti poterit, rem deferat ad præpositum, & duos alios pastores eius prouincia, in qua habitat pastor: coram his compareat facinorosus, ac examinetur. Hi conuictum horrentur ad pœnitentiam. Qui si supplex pœnitentiam promittit, agendum est cum illo, vt suprâ ostensum est. Si autem non resipiscat conuictus, semel atq; iterùm è suggesto significetur, esse hominem talem, qui contumaciter se gerit, post piam & paternam admonitionem, & conuictionem criminis: & simul hortetur pastor populum ad preces pro facinoroso, vt Deus illum conuertere dignetur.

At si iste adhuc permanserit contumax, iterùm sistendus est coram deputatis censoribus, à quibus grauissimè admonebitur, additis minis. Quòd si adhuc manserit rebellis, non amplius conuiuendum est. Hic putridum membrum ense Ecclesiæ rescandum est, ne pars sincera trahatur. Hic locum habebunt noti versiculi:

Morbida facta pecus totum corrumpit ouile:

Ne maculet alias est separanda grege.

Proximo itaq; die Dominico excommunicationis sententia publicabitur. Hoc modo.

SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS.

O 4

CHA

CHARISSIMI fratres, notum est vobis (proh dolor) quomodo quidam de nostro coetu N. nomine, Ecclesiam nostram scandalo offenderit, perpetrando N. Qui etsi à me pastore suo priuatim est admonitus, non semel, sed aliquoties, & apud Senatum Ecclesiasticum conuictus est de suo flagitio, quod vobis etiam publica fama innotuit, manet tamen contumax & rebellis, nec vlla poenitudine sui flagitij tangitur. Quapropter cum se à spirituali corporis Christi communione absciderit, nec admonitus & obiurgatus resipiscat: Ego minister Euangelij, autoritate & mandato Christi, vobis mecum in nomine Domini nostri Iesu Christi congregatis, declaro istum N. qui ita se subiecit Sathanæ, exclusum esse ab Ecclesia filij Dei, ac eum fugiendum tanquam Ethnicum pronuncio, in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti, Amen.

Iam vos fratres dilecti, caute ne commercium habeatis cum isto. Sit vobis donec resipiscat, veluti Ethnicus & Publicanus, qui sua culpa ius ciuitatis Christianæ ac familiæ Dei amisit: vt vel isto pacto, cum tandem sui flagitij pudeat ac resipiscat. Vos insuper oro, vt vigiletis & oretis, ne Diabolus aliquem vestrum simili laqueo capiat, atq; caueatis ab istius consortio, ne eius

ne eius veneno inficiamini. Neq; tamen
vt inimicum eum ducatis, sed admonete
subindè vt resipiscat.

Cùm autem huiusmodi excommuni-
catus, sit iam tanquam Ethnicus & Publi-
canus, imò Sathanæ mancipium, debet pa-
stor adhuc operam dare, vt eum à sua via
pessima reuocare possit. Nam vt Christus
Ethnicos & peccatores inuitat ad pœni-
tentiam: ita nostrum officium est, qui in
ministerio Euangelij sumus, vt perpetuò
operam demus, quò aberrantes ab ouili
Christi reuocare possimus. Non ergò de-
bemus odisse huiusmodi, sed eius vicem
dolere, Deumq; precari, vt mortuum vi-
uificet, ac perditum restituat.

Hûc adiiciam regulas duas, quas utili-
ter sequi poterunt censores morum, ac
Iudices Ecclesiastici.

PRIOR est de peccatis in multitudinem
grassantibus, qualia sunt (proh dolor) in
hoc regno, ebrietas, luxus vestium, comef-
sationes, &c. de his sequenda est regula.
Non asperè (inquit Augustinus) quantùm
existimo, non duriter, non modò imperio
sola ista tolluntur, magis docendo quàm iu-
bendo, magis monendo quàm minando.
Sic enim agendū est cum multitudine pec-
cantiū. Hæc regula concluditur ex finibus

O 5 excom.

excommunicationis suprà positis. Nam si hîc pastor excommunicationis fulmē mitteret, magis turbaret paucos bonos infirmos, quàm corrigeret multos animosos malos. Interim tamen pastor non desinet ea damnare, quæ Deus sua voce damnat.

POSTERIOR regula est de paucorum flagitijs. Seueritas exercenda est in peccata paucorum. Iusta huius regulæ ratio est. Nam & hac ratione castigantur pauci, qui peccârunt, & multi infontes sibi in posterum melius cauent.

Pastor autem regulam Augustini sequatur: In corripiendis fratribus misericorditer corripiat homo quod potest: quod autem non potest, patienter ferat, ac cum dilectione gemat ac lugeat. Item: Quisquis (vt ait idem sanctus pater) quod potest arguendo corrigit: vel quod corrigere non potest, saluo pacis vinculo excludit: vel quod saluo pacis vinculo excludere non potest, æquitate improbat, firmitate supportat, hic à maledictione liber & solutus est. Ita enim eradicanda sunt zizania, ne frumenta lædantur.

Hoc consilium Augustini sequantur pii pastores in hac peruersitate morum, omni ferè disciplina enervata.

Hæc sint dicta de modo regendi Ecclesiam

fiam externa disciplina. Nam de indictio-
ne precum, ieiunij publici, non est quod ali-
quid præscribam, nisi quod edicto regio, &
gubernatorum Ecclesiæ, obtemperandum
censeam.

DE PRECATIONE PASTO-
RIS PRO GREGE.

QUARTA pars officij pastoralis, est, e-
xemplo Christi, Prophetarum & A-
postolorum, oratione suū gregem pascere:
hoc est, vt gratias agat Deo cū fructum
verbi videat, & oret Deum, vt suis conati-
bus aspiret in salutem gregis, ac perpetuis
gemitibus gregem principi pastori Christo
commendet, Apostolus Thessalonicensi-
bus scribens ait: Gratias agere debemus Deo
semper pro vobis fratres, quemadmodum
dignum est. Primo loco dicit, debemus:
qua voce debitum officium pastoris notat.
Deinde ait: quemadmodum dignum est,
significans indignè pastoris officio fungi
eum, qui hoc debitum non soluit. Exem-
plo ergò Pauli pastor orabit, vt Dominus
dirigat corda suorum auditorum ad chari-
tatem Dei, expectationem Christi, vt con-
foletur corda eorum, & stabiliat eos in om-
ni sermone & opere bono, vt dignetur eos
sancta illa vocatione, ad quam per Euan-
gelium

gelium vocati sunt, & compleat omnem suæ bonitatis gratuitam beneuolentiam, & opus fidei potenter: vt glorificetur nomen Domini nostri Iesu Christi in ijs ex gratia Dei nostri.

Aget & gratias Deo pastor, quando animaduertit augescere fidem auditorum suorum, & abundare mutuam inter ipsos charitatem.

Et si autem multæ incidunt necessitates, quæ ardentem inuocationem requirunt: possunt tamen preces pastoris in quatuor ordines distribui, vt primus sit, pro sanctificando nomine Dei, per totum orbem terrarum. Secundus, pro gubernatoribus rerum publicarum in vniuersum. Tertius, pro Ecclesia sibi commissa. Quartus, prout casus se offerunt varij, & tempus postulat. Hûc aliquot exempli causa formulas subiiciemus.

FORMVLA PRECANDI PRO SANCTIFICANDO NOMINE DEI, PER TOTVM ORBEM.

DEVS misericors Pater, Pater Domini nostri Iesu Christi, ago tibi gratias toto pectore, quod tibi eligas Ecclesiam in vniuerso orbe, vt sit templum, tuum nomen celebrans, precor suppliciter, vt auertas & in nihi-

in
D
ve
h
A
sti
di
ali
tu
un
gli
ste
on
ag
A
tui
ni
sta
eti
tu
m
no
bo
mi
lau
ra
eiu
rat
fes

in nihilum redigas omnium hominum & Diabolorum technas, qui vel opera tua vel virtutes obscurare volunt, vel tribuunt hominibus aut Diabolo quod tuum est. Auerte, quæso, corruptelas doctrinæ cœlestis & Sacramentorum, tyrannidem impediendum cursum Euangelij, hæreses, & alia, quibus vera tui noticia, vel corrumpitur, vel omninò aboleretur: auerte epicureum contemptum tui nominis, barbaram negligentiam, academicam dubitationem, stoicam ἀσophύιαμ: auerte ingratitudinem omnium hominum, qui te Deum vel non agnoscunt, vel agnitum non prædicant. Auerte profanam vsurpationem nominis tui, hoc est, impuritatem morum, & nominis tui sacrilegam vsurpationem: ac præsta, quæso, vt in toto terrarum orbe, sanctificetur nomen tuum: vt secundum opus tuum, sit nomen tuum: vt secundum nomen tuum, sit apud omnes nationes terræ noticia tui: vt secundum noticiam ex verbo & operibus tuis, sit fiducia omnium hominum in te: vt secundum fiduciam, sit laus tua, & celebratio in omnes fines terræ: vt secundum laudem nominis tui, sit eiusdem vsurpatione inter homines, per veram inuocationem, prædicationem, confessionem. Quæ quia sine verbo haberi non possunt,

possunt, mitte tua dona de cœlo, conserua ministerium, verum vsum Sacramento-
rum, & sanctam disciplinam, precor vt
indies magis ac magis accrescat numerus
ciuium regni tui, quo tuum nomen latè
propagetur ac celebretur. Tibi soli Deo,
qui es Pater, Filius, & Spiritus sanctus, sit
honor, virtus & gloria, in secula seculo-
rum, Amen.

FORMVLA PRECANDI PRO
MAGISTRATV ET ALIIS
VITAE NECESSITATIBVS.

OMNIPOTENS æterne pater, in no-
mine filij tui te inuoco, ac precor vt
auertas bella, conserues leges & iudicia, im-
pedias & *ῥαξία* in omnibus ordinibus & sta-
tibus hominum. Auerte quæso, morbos, ste-
rilitatem terræ, Ethnicam sollicitudinem,
& asininam ignauiam: fac ne irretiamur
tentationibus, & laqueis Diaboli, ob cupi-
ditatem rerum huius vitæ. Auerte cyclo-
picam ingratitude, & abusum rerum,
ne tuis donis in luxum, voluptatem, ebric-
tatem, superbiam, & contemtum paupe-
rum abutamur. Breuiter, auerte omnem
iniuriam creaturarum tuarum, quas nobis
dedisti, vt illis vtamur in tuam gloriam &
nostram vtilitatem, in vero timore nomi-
nis

ni
&
tu
m
sa
bu
spe
co
nit
tat
tua
gul
off
qu
no
nu
tiff
cu
no
rur
lau

C
san
qua

nis tui cum gratiarum actione. Da bonos
& fideles rerum publicarum gubernatores,
tuere omnes status, assis imperijs, œcono-
mijis, & politijs. Da Regi nostro Spiritum
sanctum tuum, & sapientiam: da senatori-
bus regni salutaria consilia: concede pro-
speram valetudinem: fecunda terram, da
commodas tempestates, pluuiam, & sere-
nitatem, pro rerum nascentium commodi-
tate: largire fructibus terræ virtutem, per
tuam benedictionem: fac ut patres familias
gubernatores rerump. & alij, singuli suum
officium faciant, in timore tuo, & sancta
quadam cura. Da ut nostra sorte contenti,
nostris facultatibus, cum in nostrum bo-
num, tum in aliorum commodum, & po-
tissimum in tuam gloriam rectè utamur,
cum summa gratitudine, inuocatione tui
nominis, gratiarum actione, ac beneficio-
rum tuorum prædicatione. Tibi sit honor,
laus, gratiarum actio, in secula, Amen.

FORMVLA PRECANDI PRO
ECCLESIA PASTORI
COMMISSA.

CLEMENTISSIME Pater cœlestis, cum
Ecclesia filij tui sit tuus ager, & tuum
sanctum verbum sit semen viuum: auerte,
quæso, Diabolū, seminantem zizania falsæ
doctri-

doctrinæ & prauorum morum, ne nomen
tuum apud profanos profanetur & blas-
phemetur: ædifica spirituales montem
Zion, & Ierusalem cœlestem: inspira sin-
gulorum mentibus veram noticiam tui:
rege cogitationes nostras tuo verbo: ac-
cende affectus puros & castos: reforma
magis magisq; voluntatem omnium: da vt
omnes caueant scandala, vt omnes pieta-
ti erga te, & mutux dilectioni studeant.
Auge spem in omnibus promissorum bo-
norum, daq; vt tandem per Iesum Chri-
stū beata immortalitate donemur, Amen.

Reliquus est ordo precantium, quas tem-
pus & casus varij offerunt: quarum formu-
læ commodè præscribi non possunt. Vt
ergo tempore & casu res offeruntur, ita
pietas pastoris prorumpet, nunc in gratia-
rum actionem, si quid læti affertur: nunc
in preces, si quid necessitas exigit præsens.

DE CVRA PASTORIS PRO
PAUPERIBVS.

QVIBVS rationibus pastor impelli de-
beat ad præstandam eleemosynam
de suis facultatibus, suprà, cum de pa-
storis domestica disciplina ageremus, dictū
est: easdem rationes accomodet ipse audi-
toribus suis, & sit sedulus, curet vt sint fide-
les pro-

les procuratores pauperum, vt sint liberales ad conferendum pro ratione facultatum, vt sit recta distributio, ne quod collatum est personis indignis conferatur.

In hac ergò re sit diligens pastor, cogitetq; officium suum esse, vt exemplo Apostolorum, curam pauperum, præsertim domesticorum fidei, habeat.

Porro quatuor sunt genera pauperum, quorum curam oportet pastorem habere.

• Horum *PRIMUM* est fratrum, qui exultant propter confessionem, aut alioqui fortunis spoliati sunt. Horum magnam curam habuisse Apostolos testantur Epistolæ ad Galatas, Romanos & Corinthios. *SECUNDUM* genus est scholasticorum, qui opus habent præsidij, ad continuanda studia Ecclesiæ utilia. *TERTIUM* genus est mendicorum, qui ostiatim victum quarunt, quorum (proh dolor) nimis magnus numerus est. *QUARTUM* est pauperum, qui tametsi publicè non mendicant: tamen res illorum domestica est magis tenuis, quàm vt inde ali commodè possint. Hic opus est magna prudentia, ne circumforaneis, pigris se venditantibus sub scholasticorum titulo, robustis mendicis, & potatoribus, qui potando consumunt quibus vxor & liberi ali deberent, conferatur eleemosyna.

P na.

na. Hic valeat regula Pauli: Qui non laborat, non manducet. Hortetur ergo pastor suos auditores, ut amanter complectantur pios exules, cogitentque de communi sorte filiorum Dei: ut pauperes scholasticos iuvent liberaliter, sed eos qui sibi fuerint commendati honestis testimonijs: ut mendicos pios subleuent: ut curam habeant eorum, quorum labores non sufficiant alendae familiae. Breuiter, fides & charitas sint eleemosynarum regulae.

QVOD PASTOR DEBEAT
ESSE FORMA GREGIS.

PAVLVS requirit à pastore, ut sit forma fidelium in doctrina & dilectione, &c. Et Petrus iubet, ut presbyteri sint exemplaria gregis. Huc illud Pauli: Estote imitatores mei sicuti ego Christi. Tunc enim (ut quidam ex Patribus dicit) Verbi semen facile germinat, quando hoc in audientis pectore pietas praedicantis rigat. Huc pertinet & illud Senecae: Animum non faciunt, qui animum non habent. Et Gregorius ait: Tantum debet actionem populi praecedere actio praesulis, quantum distare solet à grege vita pastoris. Vnde Augustinus: Talis eligatur pastor, ut eius respectu, caeteri grex dicantur. Et illud Grego-
rij:

rij: Pasce verbo, pasce exemplo, pasce subsidio. Pasce verbo prædicationis, doctè: pasce exemplo conuersationis, sanctè: pasce subsidio charitatis, piè.

Porro hûc pertinent omnia, quæ suprà dicta sunt de moribus pij pastoris. Debet enim pij pastoris vita, norma esse gregis. Vt quemadmodum vox pastoris est regula vitæ gregis: ita exemplum regulæ, pastoris mores esse debent.

In hoc ergò pastor incumbat, vt retineat fidem & bonam conscientiam, vt possit suos auditores cum Paulo exhortari ad officium præstandum, hoc modo: quæcunq; sunt vera, quæcunq; honesta, quæcunq; iusta, quæcunq; pura, quæcunq; amabilia, quæcunq; boni nominis: si qua virtus, & si qua laus, hæc cogitate, quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me.

Vides mi pastor quòd non tantùm ore doceat Apostolus, quid fieri oporteat, verum etiam iubeat suos auditores se intueri, tanquam formam & exemplar doctrinæ. Quem si tu imitatus fueris, cum Paulo olim perpetuum & latissimum percipies fructum.

QUAENAM SIT POTESTAS
PASTORIS.

P 2

ETSI

ETSI ex ijs quæ de officio pastoris dicta sunt, intelligi potest, quousq; se extendere iusdem potestas. Nam hæc partibus officij absoluitur: tamen operæ precium iudico, paucis ostendere, quibus terminis claudatur potestas pastoralis. Nam duo genera hominum video hîc non parùm peccare.

Sunt enim qui supra modum extollunt potestatem Ecclesiasticam. Sunt rursus qui hanc nimium contemnunt, ac prorsus ut nullius numeri, vilipendunt. Nos ergò nec illorum superbiam, nec horum ἀλγοςία approbantes, in medium nonnulla adducemus, de potestate pastoralis, quæ speramus bonos & cordatos viros nequaquam improbaturos.

Paulus Corinthijs scribens ait: Etsi amplius quidpiam gloriæ de potestate nostra, quam dedit Dominus nobis in ædificationem, & non in destructionem. His verbis Paulus primùm testatur, ministros verbi habere potestatem quandam, dum asseuerat eam potestatem ipsis traditam esse à Domino. Tùm addit finem huius potestatis, quæ est ædificatio. Postremò eandem restringit, ne quis ea ad destructionem abutatur. Nullam enim Dominus suis contulit potestatem, ad destructionem Ecclesiæ seu domus Dei, sed ad euertendum regnum tenebrarum. Hoc

Hoc ergò pastor primùm sciat, se subli-
mi potestate donatum esse. Deinde quod
hæc potestas, spectet ad ædificationẽ Eccle-
siæ & non destructionem. Habet autem pa-
stor hanc potestatem non vt Dominus *ἀν-
τιπρόσωπος*, sed vt œconomus Christi, qui o-
mnia ad nutũ Christi Domini ministrer.

Quoniam autem plura sunt potestatis
genera, hîc diligenter pastori spectandum
est, quæ sibi conueniat, & quæ non: ne vel
sibi ius vsurpet quod non habet, vel etiam
ius quod habet negligat & prætereat.

Est itaq; omnis potestas aut iuris, aut
officij, aut iusti & æqui, aut facti.

POTESTAS IURIS est, qua quis domi-
nium habet in res proprias, suo non alie-
no iuri subiectas. Vt facultates meæ, sunt
sub mea potestate, quia meo iuri & non
alieno sunt subiectæ. Habeo ergò in meas
res dominium & potestatem. Sic figu-
lus potestatem luti habet, Roma. 9. Et in
potestate Ananiæ erant agri quos vendi-
dit, Acto. 5.

Iam quæritur num pastor talem pote-
statem, hoc est, iuris, habeat in Ecclesiam.
Papa ait: Scriptura negat.

Christus Matthæi ultimo: Data est mi-
hi, inquit, omnis potestas in cœlo & in ter-
ra. Sed Papa dicit hanc ipsam sibi à Chri-

sto datam. Si Papa hanc habet, habuit eam ante ipsum Petrus, cuius successorem se esse gloriatur Papa.

Sed quid dicit Petrus? 1. Pet. 5. Non dominantes in clero. Et Paulus 2. Cor. 1. inquit: Non dominamur fidei vestræ.

Proinde qui hanc potestatem, hoc est, dominium in Ecclesiam sibi usurpant, Antichristi sunt, & non Christi ministri.

POTESTAS OFFICII est, quæ datur pastori ab eo cuius est minister. Hæc potestas non potest dari, nisi ab eo qui habet potestatem iuris, hoc est, nisi à Christo, qui solus habet in Ecclesiam plenum dominiū.

Hæc potestas de duabus rebus admonet pastorem. *PRIMUM*, ut ex officio agat, quæ Dominus ipsi imperavit. *DEINDE*, quòd ratum sit coram Christo Domino, quicquid facit pastor iuxta officij regulam.

Verum ut plenius intelligatur, qualis sit officij pastoralis potestas, notanda est hæc differentia: Quòd quædam potestas officij sit determinata, quædam indeterminata, quantum quidem ad modos attinet.

DETERMINATA potestas officij pastoralis est, quæ intra certos terminos clauditur, ita ut non liceat istos terminos transire. Hæc potestas eorum est, quæ certo verbo Dei expressa sunt. Huic enim verbo
nec

nec addere, nec adimere quicquam vlli mortalium licet. Hæc potestas sublimis est. De ea enim ita ait Christus: Qui vos audit, me audit. Qui vos spernit, me spernit. Quemadmodum enim legatus, cui committitur à principe suo, quid agendum sit ipsi & dicendum, legationis fines transgreditur, & fit reus male actæ legationis, si quicquam mandato principis vel addiderit, vel ademerit: ita minister Euangelij, si Euangelium Christi non purè prædicauerit, officio mala fide fungi conuincitur.

INDETERMINATA potestas officij pastoralis est, quæ in ijs rebus sita est, quæ non sunt expresso verbo Dei determinata à Domino. Verùm in hoc genere potestatis primùm sciendum est, quòd hac potestate fretus, non possit, aut non debeat aliquid constituere, quod expressis regulis verbi Dei repugnat, siue expressè siue implicite. Papa ordinat missas pro viuis & mortuis: sed hæc constitutio pugnat cum principio: frustra colitur Deus mandatis hominum. Idem iudicium esto de plærisque, quæ papatus admiratur, vt mysteria magna.

Deinde, debet quicquid ex hac potestate proficiscitur, pertinere non ad destructionem, sed ad ædificationem Ecclesiæ.

Præterea habet hæc potestas locum in

P 4

ceremo.

ceremonijs, & alijs quæ faciunt ad ordinem
& εὐχρησμίαν, in tractatione religionis, &
in externo Ecclesiæ regimine.

POTESTAS IUSTI ET AEQUI, est
qua licet vti pastori in ijs, quæ ipsi ex iusto
& æquo debentur. Potest ergò pastor vi-
ctum sibi debitum & ordinaria stipendia
exigere. Hæc potestas confirmatur multis
scripturæ testimonijs. Dignus est mercena-
rius mercede sua. Item: Dominus ordina-
uit, vt qui Euangelium prædicant, ex Euan-
gelio viuant.

Hæc potestas iusti & æqui cum officij
potestate cohæret. Qui enim officium non
facit, nec iure mercedem quærit, nec iustè
eam accipit. Viderint ergò Papistæ ociosi,
qua fronte tantos thesauros Ecclesiæ de-
uorant.

Verùm hîc sciendum est, quod tametsi
iustum & æquum est, si pastor debitam
mercedem à suis auditoribus expetit: ta-
men habet etiam potestatem remittendi
quod sibi iure debetur. Quemadmodum
exemplum Pauli apertè docet.

POTESTAS FACTI est facultas ea,
quæ ad officium pertinet faciendi. Hæc
potestas requirit, vt aliquis sit idoneus ad
officium pastorale: hoc est, vt pastor &
sciat & possit facere officium, atq; etiam
faciat.

faciat. Hūc pertinet cura Episcoporum, seu superattendentum. Nam & eorum qui recipiendi sunt ad ministerium, & eorum qui iam recepti sunt, curam habebit vigilans superattendens seu Episcopus: explorabit an eligendus sciat & possit facere officium, inspiciat an factus pastor officium ritē faciat.

Verū quoniam ad officium particulare Episcoporum deuenimus, adijciam duo, examen eorum qui sunt recipiendi ad ministerium, & visitationis capita.

Examen eorum qui sunt recipiendi ad ministeriū verbi, triplex esse debet: an sint docti, an mores tantæ functioni congruant, an sint ad faciendum officium idonei.

Doctrinæ corpus & partium analysin tenere oportet eum, qui ad officium pastorale admittendus est. Præcipua religionis capita teneat, cum definitionibus, diuisionibus, scripturæ sententijs, & exemplis de singulis. Teneat quoq; seriem historiarum sacrarum: argumenta singulorum librorum, in veteri & nouo Testamento.

Si quis obijciat, nimis rigidum examen futurum, si ista omnia à futuro parcho postularentur. Respondeo tam angusto officio non debere præfici rudes & imperitos, asinos, quales, proh dolor, multos in

P 5

mini-

ministerio Euangelij esse nouimus, & præcipuas obtinere parochias.

In moribus spectentur, educatio, vita acta, præsentis mores, testimonia aliorum. Breuiter, sint mores quales Paulus requirit, scribens Timotheo & Tito.

Vt quis sit idoneus, requiritur ætas iusta, & docendi donum.

Capita visitationis sunt:

1. An ministri suum officium faciant.
2. Exhortatio populi ad obœdientiam erga Euangelium.
3. Cura administrationis bonorum Ecclesiasticorum.
4. Commendatio pauperum apud populum: videlicet, vt singuli aliquid conferant in vsus pauperum.
5. Exhortatio, vt singuli suum officiũ faciant in timore Dei, fide & patientia, &c.

QVODNAM PRAEMIUM SIT PASTORIS RECTE PRAESTANTIS OFFICIUM.

PRAEMIUM pastoris rectè præstantis officium, duplex in scripturis inuenio. Vnum, quod in hac vita datur: alterum, quod promittitur in futura. Illud appellare licet temporale: hoc, æternum. Nam vt illud tempore clauditur: ita hoc æternum durat. Tem.

Temporalis præmij partes sunt quatuor: Victus, honor, bona conscientia, & donorum augmentum.

De his partibus ordine ex scripturis dicam, ut ijs pastor, tametsi principaliter ad officium præstandum cogitatione gloriæ Dei, & amore pastoris Christi, ut supra explicatum est, excitetur: tamen moueatur minus principaliter hisce præmij, quæ filius Dei ordinavit pastoribus. De victu ergo primum dicendum est.

VICTVM deberi pastoribus Paulus testatur in multis locis. Dicit enim constitutum esse à Domino, ut Euangelio serviens, de Euangelio vivat. Et Christus dicit Matthæi 10. Dignus est operarius mercede sua. Et Paulus rursus Galatis scribens, ait: Communicet autem qui instituitur in sermone ei, qui se instituit omnia bona. Neque hinc alienum est dictum, Deutero. 12. Cave ne derelinquas Leuitam in omni tempore, quo versaris in terra.

Huiusmodi sunt plurima testimonia, quæ testantur victum & stipendia deberi ministris Euangelij.

Hæc testimonia tria docent.

PRIMUM, quod officium pii magistratus, sit ordinare ministris Ecclesiarum stipendia.

SECUN-

SECUNDVM, quòd auditores debeant iure naturali & diuino, prædicatoribus iusta præmia.

TERTIVM, quòd ministri verbi possint & accipere stipendia, & exigere ordinariam mercedem ab ijs, qui sponte non soluent: quemadmodum supra indicauimus, cum ageremus de potestate pastoralis.

Verum qui iniquiores sunt ministris verbi, obijciunt mandatum Christi, exemplum Pauli, & exprobrationem Michæ Prophetæ.

Mandatum Christi est: Gratis accepistis, gratis date. Hinc inferunt non licere ministris stipendia ordinaria petere: sed perperam, vt ex alijs locis apparet. Non enim gratuita dispensationi repugnat, quòd Ecclesiæ doctores publicis stipendijs aluntur, modò vltro & liberaliter Christo & Ecclesiæ seruiant: victus autem sit quasi laboris accessio. Significat quidem Christus, neminem sincerum fore verbi Dei ministrum, nisi qui operam suis gratis impendere paratus sit: non tamen tollit, quod antea dixit: Dignus est operarius mercede sua. Et Paulus Corinthijs scribens, ait: Quis militat proprijs stipendijs vnquam? quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? aut quis pascit gregem, & de lacte gregis

gregis non edit? & paulò pòst: Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est si nos vestra carnalia messuerimus?

Hæc dictorum collatio satis ostendit, Christum non prohibere ministris stipendia, sed præferendam esse gloriam Dei.

Exemplum Pauli, cuius ipse meminit, 1. Corinth. 9. & Acto. 20. obijciunt, qui noluit stipendium accipere à Corinthijs & Ephesijs, sed suo artificio & sibi ac socijs victum quæsiuit. Paulus in Corinthijs apertè docet: iure debere ministris stipendia, sed cur ipse non acceperit, hanc causam assignat: Omnia (inquit) sustinemus, ne quid remoremur Euangelium Christi.

Quando enim aduersarij viderunt, Paulum prædicare Euangelium, nulla habita stipendij ratione, præcidebatur calumniandi occasio, qua putari poterat Apostolus, quæstus gratia reliquisse Iudaismum, & prædicare Euangelium. Deinde eo tempore non fuerunt ordinaria constituta stipendia, vt nunc sunt. Quare & temporis ratio spectanda est.

Exprobratio Prophetæ Michææ 3. hæc est: Sacerdotes eius pro mercede docebant, & Prophetæ eius pro pecunia diuinabant. Poenam subiicit: Zion quasi ager arabitur. Qui hoc obijciunt, deberent quæ in eodem

eodem contextu præcedunt aspicere. Principes eius pro muneribus iudicabant. Non solum ergo sacerdotes, verumetiam iudices auaritia corruptos ostendit. Sicuti ergo licet iudicibus & principibus, sua stipendia accipere: ita & sacerdotibus & ministris Euangelij. Sed utriq; caueant, ne pecuniam potius quærant, quàm iusticiam. Damnantur ergo Prophetæ voce, cùm principes, tùm sacerdotes, qui ad quæstum abutuntur officio.

SECUNDAM partem præmij pastoris diximus honorem esse. Paulus enim aperte dicit: Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni sunt. Deinde, ut patres spirituales coluntur à pijs auditoribus. Præterea, non potest maior honor esse, quàm quòd sint cooperarii Dei, & œconomi mysteriorum Dei. Hic caueat pastor, ne honorem spectet suum, quærendo eum per aliorum contemptum. Nam honor qui debetur ministerio, spontè sequitur fugientem. Papa se præponit Cæsaribus & Regibus, qua in re non se Christi apostolum, sed apostatam declarat, & antichristum ostendit. Christus vult suos non dominium honoris quærere, sed ministerium, quo omnibus se piè subijciant. Caueat ergo pastor, ne hanc præmij sui partem,

tem, impuro affectu contaminet.

TERTIA pars premij est bona conscientia, quæ comitatur eum, qui fidem retinens in timore Dei facit officium, solā gloriā Dei, & ædificationē Ecclesię spectans.

Hæc est gloriatio nostra (inquit Paulus) testimonium conscientię nostrę. Loquitur enim de ministerio suo. Et alibi dicit: se servire Deo pura conscientia. Qui & diaconos hortatur, vt teneant mysterium fidei cum pura conscientia. Præcipit quoq; Timotheo suo, vt militet honestam militiam, retinens fidem, & bonam conscientiam.

Hanc conscientiam consequitur pius pastor, si, vt dixi, & ipse retineat fidem, & officium faciat sincerè, spectans Dei gloriā, & Ecclesię ædificationem. Huius bonę conscientię iacturam faciunt, non solum qui sine legitima vocatione obtrudunt se Ecclesię, verumetiam qui se potius curant quàm gregem, & sua magis quàm Christi quærunt. Quales sunt omnes, qui avaritię causa minores parochias maioribus commutant, sine superiorum autoritate & vocatione, &c.

QUARTA pars temporalis præmij eorum ministrorū, qui fideliter & sincerè faciunt officium, est augmentum donorum, iuxta illud: Habenti dabitur, hoc est, ei qui re.
 &c. vti.

Etè vtitur exiguis donis quæ habet, benedictione Dei augentur indies dona. Hoc experiuntur quotidie omnes pij ministri. Proinde Augustinus rectè dicit: Sæpè officium impertiendi, meritum est accipiendi.

Beatus Lutherus non in principio causæ Euangelij ita excelluit vt postea habuit sua quædam tenuia principia. Animaduertit indulgentiarum Papisticarum vanitatem, huic se fortiter opposuit, non cogitans de abrogando Papatu. Verùm in hac lucta augentur dona Dei Luthero, & quotidie nouis incrementis fiunt auctiora: adeò quòd tandem electum organon Dei factus sit, quo Deus suam Ecclesiam purgare ab abominandis Papistarum erroribus voluit. Hunc sanctum virum pij pastores sibi proponant, ac in timore Dei faciant officium: quod si fecerint, sentient promissionem Christi, qua promittit incrementa rectè vtentibus collatis donis, non fore inanem.

Dixi de præmio temporali pastoris piè & sanctè præstantis officium. Sequitur præmium, quod in futura vita propositum est, iuxta promissiones Dei.

De hoc præmio loquitur Petrus 1. Pet. 5. vbi hortatur Episcopos, hoc est, pastores, vt non coactè, sed voluntariè: neq;
turpis

turpis lucri causa, sed liberaliter Episcopatu fungantur. Et (inquit) cum apparuerit princeps pastorum, reportabitis immarcessibilem gloriæ coronam.

De hac corona & Paulus loquitur, cum ait: Certamen præclarum decertavi, cursum consummaui, fidem seruavi. Quod superest, reposita est mihi iusticiæ corona, quam reddet mihi Dominus in die illo, &c. Et Daniel 12. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui ad iusticiam erudiunt multos, tanquam stellæ in seculum, & in æternum.

In hoc præmium, quia bonitate Dei promissum est, & propositum pastoribus piè suo fungentibus officio, debet pastor fide intueri, & excitari ad strenuè faciendum officium. Nisi enim in hunc finem intenti fuerint pastores, fieri nullo modo potest, ut gnauiter in cursu vocationis suæ pergant: quin potius subinde deficient. Nam innumera sunt offendicula, quæ exanimare possent etiam maximè cordatos. Sæpè cum ingratis hominibus negotium est, à quibus rependitur indigna merces: longi & immensi labores, sæpè irriti: Satan peruersis suis machinationibus interdum præualet. Ergò ne frangatur aduersus pius Christi seruus, vnicum hoc re-

Q

medium

medium habet vt in Christi aduentum oculos conuertat. Ita fiet, vt suum laborem, qui carere profectu videtur apud homines, gnauiter obeat: cui tanta merces apud Dominum est reposita.

Hæc sint breuiter de præmio pastoris dicta, quibus suo loco mouebitur ad sedulo præstandum officium.

QVÆ POENA SIT PASTORVM MALE FVNGENTIVM OFFICIO.

VT AVTEM magis excitetur pastor ad faciendum officium, ponat sibi ob oculos pœnas neglecti officij, quæ sunt cum temporales, tum æternæ.

Temporales pœnae sunt variae:

Quædam propriam pastoris personam attingunt, vt mala fama apud pios.

Quædam conscientiam tangunt. Qui enim perfidè officium facit, vastat conscientiam, quam postea circumfert perpetuam testem sui sceleris.

Quædam in donis fiunt iuxta illud: Ei qui non habet, auferetur ab eo quod habet: hoc est, qui donis Dei ad Ecclesiæ ædificationem non vtitur, spoliatur paulatim donis, vt cæcus factus nec suam salutem cogitet, nec aliorum curam habeat: donec tandem

tandem tradatur iusto Dei iudicio in reprobam mentem, vt probet improbanda, & improbet probanda.

Quædam in familiam redundant. Solet enim Deus impietatem ministrorum verbi punire in vxoribus, & liberis, vt apertè in exèmplo Heli Sacerdotis conspicitur.

Hactenus de temporalibus pœnis, quæ leues sunt respectu spiritualium & æternarum pœnarum.

Maledictus (inquit Propheta) qui facit opus Domini fraudulenter. Quænam, quæso, pœna maledictione diuina magis pertimescenda? Notus est locus Ezechielis 3. Quum dixero ego impio, moriendo morieris, & non admonueris eum, nec locutus fueris, vt caueat impius, vt recedat à via sua impia, vt viuat: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Vide quanta pœna manet pastorem non facientem officium. Sanguinem, inquit, eius de manu tua requiram: hoc est, tibi imputabitur mors eius, & pœnas de te sumam, quòd fueris causa interitus & perditionis eius.

Hûc illud Gregorij: Nos super ea mala, quæ propria habemus, alienas quoq; mortes addimus: quia tot occidimus, quot ad mortem ire quotidie tepidi & tacentes

Q 2

vide.

videmus. Idem paulò infrà: Sanguis morientis de manu speculatoris requiritur, quia peccatum subdiri, culpa esse propositi, si tacuerit, reputatur.

Hûc & illud Ezech. 34. Væ pastoribus Israël, qui pascunt se solos.

In decretis pontificijs habetur hoc cuiusdam Patris dictum: Is qui præest, si præter voluntatem, vel præter quod in scripturis sanctis euidenter præcipitur, vel dicit aliquid, vel imperat, tanquam falsus testis Dei aut sacrilegus habeatur. Iam qua pœna sit dignus qui falsum contra Deum testimonium dicit, & sacrilegè, quod Dei est, furatur, facilè est cogitare.

Has pœnas cogitabit pastor, ut earum cogitatione accendatur, ad diligentiam in officio, vel in pigritia, vel metu officium negligentius faciat.

Figura quædam insignis pastorum, qui ouile Christi extruunt, & non tamen ea diligentia qua deceret sibi cauent, in fabris arcæ Nohe proposita est. Hi enim extructa arca perierunt in diluuiò, seruato Nohe cum suis. Caueant ergò pastores, ne dum Ecclesiam suo ministerio extruunt, se ipsos fluctibus maledictionis, vel officij præstandi negligentia, vel morum prauitate obijciant.

Hæc

Hæc sunt quæ fratribus communicare hoc tempore visum est de pastore bono, vt ostenderem, qualis ipse pastor apud se, hoc est, cum secum agat solus: qualis in domo; cum vxore, liberis, & familia: qualis in conuersatione, quoties opus fuerit foris cum alijs agere: & qualis in officio Ecclesiastico esse debeat.

ORO æternum patrem Domini nostri Iesu Christi principis pastoris, vt nos faciat organa vtilia suæ Ecclesiæ, regatq; nos suo spiritu, vt ea quæ illi grata sunt faciamus: quò & pastores & oues vnum simus in Domino coniuncti vinculo dilectionis, vt ita retinentes fidem & bonam conscientiam in hoc vitæ cursu, lætiq; hinc migrantes, beata immortalitate donemur, per Dominum nostrum *IESVM CHRISTVM*, qui cum Deo patre & Spiritu sancto in vnitæte diuinitatis viuit ac regnat in omnia secula seculorum,
AMEN.

Q 3

PRO.

PROPOSI-

TIONES XXXVII. DE

legitima veri cultus

Dei ratione.

I.

HOMINES AD PRAEDICA-
*tionem Euangelij (qua est pœnitentia, & remissio-
 nis peccatorum in nomine Christi) conuersi, &
 spiritualiter renati, Deo spiritualem quendam cultum de-
 bent, quem soli credentes & intelligunt & prestare pos-
 sunt.*

II.

*Philosophi quidem omnibus atatibus se torserunt,
 in tradenda huius cultus ratione: & quidam ex illis, vt So-
 crates, Plato, Xenophon, &c. multas praeclaras gnomas re-
 liquerunt: sed nullus eorum scientiam colendi Deum ve-
 ram monstrauit.*

III.

*Nam etsi principia quadam huius cultus, natura lu-
 mine viderunt philosophi: tamen priusquàm ad rem de-
 uentum est, in horribiles demersi tenebras, & se & sua
 doctrina sectatores miserè deceperunt: ac à vero Deo
 aberrantes, creaturam & demonia coluerunt, sicuti cum
 historia mundi Paulus Apostolus testatur.*

Verùm

IIII.

Verum de tenebris istis suam Ecclesiam educit Dominus, prætensa verbi sui lucerna, sicuti sanctus ille Rex David testatur, cum inquit: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.

V.

Huius lucerna splendore, quæ ad substantiam huius diuini cultus pertinent, inquirere operæ precium est, ne vel cum Philosophis umbras inanes sectemur, vel de vno errore in alium cum Monachis, spreta lucerna cœlesti, feramur.

VI.

Sunt autem quatuor quibus probè ex verbo Dei perceptis, solida cultus Dei scientia haberi potest.

1. *Regula, ad quam tanquam ad Lydium lapidem exigendus est cultus Dei.*
2. *Fundamentum.*
3. *Definitio seu Ratio.*
4. *Cultus Dei in suas quasdam formas sectio.*

VII.

Regula cultus Dei generalis est hæc: Nullus cultus Deo acceptus est, nisi quem ipse Deus proprio suo verbo ordinat ac homini commendat.

VIII.

Hanc regulam vox Dei apud Isaiam, & Dominus in

Q 4

Euange-

Euangelio confirmat, cum inquit: Frustrà colunt me docentes doctrinas, mandata hominum. Et Paulus clarè damnat omnes ἐθελοθρησκείας, hoc est, cultus, quos homines bona, ut dicunt, intentione excogitant. Hūc accedit quod Paulus disertè pronunciat, impossibile esse placere Deo sine fide. Et rursus: Quicquid non est ex fide peccatum est.

IX.

Hanc ergò regulam teneant p̃j, & quidvis potius patiantur, quàm ut sinant eam sibi vlla Diabolorum, aut hominum tyrannide, hypocrisi & sophistica eripi. Nam ea amissa, omnis superstitionis & idolatrie ianua est aperta, & regnum Christi inuaditur.

X.

Vsus huius regulæ est multiplex. Primum enim ea stabilitur autoritas legislatoris Dei. Nam ut in Republica, ubi liberum est cuilibet condere leges pro suo arbitrio, autoritatem supremi domini vilescere necesse est: ita etiam in Ecclesia Dei autoritas contemnitur, quando alij alios cultus Ecclesie obtrudunt. Quare cum hanc autoritatem sibi soli vendicat Dominus in primo precepto, caueat pulvis & cinis, ne sibi honorem diuinæ maiestatis usurpet.

XI.

Deinde, hac regula liberat nos ab errore Ethnico, Pharisaico & Papistico, ne cum illis sine modo superstitionis & ἐθελοθρησκείας cumulemus.

Præte.

XII.

Præterea nos animat hæc regula ad audacter contemnendas, & detestandas omnes paparum ac monachorum regulas ac leges, quas volunt Ecclesia obtrudere, cum infinitis penè cultus generibus, de quibus vox Dei nullum planè verbum habet. Quare vtut speciosæ sunt humanæ leges de cultibus, quos ignorat verbum Dei, securè à pijs omnibus contemnantur ac vitentur, non secus atq; serpens, qui in paradysò decepit Heuam.

XIII.

Donec enim steterit vox Dei, & regula quam sequimur, fieri aliud non potest, quàm vt omnes cultus quos non tradit verbum Dei, sint cultus demoniorum, quemadmodum & Paulus testatur.

XIII.

Sequitur secundo loco fundamentum cultus Dei, quod in quouis homine volente Deum ritè colere, iactum esse oportet. Huius fundamenti dua sunt partes: Cognitio Dei, & cognitio nostri.

XV.

Cognitionem Dei consequimur duabus rebus, nimirum verbo & testimonio. Hæ enim duæ res coniunctæ docent nos, quòd Deus sit fons omnis virtutis, iusticiæ, sapientiæ, veritatis, salutis: quòd Deus sit ad iuuandum promptus sua natura, quod q; illi soli omnis gloria sit tribuenda.

XVI.

Qs

Qudd

Quòd autem hac Dei cognitio sit pars fundamenti cultus Dei, testatur ipse Deus, Isaia 19. Cognoscent Aegyptij Dominum in die illo, & facient sacrificia & oblationem, vouebuntq; vota Domino ac reddent.

XVII.

Cognitio nostri, quam dixi alteram partem esse fundamenti cultus Dei, ex trium rerum contemplatione petenda est: nimirum ex fine creationis, ex virium presentium estimatione, ex facilitate lapsus in peccatum.

XVIII.

Finis docet officium, quod est referre imaginem Dei in sincera pietate & iusticia vera: vires presentes docent, quòd prestare Deo debitam obedientiam minimè valeamus: lapsus frequentes nos admonent fragilitatis nostra & infirmitatis.

XIX.

Harum rerum consideratio non hypocritica, facit, ut omnem gloriandi materiam abijciamus, & nos soli diuina bonitati committamus, omni fiducia salutis coniecta in filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum. Nam ipse fons ille est, de quo Pater cælestis vult nos aquas salutis haurire.

XX.

Tertio loco proposui cultus Dei definitionem certam tenendam esse, qualis est hac. Cultus Dei est opus mandatum

tum à Deo, factum ex fide, in celebrationem gloria Dei principaliter.

X X I.

In hac definitione sunt tria, quae necessario coniuncta sunt in vero Dei cultu: opus praeceptum, fides, celebratio Dei. Nam si unum ex his demseris, actio quantumvis speciosa, non habet rationem cultus Dei.

X X I I.

Opus praeceptum, est materia cultus Dei, sine qua cultus Dei esse non potest. Verum si quis peregrinam materiam substituatur, cultus Dei non erit. Vt inuocatio Sanctorum est opus, celebrare missam est opus, rosarium peragere est opus: sed quia à Deo non sunt praecepta, non possunt esse materia cultus Dei, sed impie potius superstitionis.

X X I I I.

Secundum, quod necessario requiritur in ratione cultus Dei, est fides. Nam opus praeceptum non est cultus, nisi fides sit eius effectrix. Castus fuit Xenocrates, castus fuit & Ioseph: utriq; castitas erat praecepta. Sed quia ille fide vacuus erat, eius castitas non fuit cultus Dei: huius vero, quia fides pralucebat, cultus Deo gratissimus, qui in gloriam Dei in tota Aegyptio cessit. Similiter Dauidis militia cultus Dei fuit, Scipionis minimè.

X X I I I I.

Quod autem fides necessario requiratur, ut qua formetur opus, multae sunt rationes. PRIMAE, nullum opus placet

placet, nisi prius persona placeat, placet autem fide. *SECVND A*, opus non placet nisi sit iustum: nunc autem ut persona iustificatur fide, ita opera, quæ facit iustificatus, iusta habentur propter fidem. *TERTIA*, fides facit ut voluntarium sit nostrum obsequium, & non veluti coactum minis legalibus, quod in cultu Dei requiritur. *QUARTA*, fides facit ut opus externum sit spiritualis cultus. Oportet enim omnem Dei cultum spiritualem esse. *QUINTA*, differentiam facit fides inter cultum verum Dei, & alias omnes superstitiones. *SEXTA*, fides tegit defectus operum & infirmitates multas, quibus alioqui contaminaretur cultus Dei.

XXV.

Proinde omne opus, cui non pralucet fides, siue præceptum sit, siue liberum: impurum, superstitiosum, carnale est. Impurum, quia ex impuro corde proficiscitur: superstitiosum, quia non regitur fide: carnale, quia Spiritu Christi destituitur.

XXVI.

Phariseus in Euangelio liberalis fuit in pauperes, fuit castus, fuit sobrius, ex iustè partis vixit. Hac, si præceptum tantum consideres, præclara fuerunt omnia: sed, quia vacuus erat fide, omnia ista sunt impuritate animi contaminata, atq; idè abominabilia coram Deo. Contrà autem Cornelij aulici eleemosina, castitas, sobrietas, iusticia, placuerunt Deo, ut spiritualis cultus. Nam pralucebat fides.

XXVII.

Hinc

Hinc facile est iudicare, quid sit sentiendum de operibus, quæ Papa ut cultum Dei, tyrannide, Sophistica, & hypocrisi tuetur, qualia sunt monastica vita, vota impuri coelibatus, aqua lustrali aspergi, inungi vuguento pontificio, inuocare Sanctos, peregrinari ad loca longinqua religionis ergò, adorare reliquias Sanctorum, missare pro vivis & mortuis, circumgestare panem, reponere panem intra cancellos ut adoretur, & eius generis penè infinita: quæ omnia sunt apertissimi characteres Antichristi.

XXVIII.

Huiusmodi itaq; Papalia opera qui ponit in cultu Dei, quid sit cultus Dei nunquam didicit. Nam nihil in ijs est, quod ad cultus Dei rationem pertinet. An non aperte contra regulam suprâ traditam pugnant? An non omnibus partibus destituuntur, quæ requiruntur in vera cultus Dei ratione? Quare ista relinquamus Sathana Toparcha, hoc est, Antichristo: & nos sequamur faciem verbi Dei, quæ sola nobis veram viam cultus salutaris monstrat.

XXIX.

Tertium definitionis cultus Dei membrum fecimus, ut opus præceptum ex fide factum, tendat in celebrationem gloriæ Dei. Ut enim à fide proficisci debet omnis cultus Dei: sic tendat in gloriam Dei principaliter necesse est, ita ut gloria Dei sit ultimus finis operis.

XXX.

Hoc confirmatur Isaia dicto: Omnem qui inuocat nomen meum, in gloriam meam creavi eum, formavi eum,
feci

feci eum. Et Dominus apud Matthæum: Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut glorificent Patrem vestrum cœlestem. Hæc & illud Augustini aduersus Iulianum: No-ueris itaq, non officijs, sed finibus à vicijs discernendas esse virtutes. Officium autem est quod faciendum est: finis verò propter quod faciendum est. Cum itaq, facit homo aliquid, ubi peccare non videtur, sed non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare conuincitur.

XXXI.

Et si autem vltimus & principalis finis cultus Dei, est gloria Dei, tamen nihil prohibet gradus esse mediorem finium, qui vltimo destinantur. Dauid militat, ut defendat ciues: defendit ciues, ut incolumis sit Respublica: vult incolumem Rempublicam, ut doctrina religionis conseruetur, & propagetur: idq, idèd ut Deus glorificetur.

XXXII.

Postremum, quod spectandum in cultu Dei proposui, est eius in suas formas seu potius modos sectio. Hæc sectio idèd obseruanda est diligentius, quia non solum ostendit quàm latè pateat cultus Dei, verumetiam errorem eorum confutat, qui ociosos homines, propterea quòd non attingant Rempublicam, solos Deum in suo ocio colere existimant: quasi non multò melius militi, iudici, marito, &c. pateret via ad colendum Deum, quàm ocioso ventri, qui fumos auro commutat.

XXXIII.

*In vniuersum itaq, cultus Dei duplex est: Internus
& exter-*

& externus, quorum posterior sine priori, cultus rationem non habet. Prior est animi: posterior est corporis.

XXXIII.

Vterq; Deo iuste debetur. Nam quod ad animam, creauit hominem ad imaginem suam, & corpus finxit ex limbo terræ, ac omnes vires contulit ac conseruat. Huc illud Pauli: Glorificate Deum in corpore vestro, & in spiritu vestro, quæ sunt Dei.

XXXV.

Vt internus cultus est motus cordis purificati fide, congruens cum lege Dei: ita externus est actio externa, qua motu cordis regitur, congruens ad normam voluntatis Dei. Vterq; differentias recipit, iuxta gradus preceptorum decalogi, & discrimina vocationum in statibus à Deo approbatis, hoc est, in æconomico, politico, & Ecclesiastico. Hi enim tres status, soli approbantur à Deo cum omnibus artibus & officiis, quæ faciunt ad eorum incolumitatem conseruandam.

XXXVI.

Hac varietas cultus diuini non euertit, quod supra tradidimus, videlicet quod omnis cultus Dei sit spiritualis. Hac enim differentia non sumitur à qualitate operis, sed à qualitate animi, qui agitur spiritu Dei. Propter hunc spiritus motum, omne opus factum ex fide in celebrationem Dei, dicitur & est spiritualis cultus.

Solos

PROPOSITIONES.
XXXVII.

*Solos enim hos cultores requirit Pater cœlestis, teste
filio, qui eum colunt in Spiritu & veritate, hoc est, qui veris
motibus Spiritus sancti aguntur, ad præstandam
Deo obœdientiam, cum communem cum
omnibus p̃ys, tum propriam cuiusq;
in sua vocatione.*

INDEX

INDEX RERVM

QVAE IN HOC LI.

BELLO EXPLI-

CANTVR.

INSTITVTIO pastoris quatuor constat partibus,
pagina 1

PRIMA PARS.

Vita pastoris priuata & solitaria 2
Necessitas puritatis in vita pastoris, pag. 3
Puritas duplex: Animi & corporis, pag. 4

I.

Quae ad animi puritatem requiruntur ibid.
1. MENS non renatorum qualis, pag. 5
Mentis vox tria complectitur ibidem
Dictum S. Maximi 6
Impuritas mentis quotuplex ibid.
Purgatio mentis ibid.
Ordinatio lectionum sacrarum in Ecclesia 8
Fructus pia lectionis 9
Basilii magnus Psalmos alternatim cani ordinauit ibid.
Vtilitas Psalmorum ibid.
Consilium, 1. De lectione Psalmorum 10
2. De versione Georgij Maioris ibid.
3. De libris noui testamenti praecipue legendis 11
4. De libris veteris Testamenti praecipue legendis ibidem.

R

5. De

INDEX.

5. De corpore doctrine scripto à Philippo Melanch-
tone 12
6. De alijs Philippi commentarijs 13
7. De aliorum commentarijs postea legendis ibid.

II. COGITATIONVM principia & causa	14
Neceſſitas vitandi malas cogitationes	15
Bernhardus de cogitationibus	16
Causa pernicioſarum cogitationum particulares	ibid.
Remedia contra tentationes à Diabolo ortas in doctrina	17
Cogitationes à ſenſibus orta	18
Senſus fenestra mortis	ibid.
Fenestra viſus	ibid.
Occluſio eiudem	19
Fenestra auditus	20
Occluſio eiudem	21
Cogitationes orta à memoria & earum remedium	ibid.
Cogitationes orta à complexione hominis cum remedijs	ibidem
Remedium generale aduerſus malas cogitationes	22

III. AFFECTVS & eorum differentia	ibid.
Corporalium affectuum origo & effecta	23
Auaritia tres fines	24
1. Voluptas & eius remedia	25
2. Kevodoxia & eius remedia	26
3. Metus futura inopia & eius remedia	28
Animales affectus & eorum genera	30
1. Ira triplex	31
Ira vitioſa remedia	32
2. Concupiſcentia ſpecies	33

Macarius

INDEX.

Macarius de concupiscentia 36

IIII. VOLUNTAS, & eius modi. 37

V. STUDIVM 38

II.

CORPORIS disciplina 38

Exercitia corporis 39

1. Epicureum ibid.

2. Pharisaicum 40

3. Politicum 41

4. Christianum ibid.

Precandi formula pro conseruanda hac vita innocentia 44

SECUNDA PARS OCTO DISCIPLINAE
domestica capita continet. 54

I. Qualis vxor ducenda parocho. 46

II. Affectus pastoris erga vxorem 53

III. Instructio vxoris. 54

IIII. Educatio liberorum 57

V. Tractatio familiae seruorum & ancillarum 62

VI. Cura & prouidentia de victu & necessarijs 64

VII. Liberalitas in pauperes 66

R 2

VIII. To-

I N D E X.

VIII. Totius domus precandi ratio & tempus	73
Precandi formula	75

T E R T I A P A R S.

De conuersatione pastoris politica & externa:	76
---	----

I.	Quid in vita communi spectandum sit pastori	78
1.	Conuersatio cum maioribus, paribus, inferioribus	78
2.	Moderatio, 1. In vestitu	81
	2. In gestibus	87
	3. In sermone	90
	4. In conuiuijs.	
3.	Candor in contractibus	109

II.	Quid in cœtu Ecclesiastico spectandum	111
-----	---------------------------------------	-----

III.	Quid spectandum in consilijs & deliberationibus	115
1.	De doctrina controuersa.	116
2.	De ministerio	118
3.	De his quæ ad utrumq; referantur	ibid.

Q U A R T A P A R S.

De officio pascendi oues Christi	122
----------------------------------	-----

I.	Quodnam sit pastoris officium	124
1.	Docere gregem Christi verbum Dei	144
2.	Administrari illi Sacramenta	176
3.	Regere ipsum disciplina	184
	4. Preca-	

INDEX.

131

4. *Precari pro grege* 203
5. *Curam pauperum habere* 208
6. *Formam gregis esse* 210

- II. *Quenam sit potestas pastoris* 211
1. *Iuris* 213
 2. *Officij* 214
 3. *Iusti & aequi* 216
 5. *Facti* *ibid.*

- III. *Quodnam sit primum rectè præstiti officij* 218
1. *Temporale* 219
 2. *Aeternum* 224

- IIII. *Qua sit pœna neglecti officij* 226
1. *Temporalis* *ibid.*
 2. *Aeterna & spiritualis* 227

FINIS.

ERPHORDIAE.

Esaias Mechler excudebat ad deauram
crucem ante pontem
Mercatorum.

Anno M. D. LXXXV.

